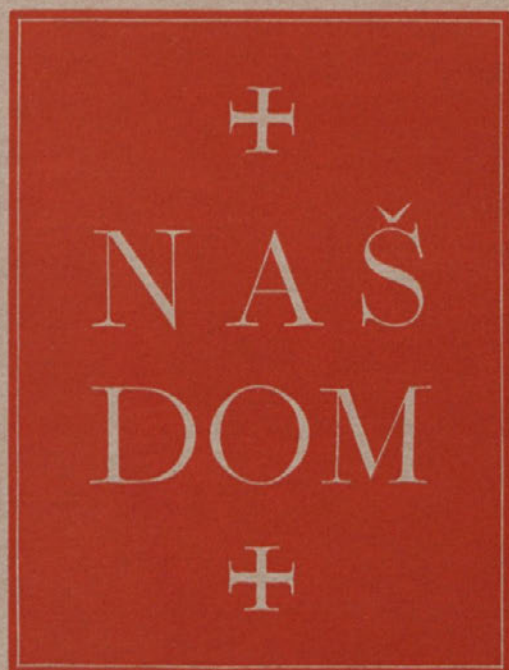

1 9 3 8

III. Z V E Z E K

Izhaja četrtno. Naročnina znaša letno 20 din. Posamezen zvezek je po 8 din. Številka poštnega čekovnega računa je 13.577.

Tiska in izdaja Tiskarna sv. Cirila v Mariboru; predstavlja jo Albin Hrovatin v Mariboru.

Urejuje dr. Fran Sušnik v Mariboru.

Naslov uprave ali uredništva: Maribor, Koroška cesta 5.

Vsebina tretjega zvezka:

Otto Michael-Ksaver Meško: Pohujšanje	129
Franjo Sekolec: Dr. Jože Jeraj, njega življenje in književno delo	143
Anton Boštele: Premišljevanje	145
Januš Golec: Bridka goljufija s padalom	146
Fran Fink: Karl May (Nadaljevanje)	150
Jela Levstikova: Ženski razgovori: Naša narodna umetnost	152
Alojzij Fajdiga: Ob četrti nočni straži	155
Vilko Novak: Brezovski tkalec (Nadaljevanje)	156
France Borko: Profesor Fran	169
Ludvik Zorzut: Skomarje	172
Anton Jelen: Drevesničarjevi vzori in križev pot	173
Ludvik Zorzut: Na Peci	176
Zvonko Kračun: Po stopinjah Karla Maya	177
France Filipič: Spolnjenje	181
France Filipič: Cvetje pada	181
Maks Jeza: Zgodovina slovenske knjige	182
Marija Ornik: Književni obzornik	184
France Borko: Pesniška šola	188
France Modrinjak: Uganke	189

Pohujšanje

Roman

Poslovenil Ksaver Meško

Prvotni zapisek usod, ki so tu opisane, je pisalo življenje samo. Morda so se zdele njim, ki so jih pretrpeli, brez smisla in izhoda — in zmemor se bodo ponavljali dogodki, ki se bodo taki zdeli, pa niso. Kot poskus, zasledovati najhujših človeških stisk skrivnostni pomen, bodi ta povest posvečena vsem, ki tudi morajo nositi težak križ.

Prva knjiga: Pohujšanje

Noč je bila posejana z zvezdami, vse nebo čez in čez. V gostih trumah so visele na nebu, visele globoko dol na gore in na strehe, da bi človek roko stegnil in jih kar utrgal.

Proti njim gor se je peljal voz. Više in više je ropotal, potegljaj za potegljajem, zakaj cesta je bila strma in polna kamenja, da se je morala kobilica boriti za vsak korak. Naj bi jo zmagala utrujenost, bi voz, se je zdelo, kar zdrknil navzdol. Toda kepasti kamni, ki so ležali na cesti tako napotni, da je moral voziček kar skakati čeznje, so imeli tudi svoje dobro: ko so bili premagani, so se ulegli za kolesa in so jih držali. Tako so bile te klade hkrati zavore, ki vozilu niso pustile več nazaj. Res, bile so napotje; a kdor jih je prekoračil, je šel lahko naprej, ne, moral je naprej. Ostati vendar ni mogel med njimi. Saj niso bili konec poti, bili so le kamni na poti. Kmetje, ki so se vozili doli iz trga in iz doline gor v svoje gorske vasi, so poznali te klade prav dobro. Merili so po njih svojo pot, računali po njih, kako daleč še imajo do dóma.

Do sredine pota je šlo še kar dobro. Potem se je začel melj, ki se je izpod čevljev, kopit in potačev kar izmikal. Trebalo je krepko zastaviti korak in nisi smel v krčmah v dolini pregloboko pogledati v kupico, če si ga z naloženim vozom hotel prebresti v dobre četrt ure. Nato velike klade, cele ploščadi. Kjer je namesto leščevja in ščipkovine poganjalo že brinje, se je začelo. Od tod je bilo dobrih deset minut do ostrega ovinka; tam je bilo priporočljivo, če si stopil k ojesu in h konjem in si jim z lepim prigovarjal. Sledilo je trinajst vzpon, naježenemu mačjemu hrbtu sličnih, kakor postaje križevega pota lepo po vrsti razvrščenih. Dvajset minut se je vlekla cesta ob njih. Na koncu je prišla ravan; kdor je to dosegel, je zmagal.

Med temi trinajstimi mačjimi hrbti se je napenjala kobilica, da so se zadnje noge kar poševno sklanjale k vzpenjajoči se cesti, in je krepko zasajala kopita v zemljo. Celo z glavo je pomagala, ko je prikimavala kakor v nenehnem taktu. Nekako podpirala je noge, ko je pokimavala s tako odločnostjo, kakor bi tudi v tem iskala oporo v borbi s cesto. Pa je spet glavo vrgla naviš, razširila nozdrvi, globoko vsrknila mlačni nočni zrak in je pokinkavala naprej, udarjala naprej, upirala se naprej, naprej, naprej in naprej.

Na gugajočem se koleslju sta sedela dva človeka, na ozkem sedežu tesno drug k drugemu stisnjena. Streha za dež je bila spuščena. Plahetajoči nočni veter je razpihaval nad črnima postavama nekaj belega, plešočemu balonu sličnega: ni imel vsak dan nevestinega pajčolana za igračo, ta planinski veter. In nekaj pretrganih besed je vrgel med škripanje voza:

»Glej jo, kobilico, kako ti pokinkava,« je spregovoril kmet Peter Gorjak proti svoji mladi ženi.

»Da, kako pokinkava,« mu je pritrdila.

Pogostoma je Peter Gorjak vozil po ti cesti, večkrat iz trga spodaj močno naložen voz. Tedaj je stopal redno ob kobilici pri ojesu spredaj. A nocoj se naj le sama potrudi; dovolj dolgo je počivala spodaj pred gostilno, vrečo z ovsom pred

gobcem — pa vendar ne more pričakovati, da bo gospodar celo v poročni noči korakal peš ob nji. In nocoj je bila na vozu Magdalena, ta je pa bila že ves dan tako utrujena. Pravi ženin vendar ne bo pustil že prvi dan neveste sedeti same na koleslju! Tako je imel Peter Gorjak zvrhano torbo tehtnih vzrokov, zakaj se nocoj pelje. S temi se je opravičeval, ko je tako udobno sedel na vozu, s kobilice pa se je že kar kadilo.

Srp lune, ki je visel že globoko spodaj pri najspodnejših zvezdah, je razlival svojo modro mlečnasto svetlobo zabrisano čez hrib. Blesteči senci slična se je pregibala v nji kobilica. Take je Peter Gorjak ni še nikoli gledal. Bil je sprejemljiv za globoke vtise, bolj ko kmetje iz njegove bližnje in daljnje sosesčine; in je voljno sprejemal, ako so ga ob nedeljah pri pivu ali v kakem prerekanju prevejano vlekli. Kako vse drugače je, če se človek da peljati, je začutil. Čutil pa hkrati, da ni ustvarjen za take užitke. Tako ni mogel s čistim veseljem uživati sladke krasote te urice. Ne, res ne bi vztrpel, da bi tako leno posedal na vozičku, ako ne bi sedela ob njem Magdalena, njegova žena.

Koleselj je dosegel vrh in se je lahkotno pozibaval za mirneje kinkajočo kobilico po veliki cesti. Peter Gorjak je nategnil vajeti in je izbočil prsi. Kmečka njegova zavest se je že pomirila, da sedi. Saj kobilica stopa udobno, na mlado ženo pa, ki ob njem sedi,

je po pravici lahko ponosen. Prav za prav, je pletel tihe misli, je šele zdaj, danes šele postal pravi gospodar: saj je gospodarju treba žene kakor kmetiji živine. In kakšno je dobil! Ze res, Križnik, Lesičnik, Jelen, in kar jih je že, so dobili bogatejše. Toda saj je tudi njegov oče začel s samimi rokami in z rokami svoje Cilke in vendar sta se povzdignila od koz do krav. In tudi to je res, da tako čedna kakor njegova in tako delavna, o poštenosti niti govoriti ni treba, ni bila vsaka, ki je prinesla za doto polno mošnjo. Saj je Magdalena celo njegovi materi po volji! In resnično, ta gleda globlje, ne samo na modrc ali predpasnik.

Stegnil je prosto levico proti nji, ki ga ni nič motila v njegovem razmišljanju, in je prijel njene na prsih sklenjene roke.

»Takoј bova doma, Magdalena.«

Oklenila se je s svojimi čisto hladnimi rokami njegove tople roke in jo je obdržala v njih.

»Ali te zebe, Magdalena?«

Zlatomašnik msgr. Janez Krstnik Vreže

»Kako bi me zeblo, Peter?«

»A utrujena si, ne res?«

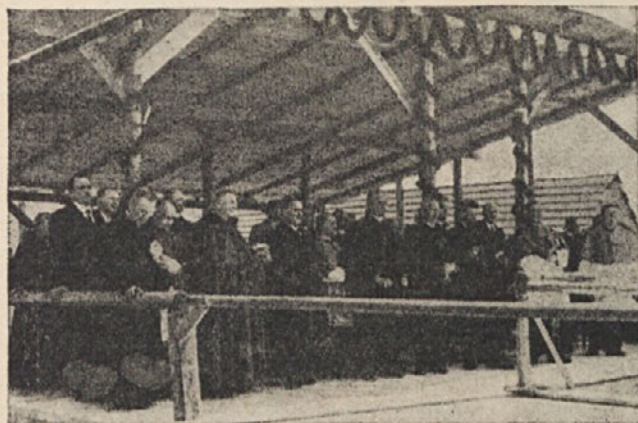
»Ne, ne! Kaj le misliš?«

»Si, si! Tako tiha si.«

»Samo vesela sem, Peter.«

Iz trga v dolini so se svetlikale strehe: na obledelo kamenje, s katerim so bile skodle streh obtežene, je lil blede sij lune. Luči je bilo videti malo, bilo je že pozno. Pač pa so se iz gostilne više na hribu prešerno bleščala okna. In godba je še vriskala kakor poprej, ko sta skupaj plesala tam zadnji valček. Veter je nosil napev za napevom sem gor. Med nje so udarjali objestni vriski fantov in vreščanje deklet v njihovih objemih.

Poročno pojedino sta imela v gostilni v njeni domači vasi. Udeležili so se je župnik, učitelj, tudi Križnik, ki je pri njem do sedaj služila, je prišel.

Novo bogoslovje v Mariboru: Na častni tribuni pri blagoslovitvi temeljnega kamna

urna pri delu kakor pri govorjenju in petju, saj ji pesmi ni nikoli zmanjkalo, so imeli vsi radi. Še oče župan so danes zjutraj Petru rekli: »Da bi se bil smel jaz ženiti po svoji volji, prav tako bi si bil izbral, kakor je ta tvoja Magdalena.« In zdaj je postala Magdalena kmetica v Vrheh. »Res mora biti srečna« — je tkal Peter dalje mrežo svojih misli — »zakaj ako je tako veselo dekle, kakor je Magdalena, tako tiha, mora biti to le od same sreče.«

Popoldne so mu vaški fantje, kakor je to pač navada in stara pravica, Magdaleno z vozom in godbo vred ukradli. Pa jih je Peter kmalu izsledil in jim je odkupil nevesto za sod najboljšega vina. Našel jo je tem laže, ker gostiln ni bilo preveč tu gori v hribih, kjer svet že sam skrbi, da mošnjički prebivalcev niso prepolni. Treba je resnega dela in pridnosti več rodov, da se kaka hiša dokoplje do večjega bogastva, in še srečo mora imeti.

A delo ni naredilo še nikočar preotožnega, in poroko so znali tu v hribih praznovati prav tako šumno veselo kakor spodaj na polju, kjer v letu po trikrat

Blagoslovitev temeljnega kamna novemu bogoslovju v Mariboru dne 22. maja 1938.: Stolni prošt dr. Vraber čita spominsko listino¹

Pred nekaj leti si jo je dobil iz Razbora, ker se mu je, ko so nabirale pri njem hmelj, zdela med vsemi najpriročnejša. Pa jo je vprašal, če bi šla k njemu služiti. »Ako niste kak divjak, zakaj ne,« mu je odgovorila. Tako je prišla v vas. Marsikatera, ki se je poročila s kakim kmečkim sinom, ni bila tako na dobrem. To živahno Razborčanko, ki je bila enako

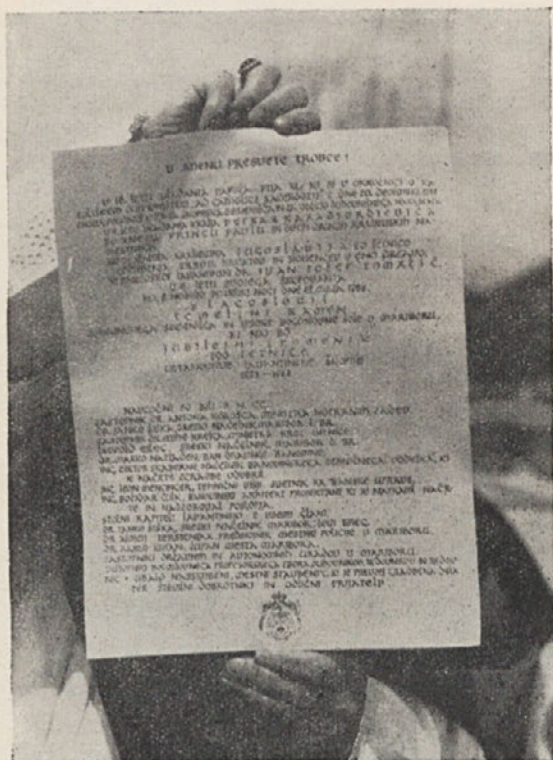
¹ Vse prizore blagoslovitve temeljnega kamna novemu bogoslovju, ki jih objavljamo, je posnel Jože Luskar, bogoslovec v Mariboru.

kosijo in kjer zraste oves visok kakor tu gori najlepša rž. Pa so se razveseljevali gostuvánjščaki in mladina, ki se jim je pridružila, prav iz srca v gostilni na sredi hriba. In kateri še sedaj tam razgrajajo, da se sliši še sem gor, bodo morali ob prvem svitu s plesišča pač naravnost v hleve.

Zadnje vriske, smeh, hrušč in trušč, zadnje trepetajoče glasove godbe je pozrl majhen smrekov gozd, v čigar tmino se je koleselj potopil.

Tu je bil dom prvih kresnic te pomladi. V trumah kakor zvezde nad njimi so visele in se pozibavale v zraku.

Oba človeka na vozu sta bila poslala vse svoje misli h godbi dol v gostilno, in se še niso vrnile. Na tisto prvo noč s temle Petrom je mislila Magdalena. Na zadnjem prošenju doli v trgu je bilo. Oba so razvneli valčki, polke in kmečki plesi, in sta se vračala skupaj po poti, ki se peljeta nocoj po nji. Vse mogoče in nemogoče sta govorila spočetka, zmešano in norčavo, o dolgem suhem vratu godca na bas, o večni žeji trompetarja, kar je Peter nenadoma, na tistem ostrem ovinku je bilo, začel siliti v njo, da jo mora podpirati, ker je to mesto hudo nevarno. In ob tem podpiranju jima je govorjenje kar pošlo. In če ne bi začutila nepričakovano vročega poljuba na ustnicah, saj si do domačega praga ne bi vedela ničesar več povedati. Niti slutila ni do tedaj, koliko si morejo ljudje tudi molče povedati. Samo za roke se je treba držati, toplo roko v roki, in vedela je vse, kar ji je hotel razodeti on, vse, kar bi mogla povedati ona.

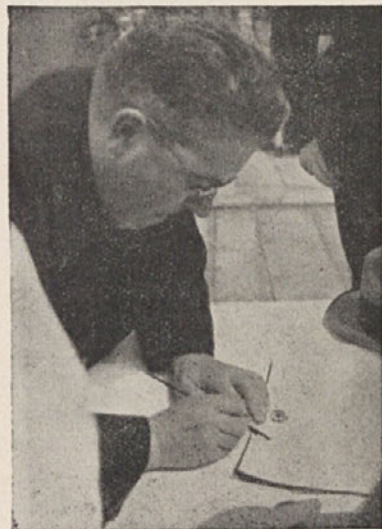

Novo bogoslovje v Mariboru: Listina, zazidana v temeljni kamen novega bogoslovja

In od tedaj pesem v nji kar ni utihnili. In če je tudi časih pred ljudmi molčala, je samo zato, ker je najlepše hotela obdržati pač zase.

Bil je prav čeden fant, ta Peter. In v kratkem je že vedela, da svoje posestvo kar lepo oskrbuje. In dasi mu pri gospodarstvu krepko pomaga že postarna mati, to je brzo spoznala in to so vedeli v vasi vsi, da je Peter mož, ki ne bo udobno sedel na zapuščini očetovi, ampak jo bo skušal lepo povečati, polagoma, korak za korakom. In v novoletni noči — prav tako kakor nocoj so gorele zvezde nad tisto njuno prvo sladko skrivnostjo — ji je govoril in se je pri tem poigral s trakom njenega predpasnika —: »Magdalena, moj oče je rekel moji materi: 'Ali bi ti bilo po volji, če te popeljem v svojo bajtico?' — in mati je morala že reči, 'da'. — In glej, Magdalena, jaz vprašam tebe: Ali hočeš biti gospodinja na Gorjakovi kmetiji?« Tako ji je govoril. Ona pa: »In zdaj misliš, ti premodri, da bo najin fant svojo nevesto peljal že na veliko posestvo?« — Najin fant! Da, resnično, tako je rekla! Najin fant! — A ko je prišla s svojimi spomini do sem, si ni

upala misliti dalje. Ni si znala pomagati drugače, ko da se je tesno naslonila k Petru. Njegovo bližino je morala občutiti.

Novo bogoslovje v Mariboru: Ban podpisuje spominsko listino

Dotik njenega telesa je Petra poklical v življenje. Ovil je roko krog njenega modrca in jo je pritisnil k sebi. »Veš, kje sem zdaj bil?« je vprašal ves radosten. In ji je pripovedoval o zadnji šumni pustni noči, ki jo je pravkar spet tako jasno preživel. Kako jo je za roko prijel in jo je vedel na sredo plesišča. In so že vsi vedeli: Magdalena je njegova! In če se še spominja, kako je vrgel godcem kar srebrn goldinar, kakor kak velik gruntar, in je ponosno zaplesal z njo — ves svet se mu je zdel tedaj njegov! Kar pred nosom jim je odvzel svojo srečo, in kako zavistno so ga gledali vsi, stari in mladi. Blaženost je bila to, da je ne bi mogel izvriskati, najsi bi še tako vriskal.

Prijel jo je za roko, ji položil svojo z njeno vred na prsi in umolknil. Ona je pa še poslušala in se je le polagoma zavedela, da ne govori več, zakaj govoril je tako potihoma, kakor v sanjah, kakor samemu sebi.

»In zdaj si tako tih, ti kričač ti!« se je nasmehnila.

»Samo ves srečen sem, Magdalena!«

Že je bilo gozda konec. Jasna ravan je ležala pred njima. Brinjevi grmi so sedeli po nji kakor prihuljeni škratljji. Iz kotanje pred njima je pokukalo nekaj streh in zvonik. V robih ob cesti so cvrčali murni svoje nežne, otožno hrepeneče speve. Zvezde so še sevale. Zdele so se pa više kakor spodaj iz doline. Treba je trgati v življenju kaj drugega, ne zvezd!

Molče sta se peljala proti hišam domače vasi, z obledelimi zidovi stoječim v ugašajoči mesečini. Nekaj težkega je vstajalo nad tema človekoma, česar ne bi mogla z besedami povedati in kar je vsak drugače v sebi občutil. A oba sta se zavedala mračne molčeče sile, ki se je vrivala med njiju. Tedaj je moški odtegnil roko od ženske. In je z obema rokama prijel vajeti, ko sta se peljala v koraku mimo prvih v snu molčečih hiš. Zmagoslavje njegovo, njegov ponos, celo njegova dobra volja so se umaknili nezmagljivi negotovosti, ki je rasla, kolikor bolj se je bližal voz domači hiši. Kobilici se je mudilo. V njem pa je bil nemir, ki ga je hotel pregnati z nekako šaljivostjo, dasi je čutil, da se mu ne bo posrečilo. Pri Križniku je zalajal pes. Smehljaje je pokazal Peter tja in vprašal:

»Ali si se tam že poslovila, Magdalena?«

»Kaj me briga Križnik!« ga je ostro zavrnila.

Oba sta se prestrašila. Kakšna neki je to moč, ki meče sence ne le na njune misli, ampak celo na besede? Ali sta začutila, da sta nenadoma oba čisto

Novo bogoslovje v Mariboru: Stolnik dekan dr. Cukala podpisuje spominsko listino

drugačna? Kaj je vendar bilo to zdaj kar v trenutku? On je hotel odbiti težko razpoloženje, ki je prihajalo čez njo. Pa je rekel ravnodušno:

»Sem samo tako mislil — saj ti je Križnik bil vendar tako dober.«

Vse je bilo sen: Čas zaroke — poroka — poročni pajčolan — venec — vse sen! Vse prazen sen — so se ji mešale misli. Kakor na vrtljaku se je sukalo vse, česar se je domislila. Toliko da je prišlo, je že spet zbežalo. Prišlo — zgginilo! Vse sen! In ako bi se zdaj vrtljak ustavil, moram izstopiti. Zdaj, zdaj se bo ustavil! In tedaj se prebudim. Zdaj prihaja življenje! Resnično življenje. Do sedaj same sanje! — Ali že stoji vrtljak? — Kaj je Peter pravkar rekel?

»Kdo mi je bil dober?« je vprašala.

A je že obžalovala? Kaj je rekla? — Toda on je dober. Kako rada ga ima, ker je tako dober! Nekaj zlega se je vrivalo med njiju, a on ga je odpodil. Ni vedela, da je bil le še s težavo miren. Bil je, ker je nekako čutil, da se ju hoče polastiti čudna razdraženost.

»Še k poroki je prišel, da bi te počastil. Ne stori tega svoji dekli vsak posestnik.«

Popraviti! Hitro je treba popraviti! Pa se je obrnila k Petru in mu je položila obe roki na ramo.

»A zdaj sem tudi jaz posestnica, Peter, tvoja vendar!«

»Da, si!«

Ponos se je spet budil v njem. In dobra volja. Ves raznežil se je. — »Skoraj bi se bil hudo zaletel v svojem sanjarenju!« si je očital. Kaj je le to bilo?

V vaški krčmi je visel nad vrati še venec. »Tebi na čast,« je rekel Peter ljubeče in je z glavo pokazal tja.

A ona je odkimala. Saj mora popraviti ona, ne on.

»Tebi na čast, Peter, samo tebi. Gospodar si vendar ti!«

Peter je postajal spet samozavesten. »In še kakšen! Skoraj iskati ga je treba, najin veliki grunt!« se je šalil, ko je zagledal svoj domek. Pod eno streho so bili stisnjeni hiša, hlev in skedenj. Senca mogočne sosedove hiše je njegovo kar zakrila. Toda to bo on že še drugače uredil!

Kobilica je obstala. Peter je ovijal vajeti na voz, dolgo jih je ovijal. Nenadoma je Magdaleno objel in poljubil. Toplo ji je stisnil roko ter skočil s koleslja.

Ko je nevesta vstala, da bi stopila z voza, je vzel zavitek z njeno šumečo obleko, se je zasmejal in rekel: »V kratkem bi rad spet kaj sličnega držal

Novo bogoslovje v Mariboru: Ravnatelj bogoslovja dr. Ostrc podpisuje spominsko listino

Novo bogoslovje v Mariboru: Ravnatelj Tiskarne sv. Cirila Fr. Hraščelj podpisuje spominsko listino

v naročju, nekaj majhnega« — in je postavil sveženj na zemljo ter stopil h konju, da ga izpreže.

S komata je zdrknilo na zemljo nekaj cvetlic od poroke. — Vse samo sen! Spet je stal pred njo vrtiljak: vse prihaja — beži — vse sen! Na ozkem traku mesečine je ležal ovenel klinček; zdaj — glej, zdaj sta šla čez njega mož in kobilica. Mlada žena je zatisnila oči. Potem je šla proti hiši.

Nekaj belkastega se je svetlikalo od vrat. Deska, na nji tiskane črke, rdeče črke. Okrog pritrdjene rože, rože z njegovega, z njenega vrta. A tudi to cvetje je viselo ovenelo. Mlada gospodinja je naslonila glavo ob steno. Čemu je vse tako hudo? In vendar ji je hotel Peter narediti vse tako lahko, tako lepo. Zakaj se ne more veseliti? Zakaj je tako nesrečna, tako nedopovedljivo žalostna? Saj jo ljubi!

Njene oči so iskale napis. — »Bog te sprejmi!« je zlogovala. — »Dobro došla!« — Za seboj je začutila Petrov korak, njegovo telo, njegovo sapo. Tesno ob licu ji je spregovoril čudno svečano: »Da bi mi prinesla srečo v hišo!«

Naslonila je glavo nazaj, njemu na ramo. »Tako dober si!« mu je zašepetala.

Nenadoma ji je privrel iz prsi vroč jok, in kakor brez moči je naslonila glavo nanj. »Mnogo, mnogo predober si!« je zahlipala.

Ni si znal pomagati Peter ob tem ihtenju. Le božal jo je, božal, samo božal. Ko je naposled odprl vrata in stopil z njo v vežo, je mislil sam pri sebi: »Res je zelo utrujena. Dve noči ni spala!« Zaklenil je, ji položil roko krog pasu in jo vedel v sobico.

»Mislim,« je govoril preudarjajoč in je gledal, kam naj položi prazniško suknjo, »da bi s košnjo še kak dan počakali. Tako si jutri malo odpočiješ. Materi že povem...«

»Saj nisem utrujena!« Z nenadno živahnostjo ga je zavrnila: »Le tako nerodna sem bila poprej. Ne bodi hud, Peter!«

»Vreme kaže lepo. Lahko še kak dan počakamo,« je odločil Peter.

Luči nista prižgala. Od zunaj je prihajala v sobo le slabotna svetloba, luna ni sijala skozi okno.

Novo bogoslovje v Mariboru: Škof moli nad temeljnim kamnom

Novo bogoslovje v Mariboru: Blagoslovitev temeljnega kamna. V zabojčku s steklenim pokrovom je shranjena spominška listina

Kar je stala ob njem, privila se k njemu, pri-
jela ga za roko: »Ne res, Peter, saj me ne za-
pustiš?«

»Le kaj ti je? — Kako bi vendar...?«

»Reci mi, Peter, da me ne zapustiš, da me ni-
koli ne zapustiš!«

Le polagoma se je zavedal, se trgal iz začu-
denja, si mislil, da jo umeva. »Ali saj sem, saj
ostanem pri tebi, Magdalena.« Govoril je mirno,
mirna je bila tudi njegova nežnost: »Draga Mag-
dalena.«

Roke, ki so jo objemale, so začutile, da nima
več šumeče svilenе poročne obleke, da ga le malo
loči od njenega telesa. Počasi mu je drsela roka
od pasu navzgor. Tudi pajčolana ni imela več.

»Ti!« je spregovoril zamolklo, a je dobro ču-
tila, kako mu glas za navideznim mirom drhti; »ti,
poročni venec sem ti mislil jaz vzeti iz las.«

Ponižno je prislonila čelo k njegovi rami:
»Podarim ti ga.«

In se mu je izvila iz rok. Stal je sam, v pri-
čakanju. In spet se je dvignilo tisto težeče z
grozno silo v njem. Kako tesna je vendar soba. S pestmi bi zbil strop višje!
Kakor v zasmeh mu je zasvirala skozi glavo napev valčka. Razdraženost se ga
polasčala, na samega sebe, na njo. Počasi je stopal proti postelji.

*Novo bogoslovje v Mariboru: Škoč bla-
goslovi kraj, kjer bo stal vogelni kamen*

*Novo bogoslovje v Mariboru: Škoč
zazida spominsko listino v vogelni
kamen in ga zapečati*

Našel jo je tam, na postelji klečečo. Po-
ročni venec mu je držala naproti: »Tvoj je!«

Kakšen tepec si vendar, Peter Gorjak!
Poročiš se, pa se žalostiš. Drugi se veselijo.
Priboriš si nevesto, pa se vznemirjaš zaradi
nje. Drugi se je kratkomalo polastijo. Drugi
— drugi... Kakor strupenega gada je pahnili
od sebe te tako se mu rogajoče misli. Stopil
je k nji. »Magdalena,« je šepetal, »Magda-
lena!« Z usti je iskal njene ustnice, njene oči,
s poljubi se ji je hotel zblížati — kar se mu
je lice orosilo in je začutil, da je ves njen
obraz moker od solz in da nima več moči,
ne da bi govorila z njim, ne da bi bila nežna,
in da more samo še jokati in ji teko solze
na prsi, po telesu dol, in ji vse telo drhti
pod njimi.

»Nikar se vendar ne boj!« se je plašno
vznemirjal.

Besno je odkimala, pograbila ga za ro-
ke, skrila se v nje.

»Jutri...« jo je skušal pomiriti.

Tedaj se ga je obupno oklenila: »Peter! Ostani pri meni, Peter! Tako malo
časa imava!«

»Oh ti!« ji je odgovarjal zmeden. »Vse življenje še vendar!«

Da mu ne bi ugovarjala, ji je s poljubi zaprl usta. »Da, vse življenje! In glej, otroke bova imela. Ti bodo rasli, iz tebe! — 'Mati!' te bodo klicali, mene: 'Očel' — Gospodar in oče — ali ni to najlepše, kar je le lepega med nebom in zemljo? — Gospodar in oče — samo pomisli, Magdalena! Ti, to mi boš podarila ti...«

Ni mogel dalje, iz nje je spet bušilo kakor kipeč vrelec, bol, ki ga je z višine njegove blaženosti pahnila nazaj v težečo zmedenost, ker je ni mogel umeti.

»Hočem samo, da si srečna, da si srečna!« ji je ponavljal in ponavljal ter jo božal, da je vztrepetavala pod tem obzirnim ljubkovanjem njegovih trdih rok.

Kaj se ji je dozdeval do sedaj? Fant kakor vsi drugi? Ne, tak ne! Čeden fant — so časih rekale na plesišču o njem tovarišice. A kaj so vedele te o njenem Petru! Pripraven fant — so sodili starci. Vrl fant — ji je čestital župnik. Dober tepček — so se nasmihala dekleta. Predober — si priznava zdaj sama. Predober — saj je to čutila že davno.

In zdaj je naslonil svojo vročo glavo k njej. In objel jo je z ljubeznijo, čisto drugačno, kakor si jo je mislila in jo je poznala do sedaj. — Pa je sploh kaj vedela? O ljubezni? O njegovi ljubezni?

★

Po kratkem spanju je zasvitelo jutro. Pri njenih nogah je ležal poročni venec. Naj ga najde Peter, kadar se zbudi. Sonce je že jasno sijalo v sobico. Oblekla je modro vsakdanjo obleko, ki jo je nosila že pri Križniku in je šla na delo. Iznad vrat je vzela desko z ovenelimi rožami. K poročnemu pajčolanu in vencu spada to, treba je shraniti.

V hlevu je sedela Petrova mati že pod drugo kravo in je molzla.

»Glej jo!« se je hehetala, »glej jo, že pokoncu!«

»Jutri ne bom prišla več tako pozno iz sobice,« se je opravičevala Magdalena. Dobro je razumela, kam starka meri s svojo hvalo.

»Da, da, da,« se je nasmehnila mati. »Gospodinja mora biti zmerom prva pri delu. Prva iz postelje, zadnja v posteljo. Takšna mora biti prava gospodinja!«

Še se je smejala in je govorila v golido, ko je Magdalena že dolgo sedela pri zadnji kravi in opravljala z resnim obrazom, kar je do sedaj dan za dnevom delala s smehljajočim.

Toliko da sta pomolzli, je že pastir pripokal z bičem po cesti skozi vas. Pokanje njegovega biča se je slišalo po vsi vasi. Ko je počil prvič, so se že odpirali hlevi in oglasilo se je nepotrpežljivo mukanje goveda, meketanje koz, kruljenje svinj; pa ni bilo nič hudega v tem nemiru, samo veselje je bilo, in kakor odločen, mnogoglasen, raznovrsten pozdrav hladnemu, jasnemu jutru novega dne. Mogočna glava kakega goveda se je kje prikazala iz polmraka hleva. Žival je pomežikala v luč dneva, počasi in častitljivo stopila na prosto. Drugod sta se prerivala dva volička med vrati, ker je hotel biti vsak prvi zunaj. Tu se je pehala čreda svinj za zajtrk ob cesti, da jih je kak mogočen merjasec s krepkim rilcem razgнал. In je postala vaška cesta kakor struga reke, po kateri je valovila,

Novo bogoslovje v Mariboru: Bogoslovski »general« se zahvaljuje. »Vam vdanost,« je dejal škofo, »ljudstvu naše moči, je rekel, obrnjen proti množici

se prerivala, suvala in potiskala čreda. Predrzo kakor fantalini so se kože prerivale med dostojanstveno stopajočimi govedi in so se prerile na prednji konec vrste ter so vso čredo vodile iz vasi. Vse bogastvo vasi se je izseljevalo vsako jutro, kar je pomlad pognala prvo zelenje in da jeseni ni bilo nikjer betvice zelenega; ko je zvonilo večno luč, se je vračalo. Zakaj kjer ni mogoče zamahniti s koso med sršečimi grmi brinja, je živina vse gladko pokosila, bolj gladko kot obrije vaški brivec kocinaste obraze vaščanov. Povsem domača se je čutila živina tod. Tudi brez pastirja si je našla pašo, zdaj kje visoko gori, kadar je pa bilo tam vse popaseno in z odpadki vse pognojeno, se je množica razlila drugam,

tretje jutro spet drugam; pastirju je treba samo paziti, da prižene zvečer vse domov, kar jih je zjutraj od doma odgnal, in da obvaruje teleta detelje, deteljo pa telet.

Magdalena in mati sta stali še med vrati hleva in sta gledali za živino. V jutru po poroki sme človek že malo razsipno ravnati s časom. Starka se je hehetala. Hehetala se je prav za prav

Novo bogoslovje v Mariboru: Častni gostje pri blagoslovitvi temeljnega kamna dne 22. maja 1938.

vedno. A zdaj se je hehetala vsa vesela, da so se videle praznine med zobovi; več jih je bilo kot zob samih. Ostra brada se ji je povescila in so imeli zrak, svetloba in sonce prost dohod v usta.

»Da, da, da! Tri imamo zdaj!« se je hehetala in ni mogla odtrgati rdeče obrobjenih oči od odhajajoče črede. Ko sta začela ona in njen rajni Štefek, Bog mu daj sveta nebesa, sta imela same kozice, šest kozic, se je razgovorila. Da, da, tudi ona je bila tedaj tako polnega telesa in čednega obraza, da jo je bilo že vredno pogledati, kakor Magdalena zdaj. Toda delo, delo! Pa je prišel Martin, prvi fant, ki ga je smrt pobrala pri vojakih — moj Bog, že nad pet in dvajset let bo od tega — in prav tedaj je oče kupil prvo kravico s teletom. Prav dobro se še spominja. Cilka, drug otrok, je umrla za jetiko. In ko je Pavel, drugi fant, odšel v Ameriko, je prignal oče že drugo kravo. Ni bil veden praznik pri njih, res ne. Smolo je imel njen Štefek pri živini, smolo s točo, pa je moral spet prodati, kar je bil kupil. Ko je pa štoklja položila v zibelko Petra, tretjega fanta, je postavil oče v hlev že tretjo kravo. Pa tudi sveta je najemal več in več. Nekaj od najetega je tudi kupil.

Toplo ji je postalo med govorjenjem in ponos jo je navdal. In ko je tako pohvalila svojega Štefka, se ni mogla ubraniti otožnosti. Tesno je zatislila ustnice in bilo ji je kar na jok. Vendar je spet spregovorila: Zdaj da je pač stara in nima nič posebnega govoriti. A da bo Magdalena vedela, s kako težavo sta vse pripravila. A bil je dober gospodar, njen Štefek, dober gospodar! In najsi ga je

Prijatelj »Našega doma« nam piše:

Junija sem križaril z motornim kolesom po Notranjski. Obiskal sem pesnico Marijo Brenčič v Podlipi, ker sem jo poznal iz njenih številnih pesmic in sem vedel, da ni »nobel«. Prosil sem jo, da je prisedla na »socius« in mi pokazala nekaj vrhniških zanimivosti (Cankarjevo rojstno hišo, izvore Ljubljane itd.).

Pri Brenčiču v Podlipi so zelo revni. Dom je bolj bajta kakor kmečka hiša. Videl sem, da trpijo pomanjkanje. Pesnica Marija, devetnajstletno dekle z dvorazredno osnovno šolo, si zaradi revščine ne more naročiti listov, v katerih sodeluje (»Kmečka žena«, »Vigred«, »Slovenec«, »Kat. Misijoni«, »Bogoljub«, »Žika« — zdaj tudi »Naš dom« in »Mladika«). Zelo rada bi šla v gospodinjstvo šolo, ker bo pač navezana na službo. Letos ji bodo menda pomagale sestre na Mali Loki, da se ji bo želja izpolnila.

Marija Brenčič živi vzorno, skoraj svetniško. Iskala je službo deklet, jo tudi dobila, a jo je morala kmalu pustiti zaradi bolehnosti. Lani je skoraj obupala.

Pesem ji je — kruh. Lani je izdala zbirko pesmic v drobni knjižici »Spev tihe doline«, katero je sama založila. Za plačilo v tiskarni ji je brat posodil doto 2000 din, katero bi bil moral založiti pri sodišču. Upala je, da bo ostalo nekaj »čistega«, da bo mogla v šolo. Knjižico prodaja približno tako kakor lectorji srčke, puže in konjičke... Ima pa še — o razočaranje! — skoraj polovico Spevov.

Čudno se mi zdi, da se merodajni činitelji za dekleta bolj ne zanimajo. O, slavošpevov je dovolj — sredi njih bo umrla za jetiko, če ne bo imela tečnejše hrane! Prepričan sem, da jo bodo ohranile le sestre v šoli. Obleke nima skoraj nič, tudi knjig in šolskih potrebščin, katere bi potrebovala za šolo, si ne more nabaviti. Jaz sem ji naročil »Naš dom« in ji dal Vaš naslov.

Dom Marije Brenčič v Podlipi pri Vrhniki

kdaž obiskala nesreča, zmerom se je spet izmotal. »Zmerom, zmerom. Da, da, bil je dober gospodar, njen rajni Štefek,« se je hehetala starka pa naglo stisnila usta.

»In Peter — ta je, prosim, kakor oče,« se je zaslišal za njima dobrovoljen glas. Peter je bil stopil iz konjskega hleva in jima je želel dobro jutro. »Moram se pač sam hvaliti, če me drugi nočejo,« se je smejal.

»Da, da, da, Peter je prigrispodril konja,« je potrdila starka in je odhitela v kuhinjo, urna s svojimi suhimi nogami kakor kaka mlada.

Peter je stopil k ženi. »In če midva dalje tako skrbiva kakor sta oče in mati, midva — mislim, Magdalena...«

Tesno se je k njemu privila.

Vsi naslednji dnevi so bili izpolnjeni s košnjo. Mlada gospodinja se je gnala kakor kak hlapec. Le ko je bil voz naložen, je postala blede in se je morala nekaj kratki nasloniti ob voz.

»Preveč se ženeš!« ji je v skrbih očital Peter. »Od kozic do konja je bilo treba šest in štirideset let. Ni treba, da bi postala v enem letu velika kmetica,« se je šalil.

Toda Magdalena je na vse odgovarjala: »Le pusti me delati! Saj je to edino, kar znam.«

Peter je kar ni poznal, te svoje Magdalene. Veselo dekle si je izbral za nevesto. Da je bila tište tedne pred poroko nekako zamišljena, od samega skritega veselja je bilo to, si je mislil. Ždaj je imel resno, molčečo ženo. Delala je za dva.

A da bi bila pri tem polna smeha, kakor je vedel, da je bila pri Križniku, ne! Vprašal jo je, če se čuti kaj bolno. Pa je samo odkimala in se privila k njemu, kakor bi pri njem iskala pomoči. Časih je nenadoma opazil, kako strmi vanj s plašnimi, sevajočimi očmi — pa se je enkrat nasmejale. »Saj ti ne ubežim! Nikar se ne boj!« Ako pa sta bila sama, le on in ona, je bila kakor v groznici, samo ženska s smehom in solzami, prav kakršno ženo si je nekoč pozelel v svojih tihih sanjarijah.

*Prof. Jan Šedivý,
ki je v Tiskarni sv. Cirila v Mariboru
začel tiskati svojo Slovansko knjižnico.
Kot prvo knjigo te zbirke je izdal
»Češčino za samouke«*

Tako so se bližali žetvi. Pa je moral Peter z vozičkom dol v trg, da bi nakupil to in ono za žanjice. Magdalena je vedela, da se bo vrnil šele pozno zvečer.

Ko se je zmráčilo, se je kradoma izmuznila iz hiše. Za sosednimi skednji je hitela proti cerkvi in je pozvonila v župnišču. Služkinja je bila z doma, in je prišel odpirat župnik sam. Začudil se je, ko jo je zagledal. Gospodinje so prihajale k njemu po večini, da je kaj pomagal v zakonskem življenju, poravnal kak spor, poiskal kaj v krstni ali mrliški knjigi, ali da so najele kako mašo. Ni si mogel razložiti, v kateri teh zadev bi prišla mlada Gorjakinja.

»Torej kaj pa manjka, Gorjakinja?« je poizvedoval prav po domače, ko ji je prigovoril, da je sedla.

»Pomagajte mi, gospod župnik!«

»Rad, Gorjakinja, saj sem zato tu!«

»Jaz — gospod župnik — jaz — jaz — pričakujem otroka.«

Župnik, mlad še kakor njen mož, se je veselo nasmejal: »Pa delate za to obraz, kakor

bi bili prišli prosit na pogreb? Saj je to imenitno, krasno! Čestitam vam. Gotovo ste sami veseli.«

»Gospod...«

»Veseli, pravim. Saj vendar ne bo nezakonski otrok, da bi vas moralo biti sram. Saj ste vendar naša najmlajša gospodinja. In ne boste zaostajali za drugimi, ki imajo polno hišo drobiža.«

»Toda, gospod župnik...«

»Nič toda, draga Gorjakinja!«

»Ah — ko pa ni od njega!«

Vzkrik je bil to, da je župnika vršel s stola.

»Tako je torej to,« je pretreslo Magdaleno, ko je zrla duhovniku v nenadoma ves prestrašeni obraz. Bilo je, kakor da mu je zadala boleč udarec. Obraz, zarjavel in zdrav kakor obraz kmečkega fanta, mu je ves posinel, skoraj postaral se je pod napetostjo misli, ki so navalile nanj. Tegoba se mu je začrtala ob ustih, stiska, ki ni videla nikake rešitve, za trenutek jeza, a za njo sama skrb, trudna, brezupna skrb. S prestrašenimi očmi je iskala Magdalena v duhovnikovem obličju. »Tako je torej to,« — je mislila in mislila. »Ako bi bil ta mož v duhovniški obleki tu pred njo njen zakonski mož, bi ga li mogla zadeti huje? Bežno se je oklenila slabotnega upanja, da se ni razsrdil, da ni postal z njo trd. Toda — ali je to njen mož? Ali ne bo zadelo tega drugače, še čisto drugače?

Župnik je stopil k nji, obstal pred njo, se nagnil k nji, se naslonil z rokami ob stranice naslonjala, ji strmel v obraz, razbolen od strahu: »Magdalena! Ti!« je iztisnil naposled trpeče. Nagovoril jo je spet, kakor je nagovarjal neporočene v vasi. »Ti vendar nisi bila taka, da bi jo vsak —« pa je prenehal, ker je presunljivo zajokala.

Duhovnik je potegnil stol k njenemu in je sedel k nji. »Ne morem razumeti, Magdalena, ne, tega ne morem razumeti.« Iskal je besed, silil se je, da bi bil miren. »Sam Bog daj, da bi mogel kaj pomagati, sam Bog daj! — Toda če hočem poskusiti, mi morate zaupati, morate mi vse odkritosrčno priznati. To pač sami vidite in mi že lahko verjamete, da ne bom storil ničesar, kar bi nesrečo še povečalo.«

»Ali more postati še večja?«

»Tega ne veste ne vi, ne jaz! Bog ne prizadeni!« Prijel je vso drhtečo ženo za roko: »Kdo pa je oče, Magdalena?«

»Tega ne morem povedati, gospod župnik, ravno tega ne morem povedati. Nikoli ne bom mogla povedati.«

»Torej ga imate tako radi, tega — očeta?«

Magdalena je privzdignila glavo in je pogledala duhovniku v oči, jasno in otožno. Ves drhteči obraz ji je bil preplavljen s solzami, ki so še tekle in tekle.

Tedaj je spregovorila. Nikoli ni videl te ženske tako lepe, kakor je zdaj v tem trpljenju, ko je govorila — in čutil je: več ko to resnico ne bo povedala nikoli: »Nisem ga rada imela, tega očeta. Nikoli ga nisem ljubila. Samo Petra sem ...«

»Le jokaj, le jokaj, Magdalena,« je miril župnik. — Čez čas je povzel: »Pa vendar nisi nikdar bila iz vasi. Še balo sta šla kupovat s Petrom skupaj. Na plesi si bila zmerom le s Petrom. Pa mora — moj Bog — saj mora biti tu iz vasi.«

Molčala je.

Zakaj ne bi poskusil, da jo s previdnimi besedami pregovori? Morda bo pa vendar kaj priznala? — »Torej ti je nekdo silo storil?« — je pričel — »laže ti bo pri srcu, Magdalena, ako poveš, kdo je bil.«

»Laže?«

Ves pogum je minil župniku ob tem kratkem, bridkem, spoznanja polnem vprašanju. In vendar — kakor je bilo to bedno bitje pred njim tudi vsega usmiljenja potrebno — ne gre li še za mnogo več kakor za to eno žensko?

»In če bi rekel, da lažem?« je do konca dopredla svoje razmišljanje. »Gospod župnik, saj bo moral tako reči, kaj ne?«

Župnik je že upal, da se vdaja. »Moral? Zakaj bi moral? Ali ni njegova dolžnost le, da ima toliko poguma in prizna, kaj je zagrešil?« Razsvetlila ga je rešilna misel: »Magdalena, poslušaj! Ali mu ne bi mogla sporočiti, temu očetu, da mora priznati! Ker bi sicer ne pahnil v nesrečo samo tebe, ampak — kdo ve? — eno rodovino, več rodovin morda.«

»Toda saj vendar ne more.«

»Tedaj je oženjen mož!«

»Ne, ne, ne! Ne povem ničesar več! Ne, ne!« je kriknila.

Župnik je bil spet miren. »Ni ti treba ničesar povedati, Magdalena. In nič več te ne bom povpraševal, jaz že ne.« — Minuta je odtekala za minuto. »In z vsako prihaja gorje bliže,« je pomišljal duhovnik.

»Jaz ne bom več povpraševal, Magdalena, jaz ne,« je povzel iznova. »Toda Peter bo povpraševal. Pa boš močna in boš molčala, vem. In vas bo povpraševala, Magdalena. Pomisli, vas bo povpraševala: vsako dekle svojega izvoljenca: 'Ali si bil ti?' — Fant fanta: 'Morda si ti tisti?' — Vsaka žena, Magdalena, vsaka

mati otrok bo moža sumljivo pogledala in s črvom nezaupanja v srcu povpraševala: 'Morda si ti takšen?' — Mož bo sumil o možu: 'Ali ti smem stisniti roko? Pa nisi morda ti tisti...?' — Vas bo vpraševala, Magdalena! Tega ne moreva zabraniti, ne ti, če molčiš, ne jaz, če molčim. In kadar prično razmišljati, ugibati, šušljati, Magdalena, in če se naposled kdo dvigne in poreče: 'Pri kom pa je služila?'

Vrgla je obe roki proti njemu. Pretrgano je jecljala: »Ne tako, gospod župnik, ne tako! Ne, ne, ne tako! Ne!« In po neugnanem ihtenju: »Saj ne morem povedati. Jaz — jaz sem...« Spet se ji je prelomila beseda.

»Le kaj ti je?«

Kakor bi prisluškoval, je župnik povetil glavo na prsi. In je rekel, kakor bi ji hotel pomoči: »Ako si morda obljubila, da boš molčala — pomisli samo, da nimaš do nikogar večjih dolžnosti kakor do Petra.«

Zanikaje je spet odkimala.

Poslušal je, čakal, kakor v spovednici. Pa se mu ni nihče spovedal. Dvignil je glavo. Pogled mu je obvisel na križanem Zveličarju na steni: »Tu moreš pomagati samo ti,« je šepetal, »samo ti!«

Ura v sosedni sobi je enakomerno tiktakala. O, ko bi bilo mogoče ustaviti nihalo na uri časa! Izrezljano obličje Boga-človeka na križu je bilo razorano, vse razjedeno od boli in vsevednosti. — »Zdaj slutim tudi jaz,« je čutil v sebi mladi duhovnik. Kakor uročen je sedel na svojem stolu. In navalilo je nanj vse: krivda, greh, strasti... In je kipelo, nakopičilo se je visoko kakor zvonik, pa se je zrušilo na vas, na hiše, na cerkev, nanj — ali more on braniti, ali more? Videl je, vgrizava v srca, v oči. Slišal je, kako obrekovanje sika čez vse strehe, kako plahuta skozi temine kakor netopirji. Videl je, kako se razplameneva prepir v govorjenju mož, kako vroče gori sovraštvo v očeh žensk in jim jezika iz ust. Nemir in prepir je videl poganjati v družinah in se naglo kakor plevel razraščati od njive do njive, od poti do poti, od groba do groba na pokopališču. Kje je tisti, ki bi mogel to zaježiti? Med ljudmi samo eden! A ta bi moral biti velik! Ne samo priden fant, ne samo dober mož, velik! Ali je Peter Gorjak tako velik?

»Šest tednov si že poročena,« se je župnik spet obrnil k ženi.

Prikimala je.

»In kako dolgo je — od tistega?«

»Od velikončnega ponedeljka,« je odgovorila kakor brez glasu.

»Torej bo trinajsti teden. — Pa nisi imela toliko zaupanja v Petra, da bi mu bila povedala?«

»Tako bala sem se, gospod župnik.«

»In zdaj, Magdalena?« — »Vem,« jo je miril, »saj si zato prišla k meni. Govoril bom s Petrom, kaj? V kratkem bom storil to, preden mu pove kak zloben jezik. Ako vzame on stvar nase, bo še vse« — nameraval je reči: vse dobro, a je končal: »je še mogoče zabraniti najhujše v vasi. Bog daj, da bi tako bilo! — Težek križ si si prinesla v zakon, moja ljuba Magdalena. Kolikor ti ga bom mogel pomagati nositi jaz, bom rad storil. Tega se vedno spominjaj! In pa — lahko je to reči, storiti težje — zaupanja v Boga ne zgubi, Magdalena!«

Šla je proti durim. — »Moram jo blagosloviti, blagosloviti jo moram,« je sililo župnika. A neznatna svečanost duhovnikovega blagoslova se mu je ne-nadoma zazdela ubožna, proti njegovemu prepričanju se mu je zazdela vsa slabotna. Tako ji je položil samo desnico na glavo, kakor je rad storil otrokom, in jo je s palcem na čelu pokrižal.

(Dalje prihodnjič)

Dr. Jože Jeraj, njega življenje in književno delo

Če hoče kdo pisati o dr. J. Jeraju, njega življenju in celokupnem delu, pač ne more mimo velikih dogodkov in idejnih trenj, ki jih je doživel slovenski narod v letih po prevratu. S tem je pa že tudi poudarjena dr. Jerajeva slika. Z vsem svojim bistvom in delom ni po slogu svojega življenja in dela predstavnik kabinetnega kulturnega ustvarjanja, marveč je z vsem svojim udejstvom vključen v velika dogajanja v našem narodu, iz katerih se mu kažejo njegove potrebe, ki jim s svojo kulturno produkcijo hoče zadostiti. Taki možje so redki med našim narodom. Predvsem v novejšem času. Zato kaže, zato je svojevrstna dolžnost tega moža širši javnosti, ki ga vse premalo pozna, predstaviti, tem bolj, ker je tudi v naših inteligenčnih krogih svojemu delu primereno premalo poznan in upoštevan, saj bi marsikatera kriza v našem duhovnem življenju šla lažje mimo nas, ko bi v težkih trenutkih hodili po svet in odrešilne misli v njegovo književno bogastvo.

Dr. Jeraj se je rodil 16. febr. 1892. na Rečici v Savinjski dolini. Že na gimnaziji v Celju se je vnel za prosvetno organizacijo, ki je v poznejših letih v njem dobila organizatorja in ideologa širokega obzora. Po dovršeni maturi je vstopil v mariborsko bogoslovje, v katerem se je navzel duha Slomškovega, ki ga je nato ves čas prešinjalo pri vsem njegovem ljudsko-vzgojnem in izobraževalnem delu. Postal je kaplan v Celju in Žalcu, l. 1917. pa je promoviral na bogoslovni fakulteti graške univerze. L. 1919. je bil poklican za profesorja moralke, etike in sociologije na mariborsko bogoslovje, kjer je imel priliko, da je do kraja razvil svoje sposobnosti bistrega motrilca vseh kulturnih dogajanj v narodu, sodnika v njegovih zmedah ter svetovalca v njegovih stiskah.

Prvo Jerajevo pisateljsko delo sega v dobo neposredno po prevratu, ko so največji duhovi bili zaposleni s perečimi vprašanji, ki so bila v zvezi z mednarodnimi dogajanja tiste dobe. Takrat je v raznih slovenskih znanstvenih revijah, predvsem v Času in Socialni misli razpravljalo o vseh teh vprašanjih v luči katoliških moralnih nauk. Popolnoma pa je dr. Jeraj zaživel, ko so minili časi prve poprevratne dobe, ko je bila do kraja organizirana nova narodna država in ko se je bilo treba posvetiti potrebam, ki sta jih nov čas in nova država prinesla našemu narodu.

Prvo samostojno publikacijo »Osebnost in ideal« je l. 1922. posvetil inteligenci in v njej razpravljalo o osrednji točki mladinskega gibanja, ki se je iz tujine preneslo k nam in ki je v poznejših letih v vrstah mladine povzročilo toliko razkroja: o avtoriteti in svobodi ter osebnosti, ki harmonično rase med svobodo in objektivno avtoriteto v človeško dostojanstvo. Žal, da sta mladina in inteligenca vse premalo poznala bogato vsebino te knjige, ker bi njeno poznavanje in razumevanje v veliki meri omililo krizo, ki jo je prav to vprašanje o razmerju med

svobodo in avtoriteto v zvezi z mladinskim gibanjem pri nas povzročilo in prizadejalo našemu razvitemu organizacijskemu življenju nemalo škode. Študij te knjige bi še danes mogel marsikaj popraviti in razjasniti, saj še danes nismo prebrodili te, doslej ene največjih kriz v našem duhovnem življenju. To svoje delo je leta 1925. dopolnil z novim »Skrivni vir«. Prvo delo je hotelo biti bolj znanstveno — teoretično, v drugem delu pa naj bi bilo pokazano življenjsko — praktično udejstvovanje slovenskega inteligenta.

Dr. Jeraj je po svojem bistvu izrazit ljudski prosvetitelj. Zato je hotel za ljudsko prosvetno delo ob vstopu v nov čas in nove razmere dati v »Narodnem preporodu« smernice za tako delo po načelih, ki jih je utemljal v »Osebnosti kot idealu« ter tako hotel v tej panogi našega kulturnega dela utrditi Slomškovo tradicijo v našem narodu, ki mu je vedno bila vzor ljudsko-izobraževalnega dela, in jo je zato poudarjal pri vseh svojih ljudsko-izobraževalnih akcijah.

Z ustanovitvijo nove države in z dejstvom, da so se v njej v skupnem življenju znašli trije sorodni narodi, ki so doslej živeli svoje samobitno kulturno in ločeno politično življenje, se je pojavilo novo, jugoslovansko vprašanje, ki se je zaradi dveh skrajnih pojmovanj, ki sta dobili izraza predvsem v našem političnem življenju, silno zaostriло. Temu, za Slovence usodnemu vprašanju, je posvetil svojo »Državljansko vzgojo«, ki je izšla l. 1926. v samozaložbi. V tem delu jugoslovanstvo načelno opredeli kot sintezo slovenstva, hrvatstva in srbstva, jugoslovansko kulturo pa kot slovensko, hrvatsko in srbsko skupaj, ne da bi hotel eno ali drugo kakorkoli okrniti ali odvzeti kateri pravico do obstanka in razvoja. Praktično pa podaja smernice za državljansko vzgojo, ki naj v vseh treh narodih vzbudi enotno politično voljo ter tako zagotovi trdno vez med vsemi tremi narodi in enotno državo.

Stanovski vidik pri ljudsko-izobraževalnem vzgojnem delu, ki ga je bil dr. Jeraj poudaril že v svojem »Narodnem preporodu«, je bil še mnogo bolj poudarjen v knjižici za dekleta »Kadar rože cveto«. Pobudo za to publikacijo, ki jo je založila Tiskarna sv. Cirila in ki je razprodana, so mu dali Mladinski dnevi, ki so se vršili l. 1924. v Mariboru in ki so dekliski in fantovski organizaciji pokazali nova pota. Slično, fantom namenjeno knjižico, »Vzori slovenskih fantov«, je napisal l. 1937. Izdala jo je Zveza fantovskih odsekov v Ljubljani. Posvečna je zlasti verski, narodni in socialni vzgoji fantovske mladine.

Kot bister opazovalec in izrazito vzgojiteljsko usmerjen mož je dr. Jeraj prav dobro vedel, da je naša znanstvena vzgojeslovna književnost šibka. Zato je stopil tudi na to področje — ter napisal temeljito »Duševno podobo mladostnika« v založbi Šolske matice. V njej podaja podobo mladostnika po Šprangerjevi strukturni psihologiji. Nje posebnost je v tem, da je Šprangerjeve psihološke izsledke konfrontiral z aristotelovsko — sholastično filozofijo; še večje važnosti pa je, da je ob tem delu preiskal slovensko književnost z razvojno-psihološkega vidika, kar je gotovo edinstveno v naši pedagoški literaturi.

Prava dragocenost za našo pedagoško literaturo pa je »Naša vas«, ki jo je izdal zopet v založbi Šolske matice l. 1933. Takega temeljitega dela o vasi nimajo niti drugi, veliki in kulturnejši narodi. V njej podaja izsledke svojega študija psihologije, sociologije, kulture in pedagoške naše vasi in kmetskega življa, predvsem savinjskega, katerega kot domačin najbolj pozna. S tem delom se je med Slovenci postavil na prvo mesto raziskovalcev naše kmetske kulture.

Doba po svetovni vojni in z njo zvezana duhovna in gospodarska kriza je sodobnega človeka predvsem zaposlila s socialnim vprašanjem, mimo katerega tudi dr. Jeraj ni mogel in ni smel. Zato je v založbi Cirilove tiskarne v Mariboru l. 1928. izdal »Socialno vprašanje«, v katerem je zbral praktična navodila za

omiljenje socialne in gospodarske krize ter za zaščito socialno slabših slojev, teoretično pa je socialni problem obdelal v »Sociologiji«, ki jo je v samozaložbi izdal l. 1932. V njej je izgradil katoliški socialni sistem ter v njem kot prvi upošteval pridobitve novih socialnih raziskavanj formalne psihologije in najnovejših sociologov Wieserja, Vierkandta in Tönniesa.

Kot bogoslovca ga ni zanimala le njegova stroka, moralka, etika in sociologija, marveč tudi cerkvena zgodovina, h kateri ga je tudi osebni interes navajal. V samozaložbi je izdal »Cerkveno zgodovino«, ki noče biti arhivalna zgodovina, marveč idejna, nekaka filozofija cerkvene zgodovine.

Ta bežni pregled nam priča o ogromnem delu dr. Jeraja na najaktualnejših področjih našega kulturnega življenja. Zaradi tega mu gre tudi odlično mesto med našimi znanstveniki in ljudskimi prosvetitelji; zato tudi vsaj to zasluži, da bi zlasti naša inteligenca segala po njegovih knjigah in se seznanjala z njegovim miselnim bogastvom. Marsikaj se bo ob njem obrusilo in mnogo škode bo odvrnjene.

Anton Boštele

Premišljevanje

*Kako lepo je stvarstvo v zrcalu razumnih oči!
Kakor božja dlan je,
ki ti vsak dan nove skrivnosti odstira
in ti z odsevom večne lepote
napaja vedno žejno, nemirno srce!*

*Kako je kratko življenje!
Od zibelke do groba en sam korak.
Iz bolesi rojeno v trpljenju zamré.
Komaj spregleda hrepeneče oko,
komaj se zganejo delavne dlani,
komaj se misel stvarilna rodi,
že omahneš v zemljó
za žetev poslednjega dné.*

*Kako so trdi ljudje!
Kako so grdi ljudje!
Drug drugemu sonce zastirajo
in košček kruha odjedajo,
telo in duhá ti v sužnost kujejo,
močni slabotnim postave dajejo,
da le prevečkrat pozabimo,
kako je bežno naše življenje,
kako je lep božji svet
in da nam sije lučka duhá
zato. da spoznamo prvo in zadnjo resnico:
Boga!*

Bridka goljufija s padalom

(Ilustriral Branko Zinauer)

Bučke češnje

Mala župnija Buče pri Kozjem v spodnjih krajih slovi od pamtiveka po bolj zgodnjih in izredno okusnih češnjah. Že od nekdaj so vozili Bučani svoje češnje na trg v Celje, kjer so jih dobro prodali.

Leta 1897. sem prosil starše, da so mi dovolili potovanje z bučkimi češnjariji

in predvsem z blagim Kladovšekovim stricem z Jagrovce, ki še živi zdrav pri visoki starosti 86 let.

Nisem bil kot obsoletski otrok do tedaj v nobenem večjem kraju. Niti sanjalo se mi ni, kak je železni konj, o katerem sem čul pripovedovati, da prevažajo po železni cesti z izredno brzino ljudi in blago.

Moja prva in dolga vožnja iz Buč v Celje se je pričela popoldne pred praznikom Rešnjega Telesa.

Češnjariji so obirali že nekaj dni prej češnje. Skrbno nabrani sad so povezali na rahlo v rjuhe.

Na vsak lojtrski vozunc ali »bagerl« sta šla na podloženo seno ter slamo po dva velika punkla ali svežnja.

V celem se je zbralo to popoldne na cesti pod župno cerkvijo Sv. Petra na Bučah osem s češnjami naloženih voz. V vsak »bagerl« je bil vprežen po en konj. Na desko preko lojtrc je sédel lastnik ter navadno tudi žena, hči ali kaka sorodnica. Ženski spol je silil s češnjariji, da pomaga pri merjenju češenj na litre in kot nekako nadzorstvo, da bi moški prodajalec preveč ne razmetaval z izkupičkom.

Pot iz Buč v Celje na navadnem »bagerlu« je bila dolgotrajna in so jo morali prekinjati na sredini z daljšim odmorom za voznike in konje.

Krmili in napajali so naši ljudje v onih dobrih predvojnih časih v trgu Šmarje pri Jelšah, kjer je imel rajni Jagodič prostorne hleve in dobro in poceni krmo.

Pripeljali smo se v šmarski trg nekoliko pred mrakom. V Šmarju smo se namenili ostati kake tri ure in nadaljevati vožnjo v noči, da bi pripeljali v Celje ohlajene češnje, ker le za tako blago se je obetala na Telovo živahna kupčija.

Kovač z marelo za padalo

Ko smo vozili skozi šmarski trg proti Jagodičevim hlevom, smo videli pri kaplaniji in na prostoru krog župne cerkve polno ljudi. Vse je natezovalo in

stegovalo vratove ter upiralo pogled v zvonik, iz katerega je odmevalo glasno kričanje.

Češnjari so postavili z vso naglico voze pod streho razsežne hlevske stavbe, v kateri je bila tudi kovačija. Češnjevi romarji smo kar drgetali v radovednosti, zakaj neki so se zbrali Šmarčani v tolikem številu pod precej visokim zvonikom. Pritiščali smo se v procesiji skozi domačine, da bi videli ter slišali, kaj se godi v turnu, kamor je zrl vsak nepremično.

Čisto gori v visokih linah zvonika je stal močan moški in je držal v rokah veliko zelenkasto marelo, ki je bila zaprta.

Kakor hitro je opazil ta možakar iz višine, da se je prerila na trg nova gruča radovednih, je pričel s ponovno ter gromovito razlago svojega programa.

Iz njegovih besed smo zvedeli, da je kričać v zvoniku šmarski kovač, mož kakih 40 let. Za stavo se je odločil, da se bo spustil z močno marelo prav iz najvišjih lin zvonika na tla. Ker je pa višinsko padanje ali skok z dežnikom vsekakor tvegani poskus, je prosil nas novodošle, naj se pridružimo dobrosrčnim domačinom in podarimo vsak po en groš, če že ne zeksar.

Po teh besedah je bil pri nas mlajši kovač s krožnikom in je pobral, za kar je prosil njegov mojster. Nobeden od češnjarev se ni branil, da bi ne bil primaknil malenkosti za nekaj tako izrednega, kar se mu je obetalo za en novc iz šmarskega zvonika. Moji rojaki so se kar zazijali v stolp in so se že veselili na tihem, kako bodo pripovedovali leta in leta o tem dogodku onim, katerim ni bila ponujena prilika, da bi bili videli, kako se bo pognal kovač iz turna z marelo na potlakana tla.

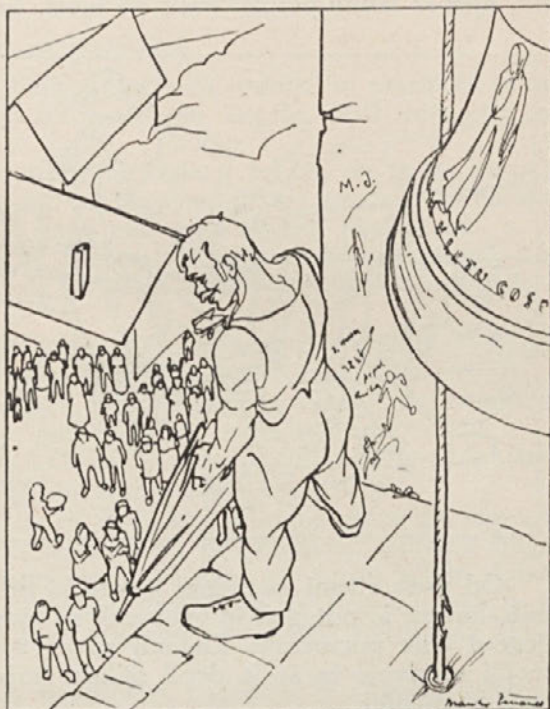
Prostovoljna vstopnina je bila pobrana. Precej mračno je že bilo. Kovač v zvoniku je še vedno kazal samo zaprti dežnik in vpil med gledalce, naj se nikar ne prestrašijo, ker zdaj in zdaj bo odprl marelo in se bo pričel spuščati proti tлом, kjer ni izključena nesreča.

Tedaj se je pojavil pri vratih v zvonik trški policaj in odklopotal navzgor po stopnicah. Zastrmeli smo z novo radovednostjo v stolpne line, iz katerih je odjeknilo stražnikovo povelje:

»Razidite se mirno! Župan je prepovedal blazni skok iz zvonika. Nikakor ne gre, da bi onečastil kovaška prismođa s samomorom in s svojo krvjo prostor pred cerkvijo tik pred praznikom presv. Rešnjega Telesa!«

Ljudska nejevolja zaradi dogovorjene potečavščine

Na to zapoved so zaprli gledalci usta, skrčili stegnjene vratove in že je bruhala od vseh strani v Šmarju običajna:

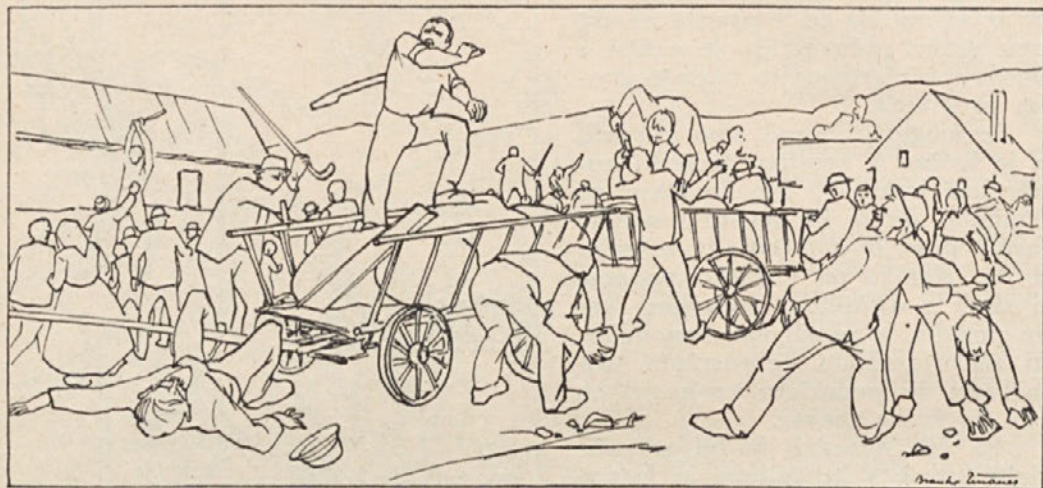

»Gromska strela! Policaј in kovač sta dogovorjena in si bosta razdelila vstopnino!«

Ni bilo treba prav nič hujskati in vzpodbujati osleparjenih radovednežev k maščevanju. Komaj sta se prikazala iz zvonika stražnik in kovač z marelo, se je stegnilo proti tema nekaj deset rok. Celo ženske so zahtevale dejanski obračun za preveč debelo potegavščino.

Policaј je pustil sleparskega skakalca na cedilu in se je nekam zgubil pred ljudsko jezo in maščevalnostjo.

Kovača so vlačili na vse strani, da bi ga dobili na kako bolj prostorno mesto, kjer bi lahko položil vsak po njem, kar bi mu prišlo trdega pod roko.

Od vseh strani napadeni kovač bi bil najbrž obležal pod preobilnimi udarci onih, katere je potegnil in ogoluznil za vstopnino, da mu niso priskočili na pomoč njegovi trije pomočniki. Zagnali so se v obroč, ki je oklepal sleparja, ga razdvojili na dvoje in že je dobil njihov mojster dovolj zraka, da je lahko pobegnil proti kovačnici.

Beg in nastop orožnikov

Za beguncem in njegovimi pomagači so jo ucvrli češnjari in vsi oni, katerim je bilo na tem, da bi ne ušel goljuf ljudski nagradi.

Štirje krepki kovači so pregledali v trenutku položaj. Zavedeli so se, da si morajo predvsem zavarovati hrbet in dobiti kaj v pest. Kakor bi se bil prijel za nas, je bila četvorica beguncev pri naših »bagerlih«. Vsak se je po bliskovo obo-rožil z vago ali ročico od voza, skočil na sredino češnjavih punklov na vozeh ter mahal in grozil s trdim in okovanim orodjem vsem, ki so se bližali zatočišču dogovorjenih sleparjev.

Uboгі češnjari iz daljnih Buč, bili so ob vstopnino in sedaj so jim steptali kovaški lopovi s tolikim trudom obrane češnje tako, da je brizgal rdeči češnje-v sok na vse strani.

Na vozih, s hrbti proti zidu, v rokah vage ter ročice — — — V takem po-ložaju so se čutili kovači varne. Začeli so izzivati preganjalce. Skakali so nalašč z enega voza na drugega in so razljutili češnjare tako, da so tulili od onemogle jeze.

Bučani si niso znali drugače odpomoči, da so pobirali po cesti kamenje in so ga metali v nesramne izzivače na vozeh.

Zmerjalo, kričalo ter vpilo je vse vprek. Splošni zmešnjavi in direndaju so se bližali navzdol po klancu orožniki z nasajenimi bajoneti.

Kovači na vozovih so videli prvi svetlikanje žandarskega orožja. Poskakali so z »bagerlov«, udrli s silo v zaklenjeno kovačnico in že jih ni bilo nikjer.

Češnjariji so jo ubrali seve za begunci vsak s svojim kamnom v roki in za njimi pa žandarji.

Orožniki niso povpraševali: Kdo in kaj je zakrivil, da si je ves trg v laseh? Zagrabili in odgnali so v zapore šmarskega okrajnega sodišča one nedolžne ter dvakrat oškodovane, kateri so tiščali v pesteh kamenje.

V zaporu in na povratku

Drugi dan je bil praznik Rešnjega Telesa. Šmarski sodniki in orožniki so se udeležili procesije. Nikdo se ni zmenil za nedolžne zaprte. Niti češnjariji ni pustilo sodišče k aretiranim.

Šele predpoldne po prazniku se je pojasnila zadeva toliko, da so se smejali pravi povzročitelji rabuke in krivci v pest; vsega pomilovanja vredne češnjarske pare pa so bile ob češnje in so še pihale kašo več nego štiri in dvajset ur.

Šmarčani so bili po aretaciji Bučanov kar na mah na strani sleparskih kovačev. Govorili so odkrito, da ne gre, da bi tujci nekod od Sotle strahovali s kamenjem tržane.

Ženske in jaz smo se napotili na Telovo k Sv. Roku nad Šmarjem, da bi ne bili v trgu kamen ponovne spotike, zasmeha in najbrž še česa hujšega.

Kakor hitro so bili prosti naši vozniki, so zapregli »bagerle« in krenili s češnjevo brozgo v rjuhah ne proti Celju, ampak nazaj proti domu.

Daleč izven trga je postala češnjeva kolona. Ženske so zmetale iz »punklov« s kovaškimi stopali poteptane ter že gnijoče češnje v obcestni jarek.

Pri pogledu na to žalostno opravilo je bil Zobakov Jakopič glasnega mnenja:

»Pri vsem hudem, ki nas je doletelo, še moramo biti hvaležni ljubemu Bogu, da smo vzeli s seboj ženske. Brez ženskih prič bi nam ne verjel nikdo doma, kako so nam uničile kovaške noge vse češnjeve punkle in da smo bili zaprti po krivem. Vsak bi nam očital, da smo si sami izmislili neverjetno zgodbo in zapili izkupiček za češnje.«

Molče so prikimali ostali trpini tem tolažljivim besedam in »furali« eden za drugim prazne »bagerle« proti Bučam, kjer nas je čakal ponovni posmeh.

★

Dogodki v Šmarju niso bili zaključeni z mirnim povratkom češnjarijev. Bučani so klepali še večkrat peš na šmarsko sodišče, kjer so jim odrezali tak kos pravice, da so prisodili kovačem krajšo zaporno kazen. Denarnega povračila za pohojene češnje na osmih vozih ni bilo iz enostavnega vzroka, ker niso imeli šmarski sleparski in pretepaški kovači ničesar, kar bi jim bila lahko zarubila sodnija.

Jaz ono leto nisem videl ne mesta in ne tolikanj zaželenega železnega konja.

Doživljaji s šmarskimi kovači so krožili dolgo po spodnjih krajih. Sleparki in razbijači iz Šmarja so zrasli v obeh preprostega naroda v prave junake; češnjariji iz Buč pa je poslušal še leta pikre opazke zaradi svoje neumne radovednosti.

Bučanski češnjariji so se maščevali za bodoče nad Šmarčani na ta način, da niso na svojih češnjarskih trgovskih voznjeh krmili in trošili v trgu samem, ampak pred Šmarjem pri gostilni Skale, kjer se ustavljajo najbrž še danes in imajo mir vozniki, njih spremstvo ter v »punkle« povezane in tudi v povojni dobi na celjskem trgu čislane češnje.

Karl May

Njegovi drugi spisi

V prejšnjem članku sem na kratko opisal Karla Maya kot pisatelja »indianaric«. Njegovo pisateljsko delovanje pa se nikakor ne omejuje samo na te povesti, saj spada Karl May med tiste pisce, ki so pisali neprestano in katerih knjige gredo v stotine.

Bila je doba v življenju tega pisatelja, ko je pisal samo za kruh za ženo in zase. Rekli bi, da je to njegova »predklasična« doba, ker se začne za nas njegova »klasična« doba tedaj, ko je izdajal tiste potopisne romane, zaradi katerih je zaslovelo njegovo ime po vsem svetu, v vseh kulturnih jezikih.

V prvi dobi najdemo pri njem povesti, ustrezajoče tedanjim zahtevam širokih plasti nemškega naroda. Povesti so morale biti romantične in čimbolj dolgovезne. Zaradi velikega obsega — nobenega takega romana ni bilo pod 1000 strani! — so izhajale v posameznih zvezkih. Z njimi so založniki silno zaslužili, ker so bili zvezki poceni in si jih je zato lahko omislil tudi najrevnejši delavec. Snovi je torej moralo biti dosti, po straneh se je ravnala tudi pisateljeva nagrada. Zato se je Karl May potrudil, da bi »fabulo« razblinil in raztegnil na čim večje število tiskanih strani. Jasno je, da literarna vrednost vsebine pri tem ni pridobila in da niti jezikovni strani ni mogel posvetiti tiste pažnje, ki drugače odlikuje njegove poznejše spise.

Karl May je zajemal snov tem povestim iz domačega življenja in navadno je privedel ob koncu kako revno dekle ali kakega siromašnega fanta do sreče. V vseh teh povestih nastopajo tudi plemiči in plemkinje, ker je pač navadno ljudstvo videlo v njih neko vrsto višjih bitij ter se je zanimalo za vsako podrobnost v njihovem življenju in v njihovih običajih. Karl May je znal prav zanimivo orisati vse okoliščine, jih stavljati v verjetno vzročno zvezo, jezikovno izraževanje prilagoditi povsem potrebam in razumevanju preprostih ljudi — ni čudo, da so njegove knjige kar požirali in nosili lepe denarce **z a l o ž n i k o m** — Karl May sam itak ni dobival mnogo.

To, kar je pisal Karl May v tej dobi, ni nikak »šund« v pomenu, kakršnega je dobila ta beseda pozneje in ga ima še danes. On namreč s svojimi spisi ni dražil nizkotnih instinktov mase, niti ni hotel z njimi samo zabavati, ampak pred očmi je imel tudi vzgojno stran. Čitatelje je hotel zanimati za lepe in vzvišene kreposti. Ali drugi pisatelji so tedaj začenjali pisati tako, da so stregli samo najnižjim nagonom, prizori in slike so kazali pogostoma najbolj senčne strani človeških strasti in baš ta literatura, pravi »šund«, se je tako razbohotila. Mayev založnik je vedel, da bo ostal s svojimi npravstveno čistimi povestmi v zgubi, pisatelj sam ni hotel izpremeniti načina svojega pisanja, zato so na založnikovo željo to storili brez pisateljeve vednosti drugi ljudje. Ti so vrinili v Mayeve romane ogabne prizore, pikantna namigavanja, zgolj čutne opise in tako je prišel Karl May brez lastne krivde v seznam tistih pisateljev, proti katerim so začeli dobro misleči ljudje boj radi »šunda«.

Dosti časa je bilo treba, da se je Karl May otrešel takih neosnovanih očitkov. Popolnoma se mu je to posrečilo šele tedaj, ko je stopil v svojo »klasično« dobo, v dobo toliko znanih čislanih potopisnih romanov. V začetku je njegov založnik tudi pri teh romanih poskusil isti način izdajanja v zvezkih, kakor je to bilo običajno pri kolportажnih romanih, ali namera mu ni uspela, ker so bili ti spisi nekaj popolnoma novega, za čitatelje, posebno za navadne ljudi, težko sprejemljivega. Karl May si je moral dobiti za te svoje knjige čisto novo publiko

in našel jo je v mladini. Potem se je seveda popraševanje po njegovih knjigah hitro razvijalo, tako da se je založnik mogel odločiti, da bo odslej izdajal samo še Karl Mayeve spise.

Med najboljše spise Karla Maya štejemo onih šest knjig, ki vodijo čitatelja »križem po Jutrovem«. Tam prikazuje arabske pokrajine in ljudi v Afriki in

Arabiji ter turške na Balkanskem polotoku tako zvesto in zanimivo, da tega ne more izlahka nuditi še tako točna zemljepisna knjiga. Na njegovih pohodih ga spremlja vdani sluga Halef, zastopnik arabskega tipa prebivalcev v isti meri, kakor je bil Winnetou zastopnik indijskega plemena. Tisti pogovori med Karlom Mayem in Halefom o Bogu, o svetu in njegovih šegah itd. gredo med najlepše in najbolj značilne odstavke vseh Mayevih knjig.

Manj znana je serija »V deželi srebrnega leva«, ker tu ni več toliko dogodkov, ampak pisatelj je hotel pokazati svojo versko usmerjenost; rešuje razne verske probleme in se često izgublja v neko mistično navdahnjenje, pri čemer pa zapade rad v pretežno razumljivo jezikovno in stvarno oblikovanje. Še bolj spadata v to razvojno smer knjigi »Ob drugem svetu« ter »In mir na zemlji«, knjigi, ki sta lep dokument za vernega Karla Maya, imata pa premalo pripovedovalca Karla Maya.

Dobra je afriška povest »Sužnji«, le da dejanje nazadnje prehaja v preveč težko verjetne okoliščine.

Poleg teh knjig ima Karl May še mnogo potopisnih povesti iz vseh delov sveta; knjiga »Soboljar in kozak« nas povede celo v Sibirijo, knjiga »Ob Tihem oceanu« pa v Polinezijo.

V svojih spisih nastopa Karl May navadno kot »Jaz«-pripovedovalec, v ostalih pa piše kakor drugi pisatelji o sebi kakor o tretji osebi ali pa sam v njih sploh ne nastopa.

In glej! Kjer opušča pripovedovanje v tem smislu, da govori in deluje on sam v prvi osebi, kot »Jaz«, tam mu precej izgine pestrost v pripovedovanju in vsebina se jedva loči od sličnih takih knjig. Karl May je torej dal večini svojih potopisov poseben čar in posebno privlačnost s tem, da prikazuje v njih samega sebe in tako učinkuje na čitatelja neposredno, ker neposredno piše o sebi.

Karl Mayeve knjige so izšle v izredno veliki nakladi. Samo v Nemčiji je njegovih knjig blizu štiri milijone, na koliko število bi prišli, če bi šteli še vse angleške, francoske i. dr. izdaje, da o najnovejši slovenski niti ne govorimo! Iz velikega števila njegovih knjig je zdaj kot najboljše blago izbranih kakih 40, od katerih ima vsaka nad 600 strani. So pa poleg teh izšle baš v zadnjem času še številne druge njegove knjige, ki pa ne spadajo več med prave potopisne romane, med »klasična« dela. Te računajo le bolj na to, da jih bo občinstvo kupovalo, ker nosijo ime Karla Maya in ker so izšle v isti opremi kakor potopisi.

Ženski razgovori

Naša narodna umetnost

Malo je narodov, ki bi bili ustvarili toliko dovršenih narodnih umetnin kakor Jugoslovani. Panoge narodne umetnosti so prav različne. Skoro v vseh pa je pokazala žena posebno spretnost.

Dalmatinka vedno pri delu

nje in vezenje. Izredna iznajdljivost v tehniki, smisel za lepoto harmonično ubranih barv, sestava in notranja misel osnutka samega, mora vsakega resnega opazovalca resnično očarati.

Najbolj pestri in bogati vzorci so se pač ustvarjali v južnih predelih naše države. Žena je bila iz vsega početka posvečena le domu in rodbini. Bila je skoroda brez pravic, neznatno bitje, ki se ni smelo zanimati za ničesar izven doma. Zato pa ji je ročno delo, predvsem vezenje, izpolnjevalo vse življenje.

Že prav majhno dekletce se uči pri materi in babici vezenja. Z desetimi leti pa sestavlja vzorce v čudovitih harmonijah barv. Vsako, tudi prvo in najbolj

Ko je živela žena še samo domu, kakor še danes v nekaterih predelih naše države, je predla in tkala, v to tkivo pa je vezla tako krasne vzorce, da jih danes upravičeno občuduje ves svet. Ti vzorci ne morejo svoje umetniške veljave nikdar izgubiti. Veznine na krpah iz starih oblek se zbirajo, prodajajo in shranjujejo v muzejih vsega kulturnega sveta. Tudi naši muzeji hranijo mnogo teh dragocenih umetnin, prav mnogo tega bogastva pa je še skritega po domovih širom naše zemlje. V starih skrinjah se kopiči to blago, včasih pa zaradi nevednosti ljudi prepada.

Najvažnejša panoga naše domače obrti in umetnosti je tekstilna, t. j. tka-

Južna Srbijanka vedno s preslico v roki

preprosto delo takega otroka že mora imeti svoj smoter. Dekletce veze zase in za dom. Njena spretnost se stopnjuje od leta do leta vse dotlej, da si izveze popolno ženitovanjsko opremo. Ker so rodbine navadno številne in ker veze vse, staro in mlado, se kopičijo na posameznih domovih pravi zakladi takih umetnin.

Tu ni brezdelnega posedanja! S pestrim vezivom v roki sledi pastirica svoji čredi, z bremenom na hrbtu in preslico v roki stopa starka po cesti. Žene in dekleta se zbirajo pred domovi, ob nedeljah za cerkvenim obzidjem, vsaka s svojim delom v rokah. Brzini ubodov ne moreš slediti, pač pa lahko poslušáš

Ročno delo v Bosni

veseli živžav. Občudujejo, primerjajo, tekmujejo. Tudi zavisti seveda ne manjka. V tem delu se žena ne čuti manjvredna od moža, tu je v svojem kraljestvu.

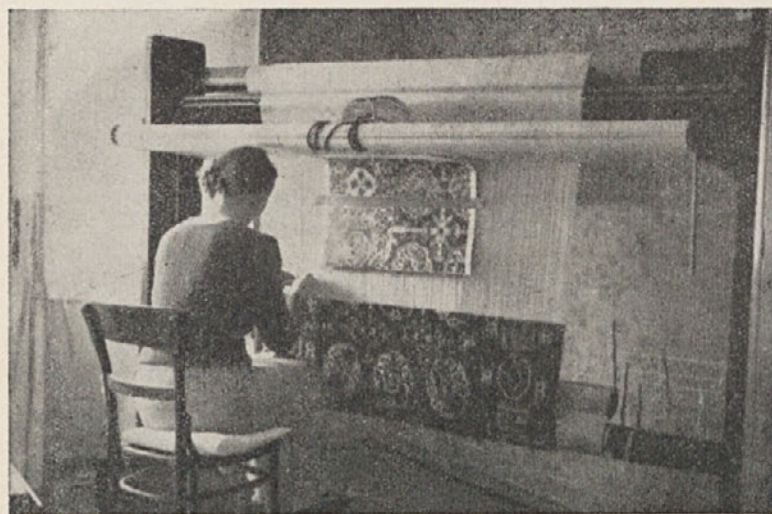
V nekaterih, zlasti južnih pokrajinah naše države so ostali vzorci teh vezenin izvirni kot so bili nekdanj, n. pr. v Južni Srbiji, Dalmaciji, Slavoniji. Drugod pa jih izpodriva vpliv severa in zapada. Moda utira pot cenejšim tkaninam iz tovarn in koplje grob dokazom kulturnih vrednot našega naroda iz davnih dni.

Vsaka pokrajina ima svoje izrazite vzorce in tudi svoj posebni način v izvedbi teh vzorcev. Po risbi in tehniki izvedbe moremo skoro vselej točno določiti izvor dela, prihaja li iz Hrvatske, Slavonije, Dalmacije, Bosne, Šumadije, Macedonije ali od drugod.

Zanimivo v teh naših starih vezeninah je posebej to, da ima vsaka razvrstitev barv, način osnutka, poraba motivov svoj globlji notranji pomen. Tako izraža enkrat veselje, drugič pripoveduje o ljubezni do izvoljenega, zopet govori o veliki tugi, pripoveduje o grozi in strahu, pa zopet opeva in kiti narodne junake. Žena polaža v ta dela vsa svoja čustva in ustvarja s tem neizčrpno pestrost narodnih umetnin.

Odlično mesto v jugoslovnski narodni umetnosti zavzema tudi slovenska žena. Črv časa je, žal, uničil tudi pri nas mnogo takih umetnin, toda naše avbe in peče pričajo, da je ustvarjala slovenska žena dela izrednih vrednot. Pokazala je mnogo iznajdljivosti v tehniki in mnogo smisla za sestavo raznih oblik v najpestrejših vzorcih.

Belo vezene peče so bile do nedavnih časov ponos slovenskih žen. Ne brez vzroka, saj je bila ravno ta tehnika in sestava teh ornamentov resnično na višku! Kdo je učil preproste kmečke vezilje, mnogokrat stare ženice, sestavljati in risati čudovite vzorce v vogale belih peč? Spretna učiteljica jim je bila zgolj najbližja

V Mariboru delajo »perzijske preproge«: gdč. Milena Hrovatin pri statvah

okolica, predvsem živa narava. Od tod ornamenta iz najrazličnejših oblik cvetja in sadja. Neredko zasledujemo v naših ornamentih tudi živalske oblike. Danes zbiramo te vzorce, jih občudujemo, se učimo iz njih. Vzorcji, ki jih je risala trda roka preproste kmet-ske žene!

Kdo ne pozna naših klekljanih čipk? Že zdavnaj so zaslovele širom sveta! Skupno z belim vezom nosijo sloves slovenske žene v široki svet.

Včasih je naša žena doma pridelovala lan, predla in tkala. Belokranjci se še ponašajo s svojo lepo platneno nošo, Prekmurci pa prinašajo platno na trg. Škoda, da je skoro povsod drugod utihnila pesem kolovrata! Ropot tovarniških strojev, tuljenje siren je vse glasnejše, od dne do dne močnejše...

Domače platno se je uporabljalo za obleko in perilo. To so naše žene zopet okrasile z raznim vezivom. Znani so vzorci s križnim ubodom. Ti vzorci sličejo mnogokrat onim naših severnih sosedov Nemcev. Mogoče, da je prihajal vpliv od sosedne strani nam ali onim, dejstvo pa je, da so pokazale naše žene v njih čudovito gibčnost in spretnost v sestavljanju raznih oblik v okraske resničnih umetniških vrednot. Na domačem platnu so izvezle prekrasna posteljna pregrinjala, zavese, prte, prtičke, obrisače itd.

Z lepo izvezanim prtičkom si je mlada mati pokrila dete, ko so ga nesli h krstu, izvezla je tudi poseben prt k zadnji popotnici. Ponos dekleta in gospodinje je bil vezen prt, s katerim je pokrila velikonočne dobrote, ki jih je nesla k blagoslovu. Ta dela so nastajala v zimskih mesecih in večerih, rastla so ob nedeljskih popoldnevih v veselem kramljanju in petju pod vaško lipo ali v samotni domačih vrtov. In danes —?

Znano je tudi belokranjsko tkaničenje, ki se še vedno, kot druge tehnike, uporablja za okras pri raznih stanovanjskih opre-mah.

K posebnim narodnim umetninam štejemo prelepe belokranjske pisanice. Koliko umetniške duše se odraža na njih!

Bolj in bolj in vedno hitreje izginjajo pod raznimi vplivi te naše umetnine. Ali bomo mogli rešiti to naše narodno bogastvo? Pri nas je mnogo zanimanja za ročna dela. Naša žena še vedno rada krasi svoje stanovanje z lepimi ročnimi deli. Toda pri teh ročnih delih se vse preveč uveljavlja tuj vpliv.

Res je, da so naši narodni vzorci zelo zamudni in mučni. Naše oko ni tako izvežbano in ostro nego ono naših južnih sester. Vendar imamo tudi prav lahke tehnike na izbiri. S tem, da uporabljamo naše vzorce, poudarjamo našo narodno zavest.

Posebna ugodnost naših narodnih vezenin je tudi ta, da se okusno prilegajo prav vsaki okolici, vsakemu stanovanju, pa da je to urejeno s starim ali pa najmodernejšim pohištvom.

To prednost imajo tudi naše preproge. Tkanje preprog je na jugu naše države lepa in dragocena domača obrt. Tke se v raznih načinih in vzorcih. Položimo tako preprogo kamor koli, povsod je lepa. Ta krasna domača obrt se širi zadnja leta tudi pri nas. V nekaterih domovih se ustvarjajo dragocene preproge po orientalskih vzorcih. To je »oddih« od duševnega dela po pisarnah in drugod.

Nekatera ženska društva skušajo rešiti narodno umetnost, da ne usahne. Na Hrvaškem deluje n. pr. »Ženska udruga« v Zagrebu in Petrinji, ki daje ženam dela in zaslužka. Podobne udruge so v Splitu, Dubrovniku, v Beogradu, Sarajevu in drugod. Pri nas imamo »Državni osrednji zavod za žensko domačo obrt v Ljubljani«, v Mariboru pa v Ženskem društvu »odsek za pospeševanje domače obrti«. Ta se bavi predvsem s prekrasnim belim vezom po vzorcih naših peč.

Prešla bodo zopet dolga desetletja, stoletja. Rodovi za nami bodo v njih iskali naša imena, naš čas. Morda bodo iz njih kdaj doumela pesem naših src...

Alojzij Fajdiga

Ob četrti nočni straži

Noč temni nad milijoni bitij. Bolniki
votlo hropejo, zdravi spe, ne bedi žival
ne zemlja. Buden sem stražar v kožuhu
kot Eskim, kot ptiček v mrazu otrdevam.
Okrog vratu mi v bel okras zmrzuje dih,
v strahoten sem se vrgel ples, otimljem
se. Vihar hruje od nekod izpod neba,
vrhovi borov zibljejo beli sneg,
onemoglo plahutanje slišiš?
S temnih vej je padla grlica.

Minute tekó v razdobju ur. Kdaj
bo jutro; kje so moji dragi, kje jih
krije domače strehe rodni dom? Pred
burjo se zakrijem v stražnico. Hoj
ve zvezde, ugasnite, ne sijte v noč! Čuj
bobnenje, prvi vlak! Po cesti ropoče
tudi voz, petelini se budé, že vstaja svit.
Le vstani, vstani beli dan, zarja razgrni
se; da razberem ti v vijoličnih očeh
smehlaj: tvoje urice so vkraj, vojak.

Vilko Novak

Brezovski tkalec

(Podobe narisal akad. slikar Maks Kavčič)

(Nadaljevanje)

Tam je bil Tone, nekdanji njen tovariš, od katerega se je popolnoma odtrgala, a sama ni vedela, zakaj. Ogenj mu je razsvetlil obraz, ki je shujšal — kakor se je zdelo Klarici — in bil otožen. Dekličino srce je objela tesnoba. Rada bi mu za-

V tem trenutku je onstran ograje padlo kladico na žareče železo. S kako močjo, jezo in s kakim obupom je udarjal mladi kovač! Udarci je sledil za udarcem in iskre so pršele naokrog, da se je svetilo...

Če se je smejala, se je mačeha hudovala. Njej je ugajal sodnik; govorila ji je, da je pameten in dober človek, s katerim je prijetno govoriti. Klarica je rada prepuščala ta užitek mačehi... Sama je vedno našla mnogo dela, kadar je gospod sodnik potrkal, in odstranila se je, tako da je mačeha klicala čez dvorišče:

»Klarica, Klarica!«

klicala tja čez kakor nekoč, toda čutila je, da se to več ne bi spodobilo in gotovo je, da tudi Tone ni več tisti, kot je bil. Pogled mu je hladen, pozdrav kratak in če spregovorita kako besedo, je to prisiljeno.

»Ne ljubi me več,« je občutila s solznimi očmi Klarica. »Gotovo sem jaz vzrok, da se je tako ohladil.«

Drugič je mislila drugače:

»Če bi mu bilo mar zame, bi prišel k meni in bi govoril z menoj ter bi bil kot nekdanj.«

Iz te misli se je utrdil v njej hlad, ki se je bližal jezi. Postala je tudi nekoliko ošabna in domišljava. Mladi sodnik ji je pogosto govoril:

»Klarica, če bi vedeli, kako čudovito bitje ste! Resno vam rečem, da še nisem videl tako ljubkega dekleta. Vi morate doseči srečo in vse vas bo občudovalo.«

Zardela in vesela je poslušala Klarica take besede, dasi bi se rada včasih pošalila s sodnikom, ki je bil tako dolg in suh in se ji je zdel tako prisiljen v govoru in vedenju.

Sam tkalec je nerad gledal, kako se hči umika.

»Kako imeniten je tak gosposki človek, ta otrok pa noče razumeti, kakšna čast je za nas, če prihaja k nam.«

Tkalec se je rad hvalil med ljudmi z gosposkim gostom. Kazal je, kot bi delal to brez namena, in je skušal govoriti z naravnim glasom:

»Zelo pameten človek je učiteljev sin in spoštujejo ga v trgu, kjer je sodnik.«
Vaščani pa so se muzali:

»No, le ne zaljubite se vanj, Jurič!«

Tkalca je taka beseda razvnela, a le navidez.

»Tudi to bi ne bilo čudno,« je dejal. Ljudje pa so javno govorili, da išče sodnik bogato dediščino, tkalec pa bo ostal na cedilu.

Ko je sodnik nekajkrat spremljal Klarico in njeno mačeho, je dekle opazilo, da se Tone obrača vstran, če jih srečuje. Zato si je dekle mislilo v trmi, naj se jezi, če mu je prav. In še veselila se je, če je večkrat nanese, da se je pokazala v taki družbi.

Nekega dne proti večeru so bili na vrtu. Večerna zarja se je pričela širiti po nebu, čez čas so se pokazale še zvezde.

Pri mizi sta pila tkalec in učitelj. Obe ženi pa sta si šepetali, delali načrte, saj sta se že zelo dobro razumeli.

Klarica se je sprehajala po vrtu s sodnikom, ki je govoril vse križem in povedal včasih kaj, da se je dekle smejalo. Ni se smejala pritajeno, mirno, kakor nekoč, marveč razposajeno, kakor tak, ki se dobro počuti. Dobro sta videla, kako je onstran ograje, v svitu kovaškega ognja, nekdo nemirno stal in poslušal...

Sodniku je bilo prijetno, ko se je zavedel, kako dobre volje je njegova spremljevalka. Hotel je izrabiti to priložnost in izvabiti iz nje odločilno besedo.

Ko sta bila precej oddaljena od mize, je pričel:

»Klarica, če bi bili dobri, bi mi sedaj lahko napravili zelo veliko veselje...«

»Veselje?«

»Da. In niti potruditi se vam ni treba.«

Dekle je veselo in glasno vprašalo:

»In kako?«

Gospod sodnik je nadaljeval mehko:

»Tako dolgo že prosim..., toda vi ste tako vztrajni v svoji brezsrčnosti. In česa vam je treba? Le malo dobre volje. Vidite: ne upam si danes drugega prositi, samo to cvetlico, ki je v vaših lepih laseh. Saj jo dobim, ali ne?«

Klarica ni gledala sodnika, ampak onega drugega, ki jo je dobro videl. Kako se je sklanjal in pričakoval, kaj bo dekle odgovorilo svojemu spremljevalcu! Kako je bil razburjen!

Klaričin glas je postal razposajen in srce ji je napolnilo zmagovito veselje.

»Cvetlico bi radi? Če morem napraviti veselje gospodu sodniku, zakaj ne? Izvolite...«

V tem trenutku je onstran ograje padlo kladivo na žareče železo. S kako močjo, jezo in s kakim obupom je udarjal mladi kovač! Udarec je sledil za udarcem in iskre so pršele naokrog, da se je svetilo.

Klarica si je nehote položila roko na srce, kot bi jo ustrašil obup tistega, ki je neusmiljeno tolkel po nakovalu.

Nato je pohitela k staršem.

Sodnik se je pohvalil:

»To cvetlico sem dobil od Klarice,« je dejal ponosno in nerodno gladil cvet.

Obe ženski je prešinilo neko skrivnostno veselje. Božali sta Klarico, govorili sta ji prijetne besede, ki jih je ona komaj slišala. Mislila je le na to, kar se je zgodilo in slišala je le strastne udarce kladiva.

Čez nekaj dni so pričeli govoriti v Brezovcih o čudnih stvareh. Neki zli duh je premotil mirno naravo kovačevega Toneta. Niti sledu ni več o marljivem, prikupnem fantu, ki je bil le v veselje svojim staršem. Podnevi je še nekako, dela v očetovi delavnici, toda kakor se zvečeri, hiti, kot bi ga izstrelil ali z žarečim železom gnal, v vaško gostilno. Kar pa tam počenja, to je že neverjetno in več ko nespodobno. Prinašati si da vino, pivo, kot bi bilo zastonj, vliva ga vase in v tovariše, ki jih je vedno več okoli njega. Čez dobro uro so že vsi hudo pijani. Tone prične razgrajati, kozarce meče ob tla, godci mu morajo igrati, sam prične plesati in vriskati, kot bi bil iz uma. Opolnoči doseže ta zabava vrhunec.

Niti sledu ni več o marljivem, prikupnem fantu ... Kakor se zvečeri, hiti v vaško gostilno. Kar tam počenja, to je že neverjetno in več ko nespodobno.

Kovačev Tone pokliče godce in gre z njimi po vasi. Ustavlja se pred hišami, kjer imajo dekleta, ukaže igrati in gre dalje. Le pri tkalčevih se ne ustavlja, toda mimo gredé najbolj razgraja. Ne briga se za nočni mir in ne boji se župana. Če ga primejo, plača kazen in naslednji dan prične znova. Oče in mati ga zaman prosita, zaman se jezita nanj.

»Pustita me, sicer odidem od hiše in me ne boste več videli,« jima odgovarja. Stara dva si mu ne upata nič več reči. Tone pa dan za dnem ponavlja svoje norenje.

»Zaljubljen je,« so uganile brezovske ženske. »Le nihče ne ve, v koga.«

Kmalu pa se jim je zdelo, da vedo tudi to. Brezovski župan je imel čedno hčerko, gotovo ga je ta premotila. Saj igrajo pod njenim oknom najdalje. Gotovo je ta!

Tudi Klarica je vse zvedela, kaj se dogaja in kaj ugibajo ljudje. Tudi sama je slišala divje vpitje, vrskanje, godbo — in ona je gotovo poznala Tonetov glas!

Vse noči ni mogla spati, tako jo je bolelo, kar je slišala. Gotovo ga boli, je mislila, ker se je tako spozabil. Ko je utihnil ponočni hrup, je Klarica ležala z odprtimi očmi in mislila, da bo prihodnji dan stopila k ograji in poklicala fanta. Saj tega ne prenese več! Poklicala ga bo na odgovor. Pravico ima do tega, saj sta si mladostna tovariša. Morda ga bodo njene besede potolažile, morda bo pomirila njegovo bridkost.

Toda tega svojega sklepa ni izvršila. Saj so prihajali glasovi, ki so trdili, da je Tone zaljubljen v županovo hčer.

»Prav gotovo,« so govorile ženske. »Njej gode v nočeh in slišali smo, da se župan niti ne huduje. Saj tudi ni daleč okoli takega fanta, kot je kovačev Tone.«

Klarico je mučilo razočaranje. Kot bi ji nevidne roke stiskale srce, jo je grabila tesnoba. Ko je bila sama, so se ji udrle solze. Pred ljudmi pa se je skušala držati vedro, toda blede lice je izdajalo njene skrbi.

»Nekaj ti ni prav?« jo je vprašala mačeha.

Dekle je vztrajno tajilo. Zdrava je in nič ji ni hudega, je rekla.

Meta pa jo je le nezaupno opazovala in rekla je Martinu:

»Nič mi ni po volji Klarica. Hujša in vse kaže, da jo muči kaka skrita bolezen.« Brezovski tkalec je osupnil:

»Klarica? Kaj bi se ji naj zgodilo? Saj je zdrava, da je veselje!«

Toda on se je le tolažil s takimi besedami, saj je sam že dalje časa opazoval isto, zaman je spraševal hčerko, ki se mu je izmikala z odgovorom. Celo smejala se je in ponavljala:

»Prav nič mi ni!«

Nihče je ni videl, ko je ležala brez spanja, pridrževala dih in poslušala, kaj se dogaja na vasi. In ko je zaslišala, da se je v nočni tišini oglasilo vriskanje, je pritiskala roko na srce in s solznimi očmi je šla k oknu, kjer je odgrnila zastor ter strmela v zvezdnato nebo. Treslo jo je od mraza.

Po vsem tem se je prehladila, dobila je vročino in ni mogla vstati.

Martin Jurič je obupano teklen po zdravniku, ki je le majal z glavo, da je to znak neke skrite bolezni, katere pa še ni mogoče prepoznati.

Ko se je razvedelo, da je Klarica, tkalčeva hči, zbolela, ni bilo več slišati ponočevanja kovačevega sina. Toda Klarica je tudi sedaj vsa vroča in oslABLJENA ponoči poslušala.

Njena bolezen se je obračala na slabše. Zdravnik ni povedal nič določnega, a kazalo je, da tudi on dvomi. Bolničin obraz je shujšal, oči so ji upadle in njih svit je ugašal, da se je je vsakdo ustrašil.

Martin Jurič je preživel hude dneve. Večkrat se mu je dozdevalo, da že vidi mrtvo hčerko in vedno se je spomnil ob taki priliki tudi podobe svetega Tomaža. Prikazovala se mu je podoba v nedoločnih potezah, nejasnih barvah, ki so se motno prelivala druga v drugo, in zdelo se mu je, da izstopa iz slabotnih potez bela postava svetnikova. Videl je jezne, očitajoče oči, blede obraz, stisnjene pesti — in tkalec je čutil, da se ne bo mogel več iznebiti teh groženj.

Zdelo se mu je, da je napočil čas, ko bo kaznovan. V grozi in strahu pred bodočnostjo se je napotil v cerkev.

Bila je nedelja in ljudje so vreli proti cerkvi. Bilo je kot običajno, toda brezovskemu tkalcu se je dozdevalo, da se dogaja nekaj posebnega in da je še nebo drugačne barve kot sicer. In vendar je bila poletna sinjina in ognjeni sončni žarki so pripekali. Spotoma so ga ženske in dekleta povpraševale po hčerkinem zdravju.

Brezovski tkalec je sklonil glavo in obupano odkimaval.

»Bog me je obiskal, hudo obiskal...«

Orgle so slovesno donele, duhovnik je stal v belem oblačilu pred oltarjem. Menda ni bilo nikoli toliko cvetic in toliko sveč na oltarju kot sedaj in dim kadila, ki se je dvigal proti oboku, je omamljal tkalca.

S topimi, kakor osteklenelimi očmi je zrl v oltarno podobo. Zdelo se mu je, da ta resnost in nejasnost ni taka kot navadno. Podoba je živela, svetila, razsvetljevala vso cerkev in snežnobela svetnikova obleka se je močno odražala na temnem ozadju.

Martin se je zgrudil na kamena tla. Pogled mu je obvisel na podobi in ustnice so se mu drgetaje premikale v prošnji:

»Odpusti mi! Odtegni svojo grozečo roko od moje glave. Ni še prepozno, še bom lahko izpolnil svojo besedo in popravil svoj greh. Sveti Tomaž, moli zame, usmili se me! Usliši svojega spokorjenega služabnika...«

Solze so mu padale na kamen.

»Obljubljam, znova obljubljam, da ti bom dal naslikati novo podobo!«

Ko je prišel iz cerkve, se mu je zdelo, da se mu je srce močno olajšalo. Svetnik mu bo gotovo odpustil odlašanje in mu bo pomagal v veliki stiski!«

Na oglu je trčil nanj kovačev Tone. Zasopel je bil, bled in roke so se mu tresle.

»Slišal sem, da se je ... Klarica zelo poslabšala?«

Glas mu je bil tak, kot bi ne prihajal iz človeških prsi.

Tkalec je opazil, da tudi fant ni videti zdrav.

»To je od mnogečnega ponočevanja,« je mislil.

Rekel pa je drugače:

»Da, hudo nas je udaril Bog...«

Fant je zgrabil tkalca za roko.

»Saj ni —.«

Več ni mogel izgovoriti. Martin se je ustrašil njegovega glasu.

»Ne, hvala Bogu, ne, toda zelo slaba je.«

In si je brisal oči.

»Če bi vedel, Tone, kako se je spremenil naš lepi in veseli otrok! Samo njena senca je ostala...«

Tone je pograbil za besedo:

»Ko bi jo smel videti! Skupaj sva doraščala...«, je dodal pogumno.

Martin je pokimal.

»Zakaj pa ne? Lahko jo prideš pogledat.«

Fant je zažarel.

»Hvala! Ne morem povedati, kako jo želim videti! Ali bi prišel lahko kar sedaj?«

Ginjenost mu je zvenela iz besed in sijala iz oči.

Brezovski tkalec ni ugovarjal. Bo že žena uredila. Sam pa se je čudil. Kaj je neki fantu, da je tako ves iz sebe radi njegove hčere?

»Tovariša iz detinstva —« je dognal in se pomiril.

Meta je prišla iz kuhinje, ko je vstopil Martin s fantom. Čudeč se ga je pogledala.

»Klarico bi rad videl,« je dejal tkalec. »Skupaj sta dorasla, pa mu je hudo radi njene bolezni. Mislim sem, da bi jo lahko pogledal.«

Meta je strogo premerila fanta. Nekaj težkega je mislila, ko je zrla blede obraz, ki je zdaj zdaj zardel. Ta pogled jo je omečil.

»Pa jo pogledajte,« je dejala hladno.

To srečanje ni poteklo lahko.

Klarica je osupnila, ko je zvedela, da je Tone tu in blede obraz ji je hipoma zalila rdečica. Ustne so se ji tresle, ko je fant vstopil.

»Tone se je komaj odmaknil od vrat, ni mogel spregovoriti, le oči so izražale njegove misli. Bridkost mu je ležala na obrazu, ko jo je gledal.

»Tone —«, je spregovorilo dekle. »Tone! Hvala, da si prišel k meni... Kajne, da nisi hud?« je dodala z nenadnim pogumom in v očeh ji je zasijalo upanje.

Tone je preplašeno trepetal.

»Jaz... jaz...«

Nato jo je prijel za drobno roko.

»Kako bi mogel biti nate hud?«

Tako topel in pri-srčen je bil ta glas, da se je Klarica nasmehnila. Postala je vsa vesela, govo-rila je in se smejala.

Meta je osupnila in ko je Tone odšel, je de-jala možu:

»Nekaj se je zgodilo s tem otrokom... Nekaj čudnega!«

Brezovskemu tkalcu je zasijal obraz.

»Čudež, kajne? Vedel sem!« je vzkliknil v veli-kem veselju.

Več pa ni maral po-vedati. Ko je videl, da je hči izven nevarnosti, se je napotil k učitelju.

Učitelj ga je sedaj že prav prijazno sprejel. Po-nudil mu je stol, prinesel vina in smotk in mu po-nujal. Prijazno se je spu-stil v pogovor z njim, še žena je prišla v sobo za trenutek, dasi je imela ro-ke umazane od testa.

»Pravkar hočem Kla-rici pripraviti pecivo. Ka-ko sem vesela, da je izven nevarnosti! Kako bo vesel moj sin! Nima miru. Vsak dan piše, sprašuje. Prvo nedeljo, ko bo mogel, bo prišel domov. Hudo je pač, toda fant je zaljubljen...«

In se je smejala in napijala na zdravje mladih.

Ko je odšla v kuhinjo, je tkalec ubral obraz v resne gube.

»Za uslugo bi rad prosil, gospod učitelj.«

»Prosim, le povejte, prijatelj, vse storim, kar je v moji moči! Le povejte!« Tkalec je vihal brke in se še obotavljal nekaj časa, nato pa je izdal skrivnost.

»Tone —«, je spregovorilo dekle. »Tone! Hvala, da si prišel k meni... Kajne, da nisi hud?«...

»Če vam ne bo težko napisati pismo? Jaz tega ne znam, niti naslova ne slikarja, za koliko bi naredil novo podobo svetega Tomaža, mesto stare podobe, ki je v naši cerkvi...«

Učitelj je poskočil.

»Kaj? Vendar ne boste dali vi — delati podobo?«

Brezovski tkalec ni maral kar naravnost odkriti svoje namere.

»Človek nikoli ne ve, kaj se lahko zgodi... Jaz sem le radoveden... Morda pa le ne bo stalo tisočak...«

Učitelj je prišel z vso odločnostjo ugovarjati. Zdelo se mu je, da hočejo prikrajšati njegovemu sinu bogastvo.

»Kam pa vendar mislite? Tako delo ni za vas. Dati kar tisočak za eno samo podobo! Ali ste morda milijonar? Če boste tako ravnali s tem denarjem, do katerega ste po taki sreči prišli, tedaj boste kmalu lahko spet sedli za statve in boste tkali od jutra do večera, če boste hoteli živeti. Danes ni tako lahko izdati tisočak.«

Martin je pritrdjevalno pokimal.

»Res je, res, toda —«

»No, tukaj ni nič toda —. Kdor je gospod in bogatin, ta lahko razsipava; kdor pa nima več kot za vsakdanje življenje in da dá nekaj svojemu otroku, tak naj ostane le v svojem kotu.«

Tkalec je spet posegel vmes:

»Že res, toda...«

»Pa delajte, kar hočete! Zapravljivcu pač ni pomoči. Pisal bom pismo in videli boste, kako trd oreh ste vgriznili.«

»Da, da. Saj bomo videli, kaj bodo odgovorili,« si je oddahnil tkalec.

Klarica je srečno okrevala in v tej sreči je tkalec pogosto spraševal učitelja, ali je že prišel kak odgovor. Po treh tednih je učitelj prinesel brezovskemu tkalcu veliko pismo.

»Glejte, prijatelj, tu je odgovor od slikarja. V njem stoji, da manj kot o tisočaku sploh ni govora. Sedaj je le vprašanje, ali imate še vedno preveč denarja.«

Martin je strmel v pismo, kjer je bilo jasno zapisano, kar je povedal učitelj. Tisočak! Tkalcu je spet pograbila jeza. Kako si drznejo tako prositi! Sicer pa: res je, da je hčerka ozdravela, toda ali je imel res sveti Tomaž kaj zasluge pri tem? Zdravnik je dejal, da se je bolezen v nedeljo ponoči obrnila na bolje, torej prej, kot je on molil pred svetnikom in ponovil svojo obljubo! Ta okolnost zelo olajšuje njegov položaj...

Brezovski tkalec je mnogo ugibal in se trudil, da bi se prepričal o tem.

Tisočak je vendar velika vsota! Če bi se mogel rešiti z dvema stotakoma!

Končno se je pomiril s tem, da bo še razmišljal. Saj se ne mudi tako zelo. Če je mogel prestati sveti Tomaž toliko časa v takem zanemarjenem stanju, bo lahko prebil še kak čas.

To ga je čisto pomirilo. Toda če je šel v cerkev, se je vedno izognil s pogledom svetnikove podobe. Nepremično je zrl v glavni oltar ali v obok in sveti Tomaž je zaman privlačeval njegov pogled. Če mu je pa slučajno padel pogled na svetega Tomaža, ga je streslo. Ta podoba vendar živi, ga preganja in mu vzbuja vest!

Podoba je bila skrita v kotu, komaj se je svetlikala. Toda tkalcu se je dozdevalo, da stoji le zato tam, da preganja in vznemirja njega. Čutil je, kot bi

bila vsa podoba stisnjena pest, ki mu grozi. Oči so mračno zrle predse in temne barve so se spreminjale v grozeče oblake.

Martin Jurič se je naglo obrnil vstran in šepetal:

»Saj bo, saj bo, le malo bom še počakal...«

Neke nedelje je prišel sodnik iz trga. S seboj je prinesel zavoj. V njem pa je bil šopek čudovito dehtečih cvetlic.

Učiteljeva žena je tlesnila z rokami.

»Sveti Bog! Nikoli nisem videla kaj tako lepega!«

Gospod sodnik se je smehljajal.

»Tista, katera ga bo dobila, je vredna le takega...«

Izročil je šopek dekli, da ga je odnesla k tkalčevim.

»Sam bi moral odnesti, služkinja ga še poškoduje,« je poučevala mati.

Toda sin jo je poučil, da se tako spodobi.

Ko je potrkal pri tkalčevih, so cvetlice že stale na mizi. Dekle je sedelo v starem naslonjaču in zdelo se je, da ne more stopiti na noge. Ni vstala, ko je vstopil učiteljev sin, le roko mu je ponudila in v zadregi se je smehljala.

»Lepo se zahvaljujem. Ne veste, kako zelo imam rada cvetlice!«

Ginjeno ji je stisnil roko.

»Klarica,« je govoril osuplo, »Klarica...«

Otožno je gledal njen shujšani obraz in velike oči. Zaskrbelo ga je.

»Mnogo ste trpeli, kaj ne?« je vprašal rahlo in ji zrl v črne oči. »Ko bi vedeli, kako me je skrbelo vsak dan. Nič nisem vedel, kaj se dogaja okoli mene, le vas sem videl pred seboj. Strašno je, če je človek daleč od tistega, za katerega se boji...«

Glas mu je utihnil. Dekle je čutilo, da jo ta človek resnično ljubi — in to je bilo tako žalostno. Tako jo je ganilo, da so ji prišle solze v oči.

Sodnik je to opazil in je tiho nadaljeval:

»Cvetlico, ki ste mi jo nekoč dali, še vedno hranim. Mislim, da me bo obvarovala pred nesrečo. Tiste dni, ko sem se bal za vas, sem jo deval predse in jo gledal. In zdelo se mi je, da me tolaži in da vidim vaš obraz in vaše oči... Vedel sem, da se mi ni treba bati za vas. Ali verjamete, da nam je življenjska pot določena vnaprej? Jaz sem to vedno čutil. In neka višja sila me je obvarovala pred nesrečo. Vedel sem, da me čaka nekaj lepega in mislil, da sem sedaj blizu tega — Klarica, povejte mi, ali lahko upam v svojo srečo...«

Dekle je s priprtimi očmi poslušala besede, ki jih je govoril učiteljev sin. Ni mislila mnogo na njih pomen, uspravale so jo sanje o nečem nedoločnem, pričakovanem in zaželenem.

»Recite, naj verujem še naprej,« je šepetal; »recite, da nisem upal zaman, ko sem se prepuščal lepim sanjam —.«

Rahlo se je dotaknil njene roke, toda hitro jo je umaknil, ker je mačeha stopila v sobo. Bila je razburjena, lica so ji bila rdeča in oči so ji nemirno begale.

»Dobro, da ste tu, gospod sodnik!« ga je pozdravila in mu sedla nasproti.

»S čim vam morem postreči?« se ji je ponudil. Ni mu bilo prijetno, da je preprečila lepo priložnost, ki je morda ne bo več.

»Saj poznate, gospod sodnik, premoženjske razmere v vasi?«

Sklonila se je naprej, da bi slišala vsako besedo.

»Mislim, da poznam,« je odgovoril z negotovim glasom.

»Sem mislila. Kaj veste na primer o trgovcu Kupčiču? Ne sprašujem iz radovednosti, marveč iz važnega vzroka, zato odgovorite, kar le veste.«

»Slišal sem, da so trdni. Mož je sicer lahkoživec, a žena ga drži v mejah.«

Meta si je globoko oddahnila.

»Hvala Bogu! Zelo sem se bala. Zaupala sem mu namreč in mu posodila večjo vsoto. Na srečo ni verjeti ljudem. Pravkar me je nekdo svaril, da trgovec slabo stoji in naj skušam dobiti denar nazaj.«

Prešla je na druge stvari, a še vedno jo je mučil strah. Prišla je še učiteljeva žena in kmalu sta v živahnem pogovoru pozabili vse neprijetnosti.

Mačeha je bila vsa radostna in je z žarečimi očmi zrla Klarico in sodnika. Z učiteljevo ženo sta sedeli v kotu otomane.

»Kakor je pač Bog odločil,« je ugibala učiteljeva žena. »Zaman bi se upirali njegovim določbam. Pravi čudež je, kako sem se jaz seznanila s svojim možem. Da sem odkritosrčna, moram priznati, da ga nisem mogla prenašati, ko sem bila še dekle, a sedaj najino zakonsko življenje ne bi bilo mogoče biti lepše... Verujte mi, da niti ni potrebno, da bi ženska zelo ljubila svojega ženina! To pride pozneje samo od sebe. In ali ni bolje, da mož pridobi ženo, kakor pa narobe?«

»Vendar je dobro, da sta drug z drugim dobra.«

»Kajpada. Toda za to se ni bati, saj ju je kar veselje gledati.«

»Jaz ne bi imela nič proti, da bi bilo le Klarici po volji.«

»No, tega se ne bojim. Moj sin pač lahko izbira med dekleti. Dober in postaven človek je in kako imenitno službo ima! Da doseže kdo v njegovih letih tako mesto, za to je treba že precej sposobnosti.«

Šepava Meta je pritrjevalno pokimala.

»Že, že... Toda Klarica tudi ni navadno dekle, zelo težko ji je ugoditi. In trmasta je tudi. Kar se ji zazdi, od tega je ni mogoče odvrniti. Res pa je, da nikoli ne mara česa takega, kar ni prav.«

»O, saj jo poznam od njenega detinstva. Če bi vedela za kako njeno napako, ne bi marala, da bi se moj sin pogubil radi nje.«

Posvetovali sta se in si snovali bodočnost: kako bi lahko bilo, kako naj bo...

Sodnik pa je znova skušal vzbuditi prejšnje razpoloženje. Toda ni se mu posrečilo. Dekle sedaj ni več gledalo sanjajoče in omamljeno, kakor bi bilo neobčutno za godbo lepih besed.

Končno se je fant nezadovoljen poslovil. Upal je, ko je prišel, da se bo danes odločilo, a ni opravil nič. In morda je zamudil le trenutek. Vrnil se je v trg, nemiren in nezadovoljen, toda srce mu je kipelo v rožnatem upanju.

Klarica se je kmalu okrepila. Bila je kakor prej, ali morda še lepša. Nekakšna nežna, zrela poteza se ji je zarisala v obraz, kar ji je posebno pristajalo k svetlim lasem in žarečim črnim očem. Toda vedno je bila taka, kot bi reševala kako skrivnost, kakor bi vedno hotela nekaj vprašati, česar pa ne more izraziti, ker se ji ustavi v prsih in ji požene v lica toplo, rdečo kri.

Ko je mogla iti prvič iz hiše, je bil to praznik za vso družino. Brezovskega tkalca pa je spet pričela vznemirjati vest in je premišljeval, da je vendar greh, če kdo ni hvaležen za tako posebno milost. In spet je videl v duhu pred seboj jezni obraz svetega Tomaža.

Zdelo se mu je prav, da ponovi svetniku storjeno obljubo:

»Plačam. Obljubim, sveti Tomaž, da bom plačal, le potrpi.«

Še ga je tolažil:

»Saj boš videl, kako lepa bo podoba. Zato pa je tebi vseeno, če te bom dal sedaj nanovo naslikati ali čez leta.«

Klarica pa je počasi, varno stopala čez vrt. Srce ji je bilo polno neizrekljivega veselja in silne lepote. Tako lepo so dehtele jesenske cvetlice, vrtnice in viole! Pomladanski dih je plul nad zemljo in na drevesih še ni bilo sledu jeseni. Prav

tako krepko so se prepletale veje malinovih grmov kakor nekoč in prav tako so jo lovile veje za lase kot nekoč.

Tam preko, pri kovačevih, so silovito nabijala nakovala. Krvavordeči sij ognja je bleдел v sončni luči.

Klarici se je zdelo, sama ni vedela, zakaj — da bi najbrž umrla, če ne bi mogla iti tja k ograji. Le toliko, da bi pogledala čez ograjo. Saj je Tone njen otroški tovariš in med boleznijo jo je prišel celo obiskat.

Vrniti mu mora sedaj ta obisk! To je njena dolžnost, ki se ji ne more odtegniti... Določno je čutila, da ni slajše dolžnosti od te nikoli poznala.

Ozrla se je; na vrtu ni bilo nikogar. Srce ji je viharno bilo in ves obraz ji je žarel, ko je skočila k ograji.

Bila je že tam pri deskah. Tu je ozka odprtina, kamor je treba vtakniti nogo, da se dvigne.

Klarica je obstala. Onstran plotu so brez nehanja padali težki udarci. Ni pomišljala več. Nožice so našle mesto med deskami in čez hip je svetla glava bila že nad plotom.

»Tone, Tone!«

Kladivo je padlo kot bi kovač po neprimiliki pograbil žareče železo in bi ga naglo izpustil. V krvavordečem ognjenem žaru je stal Tone. Toda le trenutek. Že je stekel k ograji, oči so mu plamenele, obraz mu je rdel, srečen smehljal se mu je pojavil ob ustih.

»Klarica!«

Iztegnil je obe roki proti njej.

»Klarica!«

Več ni mogel izreči. Kakor bi ga stiskalo nekaj za prsi. Dekličin obraz je bil sam ogenj. Oči je na pol priprla.

»Vrniti sem ti hotela tvoj obisk, Tone...«

Fant še vedno ni mogel spregovoriti, le za roke jo je držal.

Klarica se je sedaj že smehljala in mežé zrla na fanta.

»In se niti ne veseliš, Tone?«

Na to se je fantu izvil nekak hropeč glas.

»Jaz se ne veselim? Če želiš, ti tudi z življenjem povrnem to srečo...«

Klarica se je dobrovoljno zasmejala.

»No, tega ravno ni treba. Če želiš, ti verjamem, da si rad, če sem udvorna. Vem, kaj se spodobi, Tone.«

Fantu se je pomračil obraz.

»Samo zato? Zaradi dvorljivosti?«

Med rokama je držal dekletovo desnico. Toplo in prisrčno jo je stisnil.

Klarici je izginila kri iz obraza, nato jo je takoj spet zalila rdečica. Boječe je priprla oči in je hotela izmakniti roko.

»Samó zaradi spodobnosti, Klarica?« je ponovil fant komaj slišno, kakor dihl.
»Samo zato?«

Na srečo so se prav tedaj odprla vrtna vratca.

Anton Brumen,
pisatelj samouk, ki je spisal že več
ljudskih iger z narodnimi motivi
(»Mutek osojski«, »Kruci«)

»Joj, prihajajo!« je vzdihnilo osuplo dekle in naglo skočilo z ograje ter steklo med grmovjem nazaj. Ustavila se je, ker ji je bil obraz zelo rdeč in je žarel kot ogenj, roka se ji je tresla, v oči so ji prišle solze in srce ji je bilo, da je mislila, da ga vsakdo čuje.

Klicala jo je mačeha:

»Klarica, Klarica!«

Ni se odzvala. Take je ne sme nihče videti!

Na oni strani je spet pričelo padati kladivo.

Kako veselo, lahkotno in zmagovito je pelo!

Klarica si je pritiskala roko na srce in tako poslušala.

In nenadoma se je oglasila pesem, polna viharne radosti, vesele blaženosti, ki je daleč donela kakor zvon — in ki je tako dolgo molčala:

O kje si, dekle, ti doma,
da tebe nikdo ne pozna....

Tkalčeva žena je stala med odprtimi vrtnimi vrati. Bila je sklonjena predse, morda zato, da bi slišala pesem, ki je prehajala v razposajenost.

Nato je ponovno zaklicala:

»Klarica! Klarica!«

Deklica je sedaj naglo stekla k njej.

Mačeha jo je materinsko skrbno opomnila:

»No, no, zakaj pa tako tekanje? Vidiš, kako sopihaš in kako ti žarijo lica!«

Vendar je sumljivo gledala deklčina rdeča lica.

Šepava Meta je prestajala v zadnjem času spremembo, ki ni bila razveseljiva za njen dom. Kakor bi ji izginjal obraz in tista poteza ob obeh straneh ust se ji je še globlje in izraziteje vrezala, kar je storilo njen obraz dokaj neprijazen. Bilo je videti, da ji je postala tudi hoja težja. Pohabljen nogo je težko vlekla za seboj, vendar je bila povsod, videla je vse in udarci njene palice so odmevali enako pogosto.

Tudi brezovski tkalec je opazil to neprijetno spremembo in skrb mu je stiskala srce. Ni čudno, saj nikoli ni doživljal tako brezskrbnih, prijetnih dni kakor sedaj, odkar je ta bolehnata žena, a močne volje in močne duše, vstopila v njegov dom. Čutil je določno, da šele od tedaj živi, vidi življenje svetlo in prijetno in tista sanjska omama, ki se ga je lotila ob pričetku tega življenja, ga še ni zapustila. Sedaj pa, ko se je ozrl na hujšajoči Metin obraz, se ga je loteval skrivnosten, hud strah.

Toda narava šepave Mete je bila krepka in trdna, tudi ni bilo sledu o kaki telesni bolezni. Trla jo je le velika, neizprosna bojazen, ki je naraščala dan na dan. Težak, moreč, nemir vzbujajoč strah zaradi denarja jo je stiskal. To je bila bolezen, ki je bila hujša kakor bi bila katere koli telesna bolezen in slabost. Še jesti ni mogla dobro, odkar je slišala, da je v nevarnosti pet tisočakov, ki jih je posodila trgovcu Kupčiču. Zaman jo je pomirila za trenutek sodnikova tolažba, a nadaljnja poizvedovanja o tem je niso mogla pomiriti in zadovoljiti. Zato se je stalno vznemirjala in si očitala svojo neprevidnost. Ona, ki je bila tako nezaupna in premišljena, se je dala varati od zgovornega bahača, ki mu ne zaupa nihče!

Mučilo jo je, kako je mogla biti tako neumna. Trgovec je nekega dne kar prišel in v prijaznem pogovoru mimogrede omenil trenutno majhno denarno zadrego, v katero je zašel in jo prosil naklonjenosti.

»Mislim, da sta moj stan in moja oseba dovoljno poroštvo,« ji je govoril. »Če bi se pa hoteli prepričati, ali ste varno naložili svoj denar, nimam nič proti. Obresti si lahko takoj odštejete, a ne bom pozabil tudi na posebno nagrado za vašo naklonjenost.«

Šepava Meta se je nekaj upirala »posebni nagradi«, a trgovec je smatral stvar za umevno.

»Prosim, jaz sem gosposki človek in vem, kaj se spodobi. Saj bi me vi, gospa, lahko kar zavrnili, češ iščite pomoč drugod. Mar ni tako? Vidite, vse to vem in upoštevam. Če vam je prav, lahko takoj napraviva pogodbo. Trenutno mi je namreč tista vsotica prav potrebna in skrbel bom, da vam jo čimprej vrnem. Čez nekaj dni bom moral z doma in bi rad že sedaj uredil to stvar. Ste zadovoljni, gospa?«

Tako brzskrbno se je smehljal in tako z viška je govoril o »tisti vsotici«, da je bila šepava Meta kar uspavana. Izvrstna računarka in gospodinja je za hip izgubila trdna tla pod seboj. Toda čemu bi kaj pomišljala zaradi trgovca v domačem kraju?

Kmalu sta opravila poslovne stvari in trgovec je pospravil bankovce. Tkalčeva žena je z bolečim srcem zrla za denarjem, a kmalu je postala vesela, da je denar tako dobro naložen.

Toda sedaj ji grenijo zadovoljstvo besede občinskega sluga. Stari rdečenosec je namreč trdil:

»Ta trgovec tudi ne bo dolgo vlekel. Do vratu je zakopan v dolgove. Nekega dne bo tako ubog kot moj mezinec.«

Ta vest je udarila kot strela v tkalčevo ženo.

Najhuje je bilo, da se je to sporočilo precej strinjalo z resničnostjo. Meta je poskušala vse, da bi dobila denar nazaj. Toda s trgovcem ni mogla nič opraviti. V obraz ji je povedal, da nima pri njem ničesar iskati, dokler ne poteče rok posojila.

»Še tega mi manjka, da bi ob visokih obrestih moral prenašati razne neprijetnosti,« je mrmral. »Če ne bom plačal, ko bo čas za to, tedaj boste lahko govorili in kričali, toda dotlej molčite. Sicer ste pa lahko mirni, ker sem tak gospod, da mi ni treba želeti tujega. O tisti ubogi vsotici pa je sploh škoda govoriti.«

Šepava Meta je prišla hudo poparjena od trgovca.

Kajpak sedaj ne more storiti ničesar. Počakati mora. Še dva mesca ima časa.

Po vsem tem ni bilo čuda, da tkalčeva žena ni cvetela kot roža. Pet tisočakov je vsota, ki je ne izgubi rad še večji bogatin kot je ona. Zazeblo jo je, ko je pomislila, da bi jih mogla izgubiti. In še govoriti ne more z nikomer o stvari. Možu ni nikoli zaupala svojih trgovskih stvari.

»Ti se razumeš le na statve,« mu je rekla — »in to je nekaj čisto drugega, kot je oskrbovanje premoženja. Uboga Terezija je meni prepustila svoj denar, zato ga hočem tudi jaz množiti.«

Brezovski tkalec pa se tudi ni menil za ženino samovoljnost. Bolje mu je bilo, živeti brez skrbi, kakor pa vznemirjati se in skrbeti za vse mogoče. Če ni sile, čemu bi si delal brige in si nalagal delo!

Dnevi so tekli in brezovski tkalec je skoraj popolnoma pozabil svojo obljubo. Čemu bi se mučil, ko pa gre vse kot namazano! Klarica je kakor roža, vesela,

*Brumnov »Mutek osojski« v Mariboru
(g. Medvedič kot Boleslav, gđ. Drolčeva kot Jadviga,
gđ. Lestanova kot Ljudmila)*

poje, ženina zaskrbljenost pa gotovo ne pomeni nič slabega! Včasih se je tkalec še smehljaj sam pri sebi:

»No glej, saj niti ni bila taka velika reč vse! Samó moja domišljija jo je naredila tako veliko. Svetemu Tomažu še na um ne pride, da bi me klical na odgovor zaradi obljube. Imeniten in pameten svetnik je! Dobro ve, da človek obljublja vse, kadar pride v nesrečo. To se pač drži potaplajočih se ljudi. Res je tudi, da take velike obljube niso več kot pih. Izginejo in še sled ne ostane za njimi.«

Tako modrovanje mu je potolažilo vsak gib nemira. Dobro je živel brezovski tkalec in sijajno se je počutil. Čutil je, da je pravica na njegovi strani, da se še izogibal ni podobe svetega Tomaža, kadar je prišel v cerkev. Resnost svetnikovega obraza in nejasno prelivanje barv ga nista več vznemirjali. Kakor bi izginila jeza s podobe in stisnjena svetnikova pest.

Martin je nekoč ostro motril podobo in zdelo se mu je, da na njej ni drugega kot zmazane barve, ki jih je oslabil in zbrisal čas, tako da so obrisi izgubili svojo določnost, tako da barve niso kazale ničesar jasnega. Sedaj se je nasmehnil sam sebi in je veselo ugotovil:

»Glej, na kaj pride človek, če izgubi glavo! Lahko bi objokoval svoj tisočak, če bi me ne bila srečala pamet! Podoba je vendar docela dobra, nove pač ne bi bilo treba.«

Dobre volje je koračil z znanci od cerkve po vasi. Čez mostič umazanega potoka so prišli do križišča dveh ravnih cest, kjer so se vsako nedeljo zbirale gruč fantov in mož. Tu so se pretresale in z dovtipi solile novice vse fare, ki jih je prinesel minuli teden — a tudi zasnovali so niti marsikakega dogodka, ki bo v prihodnjem tednu razburil to ali ono vas. Zdaj so bili na vrsti pogostni kurji tatovi, ki bojda pijančujejo z orožniki in jim sevé ti niso mogli priti na sled; zdaj so pretresali požige.

Prav to nedeljo je vse razvnel požar v župnijski vasi. Goreti je pričelo na podstrešju zidane hiše izgubljenega čevljarja Jožefa Bučmana, ogenj pa je uničil hlev sosedu Marka Bogatca, ki mu je bil čevljar — bila sta v botrini — že dolgo gorak. Vsa vas je s prstom kazala na požigalca — Bučmana samega, ki si je želel z zavarovalnino opomoči, toda sodnija mu ni mogla do živega. Bil je namreč ta čevljar izkušen pravdar, ki je neštetokrat premeril pot do sodnije v trgu, ker je rnil z jezikom tega ali onega mirnega vaščana.

Martin je obstal v gruči znancev in se udeležil pripovedovanja o zadnjem dogodku. Zaskrbelo ga je lastno imetje; morda mu kdo zavida? Morda ga čaka nepričakovana nezgoda prav sedaj, ko se je mirno prepustil uživanju svoje sreče ... Saj ima vse: poleg bogastva in udobja še skrbno gospodinjino in lepo hčerko.

Ko se je v udobju nedeljskega kosila pomiril, sta mu povzročali žena in hčerka veliko veselje. Posebno hčerka ga je veselila. Kako pa spoštujejo človeka, ki ima veliko in lepo hčerko! Učitelj priteče vsak dan v hišo za nekaj besed in še za svet ga včasih povpraša v kaki stvari. Seveda se vmes ne more premagati, da ne bi pobožal Klarice po obrazu in povedal, da sin sodnik v vsakem pismu povprašuje po njej ter komaj čaka, da pride domov.

»Ej, če ga le ne bi zadrževala služba! Kar tukaj bi bil kadar koli, to je gotovo. Jaz to lahko povem, ker sem mu oče in ga dobro poznam. Srce mu je kot čisto zlato in če se mu vname, ne bo pošel ogenj v njem, dokler bo živ. Ej, Klarica, zelo lepo ste se mu morali nasmehniti, temu ubogemu fantu!«

(Dalje prihodnjič)

France Borko

Profesor Fran

(Risbe akad. slikarja prof. Iv. Kosa.)

Lani je umrl v 83. letu najznačilnejši mariborski profesor: šolski svetnik Fran Jerovšek.

Naš črednik je bil. Svojo neugnano čredo je vodil na majniški izlet. Prvič in zadnjič. Nikoli ga nismo mogli več pripraviti, da bi načelnikoval našemu razredu. Ne prej ne pozneje.

Za glavo je bil višji od nas. Le nekateri so ga dohiteli v rasti. Pred nami je korakal kakor oven. Zleknjen, raven, prožen. Z dolgimi lasmi, počesanimi na prečo po sredi, in z belosivo brado, čedno gojeno. Širokokrajn klobuk je vzel v roko. Zlata očala na pravilnem nosu so mu dajale videz profesorja. Ne morda hudega ali dobrega, temveč pravičnega. Poznalo se mu je vedno in povsod, da ne bi storil nikomur tega, česar bi ne želel, da bi kdo njemu samemu prizadejal. Z visokega nerazoranega čela mu je bilo brati vso modrost in učenost.

Beseda se mu je glasila izbrano in iskano. Kadar koli je odprl usta, smo se zgrnili okrog njega ter ga napeto poslušali. Ne za vožnjo z vlakom, marveč za pešhojo je ustvarjen človek. »Bog mi je dal zdrave noge, da lahko grem!« nas je zavrnil. S svojo neizprosno je spremenil naš načrt. »V Ruše in nazaj, če me hočete s sabo.« »Zgodi se Tvoja volja, Zeus!« so mrmrali nezadovoljneži.

Vendar smo se ob napovedani uri sešli vsi do zadnjega. Sedemkrat sedem. Sveto število. Jutro meglovno, dan soparen, večer sickajoče deževen. Vseeno dobra volja v nas vseh. Delal nam jo je naš razrednik. Pripovedoval nam je bajke — še nikoli slišne — o starih bogovih, o helenskih in rimskih junakih.

Pot se nam je zdela prekratka. Travniki, polja, šume, hiše in ljudje so šli mimo nas kakor naša mlada leta. Nismo vedeli, kako in kdaj. Potem smo ga vprašali po pravljici njegovega življenja. Natočili smo mu v kupico vina. Bolj se je razveselil nas, nego blesteče kapljice. Spoznal je našo ljubezen do njega. Spoštovali smo ga in imeli radi. Maks — večni odličnjak — si ga je izvolil za svoj vzor. Ivan, ki mu je po naravi bilo izročenih največ talentov, a jih ni dovolj izrabljal, bi rad poizvedel od njega, ki je samo profesor, kako da ni postal tudi doktor. »Doktorat si je bilo nekdanj treba kupiti, a jaz nisem imel novcev. In brez tega ni nič. Samo moje znanje ni zadostovalo,« se je skoraj z obžalovanjem opravičil stari svojim najmlajšim. Potlej se je poskusil s svojim učiteljem modrijanski Rudi, ki je ob večerih tulil po mestnem parku kakor lintver. Svoje glavno je trdil, da je vseeno: želeti in privoščiti.

Učenec: »Ni razlike in je ni!«

Učenik: »Pravim, da ni istovetno. Kristus je Judom razdejanje Jeruzalema privoščil, vendar tega svojemu izvoljenemu ljudstvu ni želel.« Svetopisemska primera nas je pričala.

V razredu smo imeli med sabo tudi nekaj deklet. Niso tiščale v profesorjevo družbo. Vse druge so med prvo in osmo omagale, samo Sabina se je rešila.

Tine, ki je bil jetičen in pisal po futuristično: Moje noge so kakor noge žirafe — česar mu profesor ni mogel pozabiti — se je ojunačil ter ga vprašal zaradi

prstana na roki. Bil je zaročni. Ne rad, vendar nam je zaupal svojo zgodbo o njem. Imel je zaročenko. V njej da se je srečala grška kalokagathija. Lepota in dobrota. »Verjel sem v žensko srce,« je malodane z vzdihom dejal. »Toda prevaralo me je. Ugrabil mi ga je nekdo, ki bi najmanj smel.« Ni maral povedati. Radovednost nas je imela, kdo bi neki to bil. »Od tistih dob,« je zaključil, »sovražim ženske«

(»in kaplane!« je dostavil Tone, ki je imel navado zasegati profesorjem v besedo). Dovolj jih je imel za vse življenje. Družice ni več iskal.

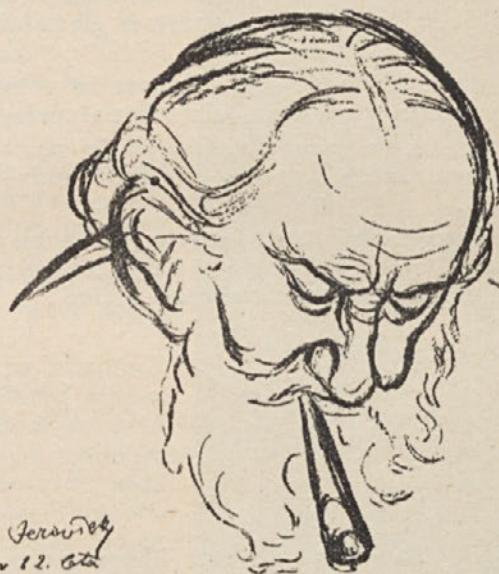
Pomlajeval se je med mladino. Mlad in lep se je ohranil še s svojim šestim križem na ramenih. Ni se zgrudil pod njim. Le včasih smo ga slišali po pohorsko zakleti. Preveč smo ga izzivali in dražili. Tedaj je v gnevu zagrmel. Stresel je svojo kodrasto glavo: »Iz mene ne boste brili norcev, kajti navsezadnje bom brivec jaz, vi pa norci.«

Hudomušni Friderik je čez čas vzel iz žepa beležnico, da bi čital opazke, ki jih je profesor Fran vpletal med svojo uro. Šam avtor se jim je moral smejati. Oplazil je z grombesedo zdaj enega, potlej drugega učenca. Nihče mu ni zameril. Še smeh nas je posilil.

»Vi, Sturm, ne stojte tako kakor tisti Kleon, o katerem se pripoveda, da je z eno nogo stal v Pylu, z drugo pa v Paflagoniji! Graseli, za takega Weibbegleiterja seveda ni treba teh malenkosti razlage o grški metriki. Vi, Trstenjak, ne kritikujte ljudi, ki tukaj v Odiseji nastopajo! Ne bodite tak hlapec, Granda! Prekleti nesramneži! Vi, Špindler, kako stoji Vaše ime v krstnem listu? Podpisujte se mi tako, kakor je tam napisano, v svojih ljubavnih pismih pa se zavoljo mene imenujte, kakor hočete!« Ko gre proti koncu ure in je razred že nemiren: »Vi stari deda, ni treba očitno kazati, da čete biti raje osli, ko izobraženi! Ta prekleti budič — Schöndorfer — mi prevaja tako kakor petelin, ki zapre oči, ko poje, da

bi mu kdo ne očital, da po notah poje. Vi, Guslič, kaj se tako potuhnjeno smejete, češ, zdaj sem ga pa potegnil, pa si vraga, ne mene!« Kadar je zazvonilo in se profesor za to ni zmenil, je najbolj sitnaril Leskovar. »Vi, Rudi, kaj mi vedno zvonec ponujate pod nos!« In drugič zopet učencu, ki si je prinesel s seboj debeli latinski slovar: »Vi, Degen, ne imponirajte s svojimi debelimi slovarji! Vi, Hudina, zakaj pa vedno gledate v zrak, vi prerok od Svetega Križa pri Belih vodah! Vi, Jurčec, zapnite svojo srajco, verfluchte Weibkokette! Velker, vi halucionirate popolno-
ma.« Ošteje nekega goljufa, ki ga je zasačil s »šimelcem«. »Presneta sodrğa, kaj si vse ne dovoljuje! Vi, Sancin, to je Mussolinijev heksameter!« Sabini, ki ni sedela na svojem mestu: »Kak vrag vas jaše, Šonc, ali je tako prijetno sedeti na Pušenjakovem me-
stu? Korban si misli,

me bo že spustil ta stari ob koncu leta skozi; boš že videl, kako te bo spustil!« Očitek Fermetu: »Vi mislite, da stari vse žre, kar se mu servira. Kaj pa Lah, ta svinja lena, ki samo fašistovske srajce trga, ali je že pripravljen? Ala, marš ven!« V razredu govorijo: »Kaj pa, ko bi utihnili; mislite, da bi se razpočili?« Pri všepetavanju: »Vi, Kovačič, bote mar zadovoljni z vsakim drekom, ki ga najde-

te na cesti? Vi, Matija, — ker je bil prehlajen ter kašljal — zakaj pa po ulicah samo veter preganjate ko kakšen Windkommandant ali Luftinspektor?« Iz zadnje klopi je slišati mrmranje: »Halo, zdaj pa že prede nekje ta prekleti pajek, ga bom že ujel v tej pajčevini. Toda gorje vam, če bom jaz kdaj prosvetni minister! Vi, Modrinjak, kar tri napake napravite v eni sapi. Vi, Muhič, ko bi le malo bolj po človeško stali, pa ne kakor kakšno prenapaseno tele!« Guliču, ki je čvekal: »Vražji gobec, ko bi mu gada gor obesil, pa bi še vedno naprej čvekal! Kukovec, zakaj sedite tukaj kakor kak inspektor, Bog ne daj, da bi si kaj zabeležil! Vi, Najžer, če vas še enkrat dobim v takem položaju — ni bil pripravljen — potem bom vzel tudi jaz svoj čelo v roke — igral je namreč čelo — pa bom ubral tak tempo, da mi ne boste mogli slediti. Vi, Pavlin, škoda, da ste ženska, drugače bi vas bil sedaj usekal, ženske pa nočem pretepati. Herdek, ta Pogačnik, vedno svoj nos nazaj stega! Vi, Vičič, glejte v knjigo in ne mene, mene ne predstavljate! Vi, Marolt, ste vedno tam, kjer je kaj upornega, vi boljševik ostudni! Vi, Funkl, naspite se ponoči in ne spite v moji uri! Vi, Krošl, ne mislite, če vržete psu nekaj kosti, da bo zadovoljen! Preklete pošasti, ali se boste vedno selili? Vi, jaz bi šel sedet na sleme sosednje hiše, če bi ne imel prostora v klopi. Kaj ima zopet Fras tam doli, da vsi trije nos molijo v eno skledo, da bi vas vrag! Vi, Borko, smejte se komu drugemu, jaz sem že prestar za vaš smeh! Kaj vi, Stangl, tam tako nesramno ležite in nič ne delate, prekleti dolce far niente?! Saj vi, Vrbnjak, nimate

nič preparacije, seveda tako, ki je že tri generacije prebila. Stupan, bote vi tih tam, vi krčevinski aufbiks! Vi, Škerlj, ves božji dan ste na cesti, kakor pes; če pa jih človek od daleč zagleda, stisnejo kakor cucki rep med noge ter zbežijo na vse strani, te beštije!»

Vse svoje ovce in kozle je črednik poznal kakor mi njega. V izražanju je bil iznajdljiv, neizbirčen in neizčrpen. Njegova rekla bi prešla med narodne reke, če bi jih imeli zbrana. Morda je bil čudak, ker je bil učenjak. Ni zaman hodil v delfijsko preročišče boginje Phytije spraševat za svēt. Postal je sam svētnik. Na vseh popriščih, osobito na jezikoslovnih.

Ko ni znal nihče izmed nas napisati slovenske naloge o pomladi — bili smo najbrž premladi in ji preblizu — jo je setavil on sam. Če bi se kje našel primerek, bi ga bilo vredno objaviti. Kaj tako lepega o glasnikih vesne je mogla zadrhteti samo duša večnega mladca!

Marsikdo si je na tistem želel, da bi mu ta velmož v svoji oporoki dal za dediščino zakladnico svojega znanja, zlato runo svojega žrtvujočega srca.

Podpisani se pa lahko vseeno veliča, da je postal v enem njegov dedič — za kar mu dovolj hvaležnosti ne ve — da ljubi nadvse lepoto in čistost svojega maternega jezika...

Proti večeru smo z majniškega izleta prepevali in vriskali. Naš častitljivi črednik pa je nekam preko dobrega in zlega zamišljen hodil med svojo čredo s šopkom za klobukom in s srebrno okovano palico...

Ludvik Zorzut

Skomarje

*Skomarje, o pesniško svetišče,
zastale nama mehke so stopinje,
skoz tihi les Oplotnice, Dravinje
študent popotnik tebe išče.*

*Skomarje. Je v tebi trudnih src spokoj,
ki ti v nekdanjem starem času,
na tem zelenem pónorskem Parnasu
je pel Vodovnik Jurij, pevec tvoj.*

*Vodovnik Jurij, vstani, še si živ,
in skliči kose, šoje, krivokljune,
zabrenkaj jim na svoje zvonke strune,
o. pevec pónorski z domačih njiv!*

*A ti, svet Lopret — hruševca natoči,
v nedeljo lepo šmarniško poskoči!
— »Kot je že navada stara:
Blagor teb', skomárska fara!«*

(Foto: Jože Kovačič)

Drevesničarjevi vzori in križev pot

(Nadaljevanje)

Lizika

Poglejte jo, Liziko — odmev starih dobrih časov!

Oho, tudi Liziko je uvrstil med vzore! me bo nemara vščipnil hudomušen in potrpečljiv bralec. Veste, Lizika je naš poštar in pismonoša, četudi ni vpisana v nobenem imeniku poštne uslužbenec; zato ne napreduje po kategorijah ali položajnih skupinah. Lizika, sedemdesetletno dekle, vrši svoj posel že, kar pomni mlajši rod — brezplačno. Nima usnjene poštne torbe, a koliko bi vedel povedati njen znameniti cekar: o bridkih in veselih novicah, o sreči in nesreči, o rojstvu in smrti, o ljubezni in sovraštvu, o čednosti in grehu... Lizika res ne pride v sestavek od tiste plati kakor Vrbanjakov stric. V njem pa bi zevala vrzel, če bi vam je ne predstavil, kakor zahtevajo nove šege; bržkone jo bomo še srečali.

Lizika je šivilja; bolj za boglonaj, kakor za denar. Ima brezplačno stanovanje v »stari posojilnici« tudi še zdaj, ko so posojilniški prostori v poslopju novega društvenega doma. V sobi prejšnje posojilnice pa je zdaj občinska pisarna. Ko je predlanskim naša občina postala zopet samostojna, sem začasno vršil tajniške posle. V hudi zimi se mi ni ljubilo motati se okoli sajaste peči. Pa so se tiho odprla vrata, prišla je Lizika, prinesla v predpasniku oblično, katero ji je daroval dober mizar, in zakurila. »Občini vendar ne boste dajali svojega kuriva!« sem jo pokaral, »bomo že kupili.« — »I, če te pa zebe!«

Ako Lizika nima ob četrtkih »Gospodarja«, je prav gotovo kregana. A je tega že vajena, ker so si naročniki tako rekoč priposestvovali pravico, dobiti »Gospodarja« v četrtek. Pismonoša Zimič pride v Št. Ilj le trikrat na teden in pusti vso odvišno pošto pri Liziki. Vse ostale dni bi pa šla ona po njo v Velenje še danes, ko bi ne bilo naduhe. O, ta naduha! Vsako leto jo položi za čas v posteljo in še v bolnišnico mora, da ji uravnajo sapo. Bolezni se Lizika boji, ker si ni nič prihranila zaradi predobrega srca.

Škoda, ker ni nihče preštel Lizikinih obiskov v društveni dom! Ali je kdo, ki bi si bil izposodil toliko knjig? »Še zame vzemite knjigo,« ji naročajo dekleta, katerim se ne ljubi k večernicam. Lizika ustreže vsakemu.

Hud čas je drevesničarjeva »žetev«, ko jeseni in spomladi izkopavamo, zavijamo in pošiljamo drevesca. In koliko pošte vsak dan! Takrat je Lizika »mož na mestu«. Kdo bi ji ne bil hvaležen, če v zadnjem trenutku prinese naročilnico

sitneža. »Na motor rada grem, na bicikelj pa bi si ne upala!« pravi. Tuintam jo namreč, sopihajočo iz Velenja, domač vozač previdno naloži na zadnji sedež.

»O, kako sem že stara!« je rekla Lizika, ko sem ji pokazal sliko. Lizika, ali niso danes še bolj postarane čednosti: dobrotljivost, ponižnost, skromnost, zmernost...?

Čari »kmečkih univerz«

Pred prav dobrim desetletjem meseca avgusta je prišla k nam Lizika s cekrom. Pobrskala je med pošto in mi izročila veliko modro pismo. »Za mene —

Vinarska in sadjarska šola v Mariboru

kaj pa je?« sem se začudil, ker takrat še nisem prejemal druge pošte kakor »Mladiko« in »Sadjarja«. »Danes pa prav nič ne morem vedeti od kod in kaj je,« se je komaj opazno zanimala Lizika.

Preberem. Sprejet v št. Jurij. Pogrelo me je — ne bo nič, ker bo treba plačevati dve sto dinarjev mesečno. Ali naj povem domačim? Prošnjo sem odposlal kar »na svojo roko«.

Takrat sem že uspešno prijemal za plug in koso; vsi drugi so bili mlajši, grunt pa obsežen,

težaven in razkosan. Ali razumete, kaj je zemlja in grunt? V šolo me je vleklo, grunt pa vendar ne sme postati zadolžen. Še za davke in za Tinčeka, ki pojde jeseni v gimnazijo, ne bodo zmogli. In kje so »tavrharji«? Pa se bomo le domenili, da naj grem, če ne bo treba plačevati.

V št. Jurij! Takratni g. ravnatelj inž. Petkovšek me je potrpežljivo poslušal — o, pozna on takele reči! Ne bo treba plačevati. Postal sem učenec kmetijske šole.

Nekaj dni smo se sošolci malo nezaupno opazovali. Vsak je izpraševal, če je kdo iz »njegovega kraja«. Skupno delo, skupni uspehi in neuspehi v šoli pa je storilo svoje: postali smo prijatelji.

Skraja smo nauke kar »požirali«. Toda — ali je mogoče: vsak dan nov učni predmet ali celo dva? Vse leto štiriindvajset predmetov! Kdo naj vse prebavi! Kako sem blagroval sošolce z meščansko šolo ali z razredi gimnazije, ker so bili v računstvu, geometriji, fiziki, kemiji in prirodoopisu »doma«!

Pouk šentjurske kmetijske šole je usmerjen predvsem za potrebe živinorejskih in poljedelskih krajev. Zato so na prvem mestu: poljedestvo in živinoreja z mlekarstvom. Šele nato sledijo predmeti: sadjarstvo, vinarstvo, vrtnarstvo, gozdarstvo, čebelarstvo in potem: gospodarstvo, pravo, zadrugištvo, knjigovodstvo in kupčijstvo. Res je, kakor so naglaševali gospodje profesorji in učitelji: znanje, pridobljeno v kmetijski šoli, je samo podlaga in uvod, da moremo v življenju sami graditi dalje.

Dopoldan je bil v glavnem posvečen pouku v učilnici ali »teoriji«, popoldan pa delu zunaj ali »praksi«. V šoli so učili štirje domači gospodje: ravnatelj, inž. Kropivšek, inž. Simonič in znani vrtnarski pisatelj Vardjan, nekaj predmetov pa gospodje iz trga: kaplan, zdravnik, živinozdravnik in učitelj ljudske šole. Na

praksi pa so bile naše prazne butice izročene trem gospodom instruktorjem, da jih napolnijo do vrha.

Vsega je bilo dovolj: učenja, dela, razvedrila in — kruha. Ob lepih večerih smo se zbrali pred šolo in pod vodstvom inž. Simoniča, ki je učil petje v šoli, prepevali lepe narodne pesmi, da so se ustavljali ljudje na cesti pred šolo in so se odpirala okenca sosednjih kmečkih domov. Poletí pa v Voglajno, kjer ima šola urejeno prijazno kopališče. Tu bi bil v naraslem potoku nekoč prav gotovo utonil, ko bi ne bilo splava in korenjaškega Ludvika iz Bevc, ki me je rešil po obupni borbi.

Prav mirno in prijetno nam je mineval čas v kmetijski šoli, kakor doma. Pa se je nekoč kuharici primerila huda nezgoda: zasmodil se je ješprenj za večerjo. Hm, nič posebnega — to ve vsaka mamica! Tista dva: dolgi Miha, ki je že bil nekaj v svetu, in izbirični Anzek pa le nista bila zadovoljna. »Nocoj ne bomo večerjali in zjutraj ne gremo kosit!« sta svečano govorila; — ob košnji je treba zgodaj zjutraj s koso na travnik. Tisto jutro je »šina« — mesto v vojni odvzete zvonca so uporabljali kos traverze — zavreščala dvakrat. V spalnicah pa sta Miha in Anzek dajala zadnja navodila za korajžo. »Punt« se je pričel (»štrajkajo« delavci). Po drugem zvonjenju je vstopil upravnik: »Kaj vam je danes, ne greste kosit?« — »Ne gremo!« sta odgovorila Miha in Anzek za nas vse malodušne, a »solidarne« (takrat sem prvič čul in razumel »solidarnost«). Povedala sta o ješprenju pa še o polenti, ki ni vedno dovolj kuhana. Upravnik je odšel, kmalu pa vstopil inž. Simonič s skoraj veselim obrazom; kar nič nevolje ni bilo na njem. »Fantje, niste prav začeli. Zakaj niste prej povedali v pisarni? Ako želite, da bo v kuhinji red, morate pred drugimi poskusi vendar najprej do g. ravnatelja!« — Tehtne besede so razblinile ves uporni duh. Še Miha in Anzek sta tisto jutro kosila kakor še nikoli.

Po šoli smo se učenci razkropili po svetu, ostali pa so spomini. Najlepši pa je spomin na osemdnevni izlet čez Hrvaško in severno Bosno preko Like in Velebita na morje. Doma pa sem skušal to in ono novost čez noč vpeljati. Na gruntu pa je glavna reč le ljubezen do grude. Če je ljubezen, ti je zemlja pokorna in hvaležna; če je ni, se bridko maščuje.

*

Dve leti po dovršeni šentjurski šoli so ponovno ustanovili dvoletno vinarsko in sadjarsko šolo v Mariboru. Želel sem izpopolnitve v sadjarstvu in posebej v drevosničarstvu. Prosil sem za sprejem v drugi letnik, a bil odklonjen, ker ni bilo prostora. Razočaran vendar nisem izgubil poguma. Šolo je takrat oskrbovala mariborska oblasna samouprava, kjer je bil »kmetijski minister« g. Marko Kranjc. Napisal sem mu pismo. Že čez nekaj dni sem prejel iz šole obvestilo o sprejemu.

Čez dober teden sem se že potil v učilnici II. letnika v Mariboru. Maribor — slovenski Klosterneuburg! Ob letu mojega učenja je bil imenovan novi ravnatelj g. Josip Priol. Katerega profesorja so učenci tako pazljivo poslušali kakor njega? G. ravnatelj je sadjarski strokovnjak svetovnega slovesa. Vsak slovenski sadjar izgovori njegovo ime spoštljivo in s hvaležnostjo. V vseh dvomih ga vprašujejo za svet — on pa dela, dela. Ko smo učenci imeli »službe« v hlevu, smo videli luč

Ivan Priol, ravnatelj Vinarske in sadjarske šole v Mariboru

v njegovi sobi precej pred prvo zoro. G. ravnatelj je res neizčrpen vir sadjarskega znanja.

V zavodu je vladala stroga disciplina; saj veste: mesto. Ob delavnikih pouk in delo, predvsem v vinogradu, sadovnjaku in drevesnici. »Ti si sadjarski šintar, ne pa sadjar!« je nahrulil včasih nerodo najbolj priljubljeni inštruktor g. Aplenc. He, on te ne izpusti iz rok, dokler nisi dober sadjar. Nobeden izmed nas pa ga ne bo dosegel v praktičnem znanju. — Ob nedeljah smo šli v stolnico, kjer je maševal predobri katehet č. g. Petelinšek. Ta gospod nikdar ni imel sovražnika.

Poglavje zase je služba v kleti in trgatev. V šolski kleti ogromni sodi najboljšega vinca — »prepovedanega sadu«. Škoda, ker kot hvaležen bivši učenec ne smem izdati preraزنolikih zvijač in »trikov«, s pomočjo katerih so posamezniki le našli priliko, da so si »navlažili« suho grlo... Trgatev v obsežnem šolskem vinogradu pod Kalvarijo in v Grajskem logu je trajala skoraj ves mesec ob pritrkavanju mogočnih klopotcev. Učenci pri trgatvi ne smejo z grozdem ubirati druge poti, kakor v škaf in priklopljeno posodico za slabšo kakovost. Hlapec Jože pa je pri izpraznjevanju greznice vendar sveto prisegal, da ga je šlo v ogromne preše samo polovico in da so učenci le neizmerno veliki grešniki...

Ludvik Zorzut

(Foto: Jože Kovačič)

Na Peci

*Je sonce davno že za Peco šlo,
v koroško zemljo lepo, žalostno.
Stojiva, gledava v Podjuno dol,
v srcé je prišla težka bol.
Stojiva, gledava prav do noči,
Matjaža ni, Matjaža Peškega še ni...*

*Stojiva, čakava do jutra ranega,
do jutra z zarjami zaznamovanega.
V višavah luč, resnica je,
v dolini tema, laž:
Na Peci vstal bo kralj Matjaž!*

*

Po stopinjah Karla Maya

(Dalje)

Čez pot, ki pa se je tu razširjala v cesto, je bila nekoč žična ograja; njen ostanek je še videti. Napis pa pojasnjuje, da hodi tukaj vsakdo do preklica na svojo nevarnost. Tega kraja ne bom tako hitro pozabil. Imenujejo ga »Falska peč«. Česa vsega ni Bog ustvaril! Tovarišu je padlo na um, da je bilo nekoč ta prehod lahko braniti pred sovražnikom. Na eni strani visoke pečine, ki jih ni skoraj mogoče preplezati, na drugi strani pa nekaj stotin metrov globoko Drava. Metala sva kamenje, a zaradi visokih skal nisva videla, kedaj je padlo v vodo.

Blizu je grad. Kraju pravijo Činžat. Grajskega oskrbnika sem malo poznal, ker je doma iz mojega kraja. Upal sem, da bova dobila otep slame, ki bi na njem prenočila. Temnega grajskega zidovja pa sva se bala, posebno, ker naju je prestrašila tabla: — Pozor, hud pes! — in nisva si upala vstopiti. Niže gradu nama je prišel nasproti mož, ki mi je bil videti malo znan. Bil je tisti, ki sva ga iskala. Povedal sem mu, kdo da sem, in hitro se me je spomnil. Predstavil sem mu Franceta. Ko sva ga prosila za prenočišče, je bil celo vesel. Dejal je, da naj greva kar k njegovim, sam da še ima nekje opravke, a se bo kmalu vrnil.

Bilo pa je še zgodaj in želel sem na Falo. Dogovorili smo se, da se snidemo zvečer. Žvižgajoč sva koračila proti elektrarni, ki sva imela do nje slabe četrte ure. Kakor povsod ob gornji Dravi, tako se tudi tukaj pečajo z lesno trgovino. Prav takrat so se odpravljali splavarji s tremi splavi; ko sva se vračala k prijaznemu oskrbniku, jih že ni bilo več. Odplavali so v daljo, da bosta gospodar in gospodinja oblečena čez zimo in deca sita.

Začudeno sem gledal nekega starca, ki se je trudil z nekakšnimi drogovi, da bi jih postavil. Razlagal nama je, da bo ribaril. Bil sem radoveden in prosila sva ga, da bi se smela pozneje malo pri njem pomuditi. Že od daleč sva slišala šumenje vode, ki pada preko velikega jeza. Ker nisva imela dovoljenja za vstop, sem si sam predstavljal ogromne stroje in turbine. Koliko je vse to stalo in koliko koristi, posebno meščanom! Mnogokaj je že naredil človeški duh in kaj vse še bo! Toda ali bi šlo vse to brez pomoči Njega, ki je tega duha ustvaril? Na vse to sem mislil ob pogledu na to čudo tehnike.

Po Dravi sta priveslala potnika v zložljivem čolnu. Ker pa nista mogla dalje, sta se pred jezom izkrcala in čoln s prtljago vred prenesla na spodnjo stran. Kako lepo mora biti tako potovanje! Kar zavidal sem ju, ko sta brzo izginila v dalji.

Starec je ob najinem povratku drogove že postavil. Sedaj šele sem uganil njegov načrt. Na vse skupaj je privezal mrežo, ki jo je z navijanjem vrvi mogel spuščati v vodo in izvleči iz nje. Vse nama je lepo razložil; čudil sem se, kako je bil potrpežljiv. Urica je prijetno potekla. Ker sva bila nekoliko utrujena, je bil čas, da sva šla v »svratišče«. Poslovila sva se z ribičem, želeča mu mnogo uspeha.

Oskrbnikovi so naju silno prijazno sprejeli in nama kar odlično postregli. Po večerji smo malo poštudirali avtomobilsko karto. Zanimala jih je namreč najina pot in razlagal sem jim, kod vse nameravava iti. France je spraševal, kam da hodijo k sv. maši. Gospa oskrbnikova mu je odgovorila, da včasih v domačo kapelico, drugače pa k Mariji v Puščavo.

Odločila sva se, da bova zjutraj ob štirih odrinila. Zmajevali so z glavami, češ da je prezgodaj. Gospa, ki je vedela, da nisva spočita, nama je pokazala sobo. Čeprav sva trdila, da bi nama bila slama dobra, nama je vendar tako bolj prijalo. Bal sem se, da me bodo ponoči vznemirjali vitezi, ki so poprej tu domovali. Ali le tovariševo smrčanje je pretresalo grajske temelje, ki sem se mu kmalu pridružil še jaz.

Zjutraj sva se kljub sklepu zbudila ob pol šestih. Bilo naju je sram in kolikor mogoče hitro sva se opravila. Obilen zajtrk naju je že čakal. Dobri ljudje so se nama tako priljubili, da sva se le težko ločila. Najina zahvala je bila res iskrena.

*

Lepo je bilo korakati skozi smrekov gozdič proti Rutí. V Puščavi, stisnjeni med bregovi, sva stopila v cerkev. Kratko sva pomolila in se podpisala v knjigo, ki jo je našel tovariš na mizici pred stranskim oltarjem. Pokazal mi je podpise, ko je bil z nekim znanim mi bogoslovcem že pred dvema letoma tukaj.

Devica Marija v Puščavi

Pri nabiralniku milodarov mi je udaril v oči s svinčnikom popisan list papirja, ki je za sedanje razmere precej značilen. Ker sem si ga ad verbum prepisal, vam to puščavsko »znamenitost« lahko ponovim: »Gospodje roparji! Opozarjam vas, da se ne trudite, odpirati blagajno in delati škodo, ker v blagajni ni nič denarja. Blagajna se izprazni vsak dan. — Župnik.« Ali so mu gospodje roparji res verjeli ali pa so se rajši sami o praznoti prepričali, ne vem.

Za Sv. Lovrencem sva se obrnila proti Ribnici. Nasproti pa nama je prikolovratil čuden možakar. Že po obrazu mu je bilo videti, da je udarjen bolj na veselo plat. Iz starega nahrbtnika mu je molelo z barvami pomazano ravnilo, velik čopič in zavitek papirja. Kapo je nosil v rokah, da si mu mogel opazovati ne preveč salonski počesane rjave kodrčke, ki so mu preko ušes pokrivali glavo. S ponošeno obleko se ni mogel dosti postavljati; toda umetniki so pač v marsičem če ne čudaki, pa vsaj posebneži.

Vse je z vlekel iz naju: od kod sva in kam sva se namenila. Velikodušno naju je povabil, naj greva rajši z njim nad Vuhred, kjer je mnogo bliže do Dravograda, kakor pa čez Pohorje. Tudi čas da bo v troje hitreje minil. Ko se je pobahal, da pozna vse bližnjice, sva se mu le pridružila.

Po pogovoru sem spoznal, da je slikar, doma iz Studencev. Delal da je nekje pri Sv. Lovrencu, če se nama ni zlagal. »Ti pavri pa so ubogi vražiči. Delo že je,

delo, a kdo bo zastonj in pri slabi košti nugal svoje moči?! Opoldne repa in krompir, zvečer pa krompir in repa. Če hočeš imeti lepo, plačaj! Zdaj grem v Slovenj Gradec k mojstru, ker tam je plača gotova.«

Boljšega kažipota si res nisva mogla želeli. Kar naprej je povedal, kake kraje bomo videli; kakšna cerkev je na tem ali na onem hribu, kako pravijo tej vasi, vse je vedel. Vsakdo, ki smo ga srečali, mu je bil znan. Pravil nama je, koliko dece imajo pri tej hiši, kako se kregajo pri sosedovih, koliko zasluži ta ali oni z lesno trgovino, kako mu sin denar zapravlja; upam si trditi, da se ni mnogo zmotil. Hitro sem presodil, da rajši rajža, kot pa bi delal. Bil je navaden »vanderpurš«.

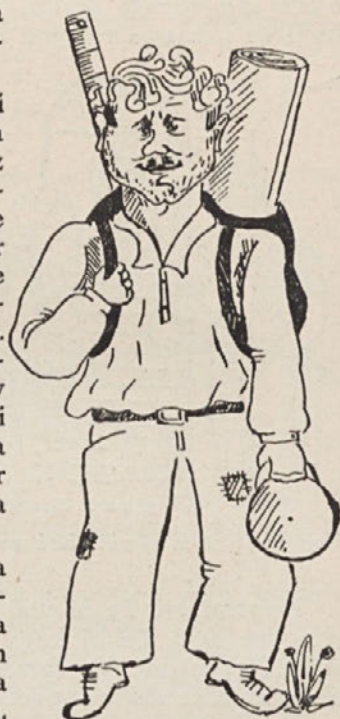
Na eni strani nas je spremljal Pečenjak, na drugi pa Rdeči breg. V Lehnu sem se hotel napiti iz šolskega studenca, a voda ni bila dobra. Srečal nas je pek z osličkom, natovorjenim z žemljicami in s kruhom. Slikar je trdil, da neseta Pohorkam, da ne bodo od lakote pomrle, kar pa mu je France odločno ovrgel. Kakor povsod drugod, je tudi ob Velki mnogo žag; nekatere pa stojijo, ker menda ni dovolj zaslužka. Na desni strani, meter visoko nad cesto, je tovariš pokazal tračnice. Spremljevalec je izkoristil ugoden trenutek in se postavil s svojim znanjem: »Po teh vozijo s Pohorja v Podvelko kamenje. Po onih ceveh, ki jih vidita na levi strani nad Velko in so dalje spodaj obite z lesom, pa teče voda v papirnico. Tamošnji inženir vam je dober gospod. Kadar koli pridem k njemu, vsakokrat mi da kovača, čeprav je Nemec.«

V Podvelki si je šel kupovat kruha, midva pa sva ga v senci počakala. Ker sva že tudi imela prazne želodce, smo skupno južinali. France mu je povedal, da sva doma iz Prlekije. In glejte si ga! Tudi on je že tam okrog hodil. Kar po imenu je naštel moje sosede. Za vsakega je imel sodbo: »Pri tem so polne kleti vina, ta mi je postregel z jabolčnikom, tam sem dobil gibanjce. O da, v Prlekijo pa že rad grem. Tam so dobri ljudje. Nekoč sem dva dni hodil iz Ormoža do Sv. Tomaža. Napil sem se ga preveč, ker je bilo zastonj, pa nisem mogel dalje, dokler se nisem naspal. O, tam pa že, tam!«

(Naj omenim samo to: štirinajst dni je že bilo preteklo, kar sem se bil vrnil s tega popotovanja. Prav sem nekaj čital, ko me poišče brat in mi reče: »Ti, nekdo te čaka!« Seveda sem bil radoveden, kdo bi me na zvečer v soboto obiskal in ga brat ne bi poznal. Bil je slikar, ki pa ga je že imel precej pod kapo. Jasno, da mojstra niti videl ni.)

Mimo Janževega vrha (937 m) in gozdnate Orlice smo v kratkočasnem razgovoru koračili proti Vuhredu. Poldan je že dozvonilo. Ker mi ni bila slikarjeva družba po godu, — nameravala sva namreč obiskati gospoda župnika, — sem se ga hotel odkrižati. Zgovorili smo se, da naju bo počakal pod nekim drevsom in odšla sva iskat obeda.

Malo plaho sva potrkala na farovška vrata. Kuharici, ki nama je odprla, sva rekla, da morava z gospodom župnikom nekaj nujnega govoriti. Če bi ji namreč

(Risal K. Završnik, šestošolec)

Kapo je nosil v rokah, da si mu mogel opazovati ne preveč salonski počesane rjave kodrčke...

povedala resnico, bi najbrž rekla, da jih ni doma. Vendar je najin »visoki« obisk naznanila in gospodar se nama je prikazal. Dobila sva dobro kosilo. Pri težavnem delu pa naju je nekdo zmotil. France se je ozrl in zagledal sošolca Slavka, ki je bil s starši tukaj na počitnicah. Takoj smo se razživelili in na spremljevalca sva čisto pozabila. Kuharica pa je, videča, da se poznamo, prinesla liter belega. Najrajši bi kar v Vuhredu ostala, a pred nama je še bila dolga pot. Hitro sva se morala posloviti.

Dravograd je zelo raztegnjen kraj. S hriba strmijo v dolino razvaline starega, nekdanjega močnega gradu. Malo sva povprašala za pot in skoro sva bila pri njih. Nudil se nama je razgled daleč okrog. Lepo je bilo gledati, kako Kobansko po-

(Risal K. Završnik, šestdesetlet)

Vendar je najin visoki obisk naznanila ...

gorje zakriva Avstrijo, kako kuka izpod Pohorja grad Puchenstein s cerkvico, kako se Meža izliva v Dravo in kako je onstran meje. Preko Sv. Križa pa Uršlja gora steza k nebu svojo plešasto glavo.

Vračajoč se, sva se oglasila pri gospodu proštu, ki ga je tudi vzgójila prleška mati. Pri slovesu sva dobila masažo, da naju je mogel vlak potegniti dalje.

Ni bilo več sonce visoko, ko sva izstopila v Slovenskem Gradcu. Poizvedela sva za pot na Uršljo goro in hitro marširala mimo Starega trga proti Selam. Mežnar je že zvonil zdravamarijo, ko sva v mraku zagledala cerkvico. Župnišče stoji nekaj desetnih korakov dalje proti Uršlji. Ne vem, ali je blizu razen gostilne in cerkvenikov hiše še kaj poslopij. Mnogo gotovo ne. Tak kraj si je izbral Ksaver Meško.

Nobena luč že ni več gorela v njegovi hiši in dvakrat sva s tovarišem oblezla vse ogle, če bi koga našla. Vrata so bila zaklenjena in žive duše ni bilo nikjer. V gostilni sva vprašala, ali vedo, če so gospod dekan doma; zvedela sva, da so, a da že najbrž spijo.

Vrnila sva se in malo sem poropotal po priprtih vetrnicah. Izmučen glas naju je vprašal, kdo da sva in kaj hočeva. Odvrnil sem: »Dober večer! Prleka sva in rada bi, prosim, nocoj pri vas spala.« — »Sedaj ne morem vstajati; ves dan sem moral delati in sem utrujen. Pojdite rajši v gostilno!« — »Bova kar pri vas v seno zlezla in se vam bova jutri oglasila. Lahko noč!« Nisem hotel povedati, kdo sem, da ne bi gospod po nepotrebnem vstajal.¹

Imel sem žepno luč; poiskala sva seno in si lepo mehko vse uredila. Prijetno je poletiti tako spat; duh po travi te kar uspava. Globoko sem se zaril in vso noč mi je bilo toplo.

Zbudil me je pasji lajež. Bilo je cmerikavo, nič dobrega obetajoče jutro. Pocukal sem Franceta za pete, da je, hočeš nočeš, moral vstati. Raztegnila sva ude in se pri studencu umila. Pravilno sva slutila, da gospod že mašuje. Sicer sva polovico zamudila, a pri maši sva le bila. Po maši je dolgo molil; hipoma pa je zvlekel iz žepa uro, pogledal, koliko je in odšel. Kmalu sva slišala zvonjenje; bilo je sedem in gospod je sam odzvonil.

Nekaj časa sva ga še čakala pred zakristijo, ko se je končno le prikazal. Kakor hitro sva se mu predstavila, je začel povpraševati o svojcih in kako se kaj

¹ Ksaver Meško je piščev ujec. Op. ur.

Tomaževčanom godi. Povabil naju je s seboj. Na vsakem koraku in pri sleherni besedi sem občudoval njegovo izobraženost, ljubeznivost, krotko in obenem svečano in vzvišeno vedenje.

Kuharica je že bila odšla in hišo zaklenila. Gospod je stopil nekam za ogel, čez hip pa se je vrnil s ključem, ki ga je našel v skrivališču. Ko smo vstopili, mi je bilo, kot da sem na kakšni umetniški razstavi. Stene prijazne sobice, ki je v njej že toliko lepih misli zasnoval in uresničil ta veliki »samotar s štajerske meje«, so polne diplom in priznanj za njegovo plodno delo.

Za zajtrk nam je vse sam pripravil. Nalival nama je mleko, vzpodbujajoč: »Dolgo pot še imata, zato le pijta, saj imam v hlevu kravico!« Pridno sva pila in se zalažala s kruhom, ki sva ga skoraj vsega pojedla. Prijaznega gospoda je zanimalo, koga da imava za slovenščino. Ob imenih dr. Dornik in dr. Sušnik je veselo pritrdil, da si boljših sploh ne moremo želeli.

France je bil radoveden, če še kaj pisateljuje. Trpko se nama je nasmehnil: »V tem pa primerjam sebe in pisanje svoje pijancu in vinu. Kakor se namreč ta ne more odvaditi pijače, tako jaz ne morem pustiti peresa. Zadnje čase so me silili razni gospodje ne daleč od tu, da bi napisal kaj za neke sestanke in proslave, a to ni bog si ga vedi kaj prijetno delo, ker se človek boji, da le ne bi bilo kaj prav.« Seveda sva mu živahno oporekala.

Tožil je, da ima kljub samoti precej dela. Upravljanje župnije in dekanije, vsa mogoča vprašanja, ki jih pošiljajo oblasti, in povrh še šola, vse to mu vzame mnogo časa in ga utruja.

Najrajši bi še ostala pri njem; pričakoval pa je mlad par iz Ptuja, ki bi ga naj poročil in tudi midva sva še hotela na Uršljo. Zmašil nama je kruh, ki nama je ostal, v nahrbtnika, češ da bo nama še prav prišel. Bil je celo tako dober, da naju je nekaj časa spremljal. V gostilnici sem kupil razglednice; plaho sem ga prosil, da se mi je na njih podpisal.

Pri slovesu nama je želel srečno pot in obilo veselja na poti; v skrbi nama ni pozabil omeniti, da morava biti previdna, da se ne bi ponesrečila.

Neizbrisni mi ostaneta lepi in srečni urici, ki sem ju prebil ob dobrem mleku in v res neprisiljenem razgovoru z gospodom, s katerim se naša tomaževska fara po pravici najbolj ponaša.

(Dalje prihodnjič.)

France Filipič

Spolnjenje

*Vse želje v klasje so dozorele,
vse pesmi v plavice in zvončnice,*

*in tvoje oči so nad vsem zacvetele,
čez polje žareče sončnice.*

France Filipič

Cvetje pada

*Cvetje pada v mrtvih objemih,
sonca krvavijo v globinah valov;*

*zlati ogoni blešče se v višavah,
ovčke drgečejo v smehu vetrov.*

*Žarna podoba božjih kraljestev,
kličeš poljubov v moje oko?*

*Zarjo prižgi mi v kelihu svetem,
rad bi izpil ljubezen vso.*

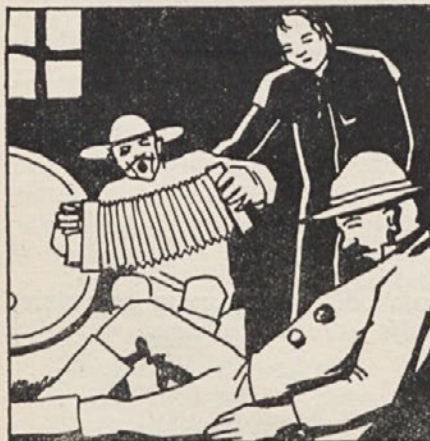
Zgodovina slovenske knjige

Matija Majar Ziljski

slovanska kri, tisočero src je veselo zavriskalo: bratje smo si! Rekli so jim »panslavisti«. Oblast (avstrijska) jih je preganjala, kjer jih je mogla. Eden naših najimenitnejših je bil župnik Matija Majar Ziljski (Korošec), ki je pridno zapisoval narodne pesmi in domače običaje.

Iste leta kot Prešeren (1800.) se je na Slomu pri Ponikvi rodil Anton Martin Slomšek, naš veliki škof in svetec. Že v

Slomšek uči

Postal je duhovnik. Kaplanoval je na Bizeljskem. Ko je videl, kako močno je slovenski narod vdan pijači in drugim pregreham, se je lotil dela. Z besedo in zgledom je učil in dvigal. Mesto umazanih kvant je naučil ljudstvo novih pesmi (Preljubo veselje, En hribček bom kupil,

„Sreča
v nesreči“

Slomšek na paši

Slomšek

mladosti je kazal veliko vnemo za božjo in slovensko besedo. Na polje je jemal s seboj knjige in med delom čital. Na paši pa je tovarišem pastirčkom pridigal. Dali so ga v šole.

„Blaže in
Nežica v
nedeljski
šoli“

Blaže in Nežica

Andrej Einspieler,
ustanovitelj Mohorjeve družbe

leto za letom pošilja med narod knjige in tako dviga našo izobrazbo. Da smo Slovenci med najbolj kulturnimi narodi v Evropi, je zasluga Mohorjeve družbe.

V Ljubljani je »očka Bleiweis«, voditelj slovenskega naroda v času, ko je potreboval trde roke, začel izdajati »Kmetijske in rokodelske novice«, ki so se ljudstvu zelo pri-

Levstik piše v — kozolcu

Dolenjskega (1831—1887). Postavil je program za slovensko povest: to naj bi bil kmet, nosilec narodnega izročila.

Napisal je lepo vrsto znamenitih del in nekaj pesmi. Najznamenitejša so: »Popotovanje od Litije do Čateža«, kjer popisuje svojo pot med preprostim ljudstvom in odkriva bogastva, ki se skrivajo v narodu. Delo izzveni v en sam klic: Vrnimo se k narodu in pišimo za narod!

(Dalje prihodnjič)

Glejte, že sonce zahaja . . .), ki jih še danes radi prepevamo.

Odraslim otrokom je napisal učbenik »Blaze in Nežica v nedeljski šoli«. Napisal je še mnogo drugih knjig in jih poslal med ljudstvo. Hotel je slovenski narod zasidrati v Bogu. Končno je postal lavantinski škof, premestil je svojo stolico v Maribor in umrl leta 1862. v sluhu svetosti.

Leta 1852. so vneti rodoljubi s Slomškom in Andrejem Einspielerjem na čelu ustanovili v Celovcu »Družbo sv. Mohorja«, ki od tedaj

Mohorjeva
družba

»Kmetijske in rokodelske novice«

kupile. Za Vodnikovimi »Ljubljanskimi novicami« je to drugi slovenski časopis. Prinašal je razne novice, pa tudi pesmi in povesti.

Tedaj pa so vstali med narodom novi ljudje, mladi in spočiti, in preokrenili slovensko knjigo, ki je že odmirala, nazaj h kmetu. Največji med njimi je Fran Levstik, doma z

Fran Levstik

Martin Krpan

Književni obzornik

Marija Ornik

Podrobneje Vas v vseh novih in starih, domačih in tujih knjigah pouče v knjižarni Tiskarne sv. Cirila.

NOVE KNJIGE

VERSE

Oporoka nadškofa Jegliča. Založila založba »Tabor«, Ljubljana 1938. Uvod napisal Narte Velikonja.

Plus R. D. J.: Bog v nas. Prevedel Karmel na Selu. Založil Karmel na Selu, Ljubljana 1938, str. 160.

»Pričujoča knjiga nam kaže pot k Bogu. Vodi nas po poti najlepše resnice: da je Bog v nas in nas sam rad vodi tja, kamor bi radi prišli. Le izročiti se mu moramo.«

Rožni venec. Tiskarna sv. Cirila v Mariboru, 1938.

Prelepe slike, ki jih spremlja svetopisemski tekst, kažejo skrivnosti rožnega venca. Nič lepšega ne morete dati za god ali za Miklavža najsi je otroku ali odraslemu.

Schmid o. Maks: Duše-žrtve presv. Srca Jezusovega. Poslovenila M. Magdalena Plevel. Založil uršulinski provincialat v Ljubljani, 1938, str. 407.

Žosizem. Založila Katoliška akcija v Sloveniji, 1938, str. 176.

SLOVSTVENE IN JEZIKOSLOVNE

Legiša dr. Lino: Slovenska poezija od Vodnikovih Pesmi za pokušino do priprav za Krajnsko čbelico (1806 do 1828), str. 52.

Nachtigal dr. Rajko: Slovanski jeziki. Izdalo Znanstveno društvo v Ljubljani, 1938, str. 356.

Slovenska knjiga 1918—1938. Izdalo Društvo slovenskih književnikov v Ljubljani, 1938, str. 24.

LEPOSLOVNE

Poezija

Lovrenčič Joža: Legenda o Mariji in pastirici Uršiki. Založila Misijonska tiskarna, Groblje-Domžale 1938, str. 38.

Legenda, ki jo je napisal pisatelj za 400 letnico božje poti na Sveti gori, pripoveduje o pastirici Uršiki, ki se ji je prikazala Marija in ji naročila, naj pove ljudem, da ji zidajo dom na Skalnici. Uršiki so ljudje verzeli in so začeli graditi božji hram. Oblasti so pa Uršiko zaprle v Gorici, od koder pa jo je Marija trikrat čudežno rešila. Še drugi čudeži so dokazali, da je res Marijina želja, da ji na Skalnici postavijo hram. Prva romarica v svetišču pa je bila težko bolna Uršika, ki je pred njenim oltarjem umrla.

Puškin Aleksander Sergejevič: Tri dehteče gredice. Poslovenil Ivan Hribar. Založila Umetniška propaganda v Ljubljani, 1938, str. 110. Obsega tri pesnitve Puškina: »Bronastega jezdeca«, »Poltave« in »Obrekovalcem Rusije«. Knjigo krasijo slike na prilogah.

Rob Ivan: Deseti brat. Samoza-ložba, Ljubljana 1938, str. 173.

Pisatelj je napisal to parodijo o Jurčičevem »Desetem bratu« kot roman v verzih. Prestavil ga je v današnji čas, mu vzel vso čustvenost in pravljичnost. Deseti brat je navaden nezakonski sin, ki svojemu bogatemu očetu z grožnjami izvablja denar in »vilo na Hvaru«. Lovre Kvas je izvrsten športnik, ki pa si mora kratiti svobodo z inštrukcijami. Koketna in moderna Manica, ki je zgled moderne dekleta, simpatizira s Kvasom. Tudi vse druge osebe od Peharčka do Krjavlja, ki pripoveduje, kako je ubil groznega zmaja »Korupcijo«, so predstavljene v sedanjem času.

Salvini Luigi: Liriche slovene moderne. Založila Akademsko založba v Ljubljani, 1938.

Župančič Oton: Duma. V originalnem umetnem rokopisu napisal Stan-ko Gladnik.

Izšla v bibliofilski izdaji.

Drama

Čiček Franjo: Poštelski zaklad. Mladinska igra s petjem in rajanjem v treh dejanjih. Tiskarna sv. Cirila v Mariboru, 1938, str. 54.

Korže Vinko: Čigav je grunt? Kmečka komedija v treh dejanjih. Tisk Tiskarne sv. Cirila v Mariboru, 1938. Samoza-ložba.

Petančič Davorin: Deseti brat. Vaška igra pod milim nebom. Zalo-

žila Jugoslovanska knjigarna, Ljubljana 1938.

Wambrechtsamer Ana: Za staro pravdo. Zgodovinska igra. Izdala Prostovoljna gasilska četa na Planini pri Sevnici, 1938.

Pripoved

Albreht Ivan: Zalina rana. Založila založba »Slovenska knjiga« v Kamniku, 1938, str. 211.

Dejanje se godi tik pred svetovno vojno v slovenski Koroški. Zalka Kobilčnikova, slovensko dekle iz Roža, živi po smrti svoje matere pri stricu, računskem svetniku, nemčurju Gobilčniku v Celovcu. Družba, v kateri živi, je gnala in vsa nemčurska. Zato Zala vsa oživi, ko spozna svojega zaročenca Pavla Smolnika, ki je zaveden koroški Slovenec. Zalini veliki sreči pa pride na pot svetovna vojna, ki ji zaseka rane, ki jih tudi čas ni mogel zaceliti. Stric jo zaradi zavržene ljubezni ovadi, da jo zaprejo in osumijo srbofilstva. Egoističnemu dr. Veitu, ki bi rad imel Zalo zase, se posreči, da jo osvobodi iz ječe in trpljenja. Ko sporoče Zali vest, da je njen Pavel padel na fronti, prosi dr. Veit za njeno roko, ki jo po dolgem oklevanju dobi. Pavel ji, sedaj poročeni ženi, sporoči da živi in misli na njo. Ta novica Zalo ubije.

Bartol Vladimir: Alamut. Roman. Založila Modra ptica v Ljubljani, 1938, str. 452.

Na močnem utrujenem gradu Alamutu živi verski poglavar izmailcev Hasan Ibn Saba, ki ga njegovi privrženci častijo kot preroka. Hasanova velika želja je, da ustanovi prvo veliko državo izmailov. V ta namen si s svojo silno voljo privzgoji nekaj mladeničev, ki mu slepo verujejo in so mu popolnoma vdani. Uredi si bajne vrtove in jih spremeni v umetni raj. Tri najuporabnejše mladeniče uspava in jih prenese v ta raj, kjer jih sprejmejo rajske deklice in jih utrdijo v veri, da so v pravem raju. Tako jih Hasan preslepi, da mu z mislijo na raj popolnoma služijo in z veseljem zanj umrejo. Na ta način si zgradi močeno vladavino, ki je strah in trepet vseh sosedov. — Samo za zrele, kritične bralce.

Bessières Albert: Puščava bo cvetela. Roman. Prevedel dr. J. Ž. Založila Misijonska tiskarna, Groblje-Domžale 1938, str. 182.

Misijonska zgodba, ki se godi v Alžiru, govori o Avguštinu in Fatmi, muslimanki, ki postane vzorna katoličanka. Oba veže globoka ljubezen. Bog ju pa kliče v svoj vinograd in terja od njih žrtev. Fatma, zdaj se-

stra Miriam, deluje v zavetišču Belih sester, Avguštin pa kot duhovnik služi svojemu Gospodu.

Čiček Franjo: Poštela na Pohorju. V zgodovinski in pripovedni obliki s slikami. Tiskarna sv. Cirila v Mariboru, 1938, str. 52.

Daudet Alphons: Pisma iz mojega mlina. Prevedel dr. Janko Tavzes. Založila založba »Satura« v Ljubljani, 1938, str. 181.

»Pisma iz mojega mlina« je knjiga, ki opisuje Provanso. Iz pisem diha vsa lepota te pokrajine, čudovitih cvetic in sadja, starih mest in njegovih prebivalcev ter njihovega življenja. Ilustracije Elka Justina prav lepo izpopolnjujejo to knjigo. — Za odrasle bralce.

Freuchen Peter: Eskimi. Roman iz Hudsonovega zaliva. Poslovenil Rudolf Kresal. Založila založba »Hram« v Ljubljani, 1938, str. 294.

Mirno teče življenje eskima Mala in njegove žene Ive, ki se preživljata z lovom na severne jelene. Lovci na kite, beli možje v zalivu pa jih vabijo. Tukaj trguje Mala s svojimi kožami. Ženo Ivo mu po nesreči ustrelje. Mala odide proti severu, kjer postane strah pokrajine. Prisvoji si ženo drugega, moža pa ubije. Angleška policijska postaja zve za orjaka Malo ter zasleduje zločinca. Seržant John Make vodi ekspedicijo. Zaloti jih pa vihar. Gotove smrti reši seržanta Mala, ubijalec, ki ga zasledujejo. Odvedejo ga, ne ravna pa z njim kot z zločincem, ker ne pozna zakonov, ki bi jih moral spoštovati. Inspektor policije pa vidi v njem ubijalca in ravna temu primerno z njim. Po dolgem trudu se Malu posreči, da uide. Zasledujejo ga, vendar ga ne morejo dobiti, ker jih preseneti pomlad, ki jim potovanje onemogoči. — Za zrele bralce.

Mencinger dr. Janez: Moja hoja na Triglav. Uredil dr. Josip Tomišek. Založila Planinska matica, Ljubljana 1938, str. 211. (Ilustracije!)

Naživin Iv. F.: Kozaki. Zgodovinski roman. Prevedel Miran Jarc. Založila založba »Hram« v Ljubljani, 1938, str. 370.

Zgodovinski roman, ki se godi okoli l. 1667., govori o kozaskih bojih proti bogatim ruskim bojarjem, o slavnem junaku, kozaskem vodji Stenjku Razinu in njegovih zmagovitih pohodih ter bednem in sramotnem koncu.

Plestenjak Janez: Potrebuježi. Novele. Samozaložba, 1938, str. 128. Zbirka 13 novel iz kmečkega življenja.

Strniša Gustav: *Satire*. Založila založba »Sidro« v Ljubljani, 1938. Ilustracije Hinka Smrekarja. Satire iz družabnega življenja.

Šilih Gustav: *Beli dvor*. Mladinski roman. Založila Tiskovna založba v Mariboru, 1938, str. 395. Ilustracije Radovana Klopčiča.

Dejanje se godi v štajerskem podeželskem kraju Zalesju, kjer stoji ponosni Beli dvor, najlepše posestvo, domačija Lovreka Gradnika, glavnega junaka tega romana. Po svoji nepremišljenosti in pijančevanju zapravi stari Gradnik svoj ponosni dom, na katerega preži zagrizeni nemčur Miklausin. V prepiru ga pobije Gradnik in misleč, da ga je ubil, zbeži od doma. Gradnikovo ženo propad doma umori. Lovreka, ki ostane s sestro sam, vzgaja dobra teta. Obljubil je očetu, da si bo zopet priboril Beli dvor. Učitelj Urbančič, poleg Lovreka glavna in najlepša oseba v tem romanu, vzgaja Lovreka in mu s svojo ljubeznijo pomaga na njegovi poti. Večen nasprotnik Gradnikove dece pa je nemčur Miklausin, ki jim škoduje, kjer le more. Lovrekova mladost teče najprej mirno pri teti in dobrem učitelju, pozneje mu prede huda kot pastirčku pri surovem stricu. Zopet je učitelj Urbančič tisti, ki ga reši in mu ugladi pot. Lovrek se posveti vrtnarstvu, kjer ima lepe uspehe. Pozneje obiskuje vrtnarsko akademijo na Francoskem, kjer si pridobi naslov vrtnarskega inženirja. Ko se vrne, vzljubi lepo in bogato lekarnarjevo Vido, ki mu vrača ljubezen. Preseneti jih pa svetovna vojna, ki jo doživi Lovrek z vsemi njenimi grozotami. V vojni reši življenje svojemu največjemu sovražniku Ulrihu, sinu Miklausinovemu. Pozneje je sam težje ranjen in se vrne domov. Po vojni se po sinovi zahtevi spreobrne stari Miklausin in izroči posestvo Lovreku. Ves srečen se Lovrek kot lastnik Belega dvora poroči s svojo izvoljenko Vido. Ko se jim po nekaj letih vrne oče, je sreča na Belem dvoru popolna.

Mladinske

Albreht Ivan: *Bisernica*. Založila založba »Slovenska knjiga« v Kamniku, 1938, str. 111.

Zbirka povestic in pesmic za mladino.

Beltram Lojze: *Pesmi za malčke*.

Bevk France: *Huda čarovnica Čirimbara*. Izdal »Naš dan« v Ljubljani, 1938. Ilustriral Josip Pukl. Pravljičica za otroke.

Deržaj Edo: *Ho! Ho! Ho!* Založila »Pikapolonca« v Ljubljani, 1938, str. 94. Besedilo napisal A. G. Logar. Slikanica za decu.

Kranjc Jože: *Drva*. Izdal »Naš dan« v Ljubljani, 1938.

Senica Josip: *Oglarjev sin in druge pripovedke*. Izdal »Naš dan« v Ljubljani, 1938.

Zdrava Marija: Tiskarna sv. Cirila v Mariboru, 1938.

Prelepe slike, ob njih najbolj znane Marijine pesmi, ilustrirajo zdravamarijo. Knjižice bo vsak otrok vesel. Priporočamo jo za Miklavža in za Božič.

ZEMLJEPISE IN ZGODOVINSKE

Dmitrijevski S.: *Stalin*. Prevedla dr. Nikolaj F. Preobraženski in vseuč. asist. Zvonko Bizjak. Založila Tiskovna založba v Mariboru, 1938, str. 515.

Knjiga vsebuje napeto pisan življenjepis Stalina od začetka njegovega javnega delovanja. Življenjepis pisatelja in opombe je napisal prevajalec.

Dolenjska. Založila tiskarna Merkur, Ljubljana 1938, str. 242.

Grivec Franc: *Slovenski knez Kocelj*. Založila Jugoslovanska knjigarna v Ljubljani, 1938, str. 298. Celotna zgodovinska slika velikega panonskega slovenskega kneza Koclja in njegova zasluga v apostolskem delu solunskih bratov sv. Cirila in Metoda.

Möderndorfer Vinko: *Slovenska vas na Dolenjskem*. Samozaložba, 1938, str. 171. Slike izvršil Franjo Stiplovšek.

Vsebina: I. Št. Jurij pod Kumnom. (Krajevni in zgodovinski zapiski; Solstvo; Občinska uprava; Iz zgodovine naše vasi.) II. Posebnosti v značaju našega kmeta. III. Prebivalstvo naše občine. (Sestava prebivalstva; Ljudsko gibanje; Zdravstvene in prehranjevalne razmere našega ljudstva; Telesni razvoj našega otroka.) IV. Naše kmečko gospodarstvo. (Posestne razmere; Naše kmetijsko pridelovanje; Splošno stanje in bilanca kmečkega gospodarstva; Zadolžitve.) V. Kriza.

Mravljak Josip: *Kmetjski stan do jožefinskih reform*. Celje 1938, str. 32.

Prijatelj dr. Ivan: *Kulturna in politična zgodovina Slovencev 1848—1895*. I. in II. zvezek. Uredil Anton Ocvirk. Založila Akademsko založba v Ljubljani, 1938; I. zvezek str. 146, II. zvezek str. 114.

Rus Jože: Vaške table in vaška imena. Izdalo Geografsko društvo v Ljubljani, 1938.

Snoj dr. Andrej: Križem po Palestini. Založila Družba sv. Mohorja v Celju, 1938, str. 244.

»Bežne slike« s potovanja po Palestini.

Velesovo — zgodovinski in cerkveni opis. Zbral župnik Franc Pfajfar. Založila župna cerkev v Velesovem, 1938, str. 63.

Za 700 letnico ustanovitve božje poti v Velesovem je napisal pisatelj zgodovino samostana in Marijine božje poti.

Volc Josip: Podkoren. Založila Jugoslovanska knjigarna v Ljubljani, 1938.

PIRIODOPISNA

Herfort Joža: Živa mavrica. Založilo društvo »Razvoj«, Videm-Dobropolje 1938, str. 160.
Zbirka črtic o prirodi.

ZDRAVSTVENE

Dragaš dr. B.: Otroške naselbine v Sloveniji. Zdravstvena, soc. pedagoška in psihološka študija. Založilo Društvo kraljice Marije v Ljubljani, 1938.

Dragaš dr. B.: Pomoč novorojenčku in dojenčku — tretja izdaja. Založila Jugoslovanska knjigarna, Ljubljana 1938.

Matko dr. Ivan: Skrivnosti človeškega telesa. Izdala tiskarna J. Blasnik v Ljubljani, 1938, str. 216.

Zdravniška knjiga o zlezah.

Novo spoznanje. Izdalo Tiskovno društvo v Kranju, 1938.

Kratek vpogled v Knaus-Oginovo metodo.

SOLSKJE

Binter-Štrukelj: Zgodovina Jugoslovanov. Založila Jugoslovansko profesorsko društvo, sekcija Ljubljana, 1938.

Zgodovinski učbenik za III. razred srednjih šol.

Bohinec-Miklavčič-Savnik: Zemljepis kraljevine Jugoslavije

je za IV. razred srednjih šol. Založila Jugoslovanska knjigarna v Ljubljani, 1938.

Brežnik dr. Pavel: Nemška čitanka za višje razrede srednjih šol, I. del, za 5. razred. Založila Družba sv. Mohorja, 1938.

Pregelj-Tomšič: Slovestvena zgodovina Slovencev, Hrvatov in Srbov v vprašanjih in odgovorih. Založila Jugoslovanska knjigarna v Ljubljani, 1938.

Šedivý Jan: Češčina za samouke. Založila Jugoslovansko-češkoslovaška liga v Mariboru, 1938, str. 200.

RAZNE

Gospodinjstvo in sodobna meščanska slovenska kuhinja. Uredil Andrej Pčelnikov. Založila Tiskovna založba, Maribor 1938, str. 608.

Kramolc Luka: Koroške slovenske narodne pesmi za eno-, dvo- in troglasen mladinski zbor in klavir. Založil Klub koroških Slovencev v Ljubljani, 1938.

PABERKI IZ LISTOV

Blaznik dr. Pavle: Kolonizacija Poljanske doline. (Glasnik Muzejskega društva za Slovenijo št. 1-2.)

Claudel Paul — 70letnik. (Pajman v Slovincu 14. VIII.)

Dramatika, Povojna. (Pavšič v Ljubljanskem Zvonu LVIII.)

Grivec Fr.: Car Dušan in latinstvo. (Slovenec 24. VII.)

Rakić Milan. (Slovenec 5. VII., Jutro 3. VII., Modra ptica IX.)

Ševčenko v tujih prevodih in v slovenskih posebej. (Slovenec 2. VII.)

SRBSKOHRVATSKE KNJIGE

Budak Mile: Ognjište. Roman iz ličkoga seljačkoga života. Založila Matica Hrvatska v Zagrebu, 1938.

Petković Vlastimir: Plima i oseka. Beograd 1938.
Roman o beograjski »čaršiji«.

Pesniška šola

I. M. (Maribor). Evo zopet poeta, ki mu prija oblika soneta. »Dvoje sonc«, »Sonet«, »Impresija«, »Refleksija«, »Nagelj«, »Misel«, »Se včeraj mi je razodelo«, »Zdaj v srcu gloda bolečina« so stilno vplivani po Prešernovih mojstrskih sonetih. V sedmem razredu si gotovo slisal o njih in ni čuda, da si jih nehote začel posnemati. Ne le oblikovno, tudi vsebinsko jih razpoloviš po tistem primeru vzroka in posledice, primere in razlage. Novih tropov in figur je v tvoji pesmi bore malo: »Cvet ljubezni v srcu vene«, »ta nagelj rdeč si, moja draga, ti«, »a vendar iskra upa v srcu tli« itd. Tu in tam je med verzji najti prikupno sliko, kakor: »plahuta v vetru okenska zavesa«... V sonetu »Misel« je izražena tale lepa misel:

Za križi sklonjen nekdo išče
mogoče križa, rož, miru, kdo ve...

Zaradi rim, ki jih je treba v sonetu, delaš včasih jeziku silo ter se zatekaš k tvorbi novih besed po načinu Koseskega:

Ne znam upreti se nje strupu zlemu...
ali:

Se up mi vgreza kakor noža v grez...
Oblika te včasih pripravi v nemalo zadrego, da postaneš celo smešen:

Mi ruši ideale ko potres,
miru ne da mi nihče, niti Krez...

ali:

Ko s hrama Talijske so šli veselo
vsi drugi kakor tolpa razuzdana,
bilo je rosno tvoje lice belo...

Marsikak tvoj sonet bi bil prav na mestu v zlato obrezani spominski knjigi, toda od pristne poezije je še to daleč. Stalna oblika vsebine tvojih pesmi kviri. Bolj ti uspejo pesmi v prostih oblikah. O teh ti spregovorim prihodnjič. Ali se ne bi poizkusil v prozi? To ste mi sami pesniki z verzji. Mar je imenitnejše biti pesnik kot pisatelj? Biti sloveč pesnik je brez dvoma težje nego pisatelj. Najti pravo vsebino pravi posodi je dano zgolj darovitim izvoljencem.

M. M. (Maribor). Narodna »Moj očka ima konjička dva« ti je dala nagib za tvojo trikrat po štiri vrstice v istimenski pesmi. Saljivih pesmi pogrešamo, toda tvoja ni ena izmed njih. Zelel bi kakšno dobiti v roke, če ne od tebe, pa od koga drugega!

D. V. (Maribor). Mati vsekakor zasluži visoko pesem ljubezni. Tvoja »Mati« še vsebinsko zadovolji, toda o obliki še nimaš pojma. Polagoma ga boš že dobila. V drugem razredu gimnazije ga tudi jaz nisem imel in še zdaj se zgodi često in prečesto, da kakšen nebodigatreba urednik, ki ima tako rekoč lastne nazore in pred sabo široko obzorje, udari po mizi ves srborit: O brat, vse to je ničla na

kvadrat! Svetla misel zablesti v zadnji kitici, samo zablesti in splahni. Naj se ti še porodi, da mi bo v veselje! Tiste ostale rime so le stiki in to še jecljajoči. Vedi, da ni vse pesem, kar se rima! Mogoča je pesem celo brez rim. Poišči si jo v čitanki za drugi razred — odlomek iz Zupančičeve »Dume«: »Na Gregorjevo, otec, še veš«...!

S. K. (Maribor). »Pesem o razorani zemlji« me spominja Zupančiča. Toda tvoj vzornik kaj podobnega pač ni zagrešil, kar ti z zadnjo kitico:

Ce mi, bratec, nisi,
potem mi, bogme, nisi
— kar iz glave izbij si —
poet.

Objave vreden pa je preprost, malce nagajiv lirski spev »Veter«. Prej ali slej ga pričakuj obelodanjenega! Kaj več ti zdaj ne morem reči. Daj mi svoje pesmi — čeprav malo, ali tiste dobre — in povem ti, kdo si in kaj boš.

L. P. (Maribor). Iz poslanih Tvojih treh pesmi je še preuranjeno sklepati, kaj bo. Da se Ti »Včasih«, ko sam ne veš, vzbuja lep dan, ni nič za Tvoja mlada leta kaj posebnega. S tem pa, da dostavljaš »neskončno« lep, še manj jasno izraziš, kar bi rad. Breznikova slovnica Te pouči o slogu, da bodi jasen, jedrnat in naraven. »Narodna« Ti je res preprosta. S preprostostjo narodne pesmi povedo mnogo občudovanja vrednega. Toda o Tvoji tega ravno ni mogoče reči. Več pa obljubljaš »V tistem večeru«. Iz njega diha občutje:

V tistem večeru
zarja vzplamteva,
temni lesovi
tiho šume.

V tistem večeru
pesem odmeva
in se razlega
preko gore.

V tistem večeru
srca ljubeča,
vsa še drhteča
zahrepene...

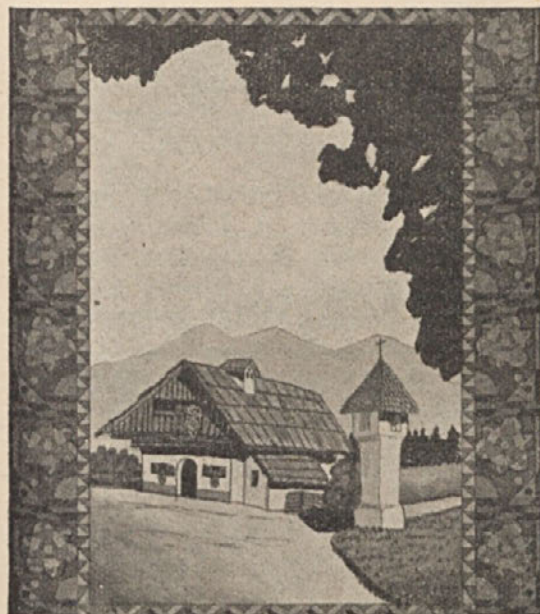
A. Ž. (Maribor). Vaše pesmi o jasmínu, o vijolicah in drugih romantičnih modrih cvetkah, ki so že obledele, se sodobnemu človeku zde neužitne. Okusi so kajpak različni. Preseda pa to, kar je preživeto; v teh papirnatih vrsticah ni najti — pa naj iščem, kolikor hočem — niti ene same podobe, misli ali ubranosti, ki bi mi ne zvenela v spominu že iz drugih pesmi. Če se Vam proza ne obnese, se Vam bo poezija še stokrat manj. Vaši pesniški poskusi so narejeni vsi na isti način. Ponavljanje verzov, vzbujanje osladne sentimentalnosti in še tu in tam kakšen ponesrečen stik je žalostno, toda resnično Vaše prizadevanje. Opustite vso nadol!

Uganke

(Urejuje France Modrinjak)

MOJ DOM

(Glavna nagradna uganka)

Kdor prav reši glavno nagradno uganko, dobi za nagrado

5 božičnih darov

Te darove bo poslala Tiskarna sv. Cirila v Mariboru na tistih pet naslovov, ki jih bo nagrajenec sporočil, in sicer tako, da jih bodo dobili za Božič 1938. Nagrajenec, ki ga bomo pravočasno obvestili, da je izžreban, nam mora vsaj do 18. decembra poslati naslove tistih, ki jim je naše darove namenil; napisati mora poleg natančnih naslovov tudi stan in starost obdarovancev, da jim bomo izbrali primerna darila.

Če bo več pravih rešitev, določi nagrado žreb. Pri žrebanju pa pride v poštev, kdor pošlje pravilno rešitev (na naslov ne pozabite!) do 25. novembra 1938 in ima plačano naročnino »Našega doma« za vse leto (20 din).

K I T A N Č N L Ž J Č N P F Ž H L Ž
M K V C P E P N B L E P S H B J N B

SEJALEC

(Rojic Mirko, Maribor)

ENŽTEERKASJŠOAJŠ

KONJIČEK

(France, Središče)

	eš		še	
rn	zg	bo	tj	pr
aj	en	av	la	lj
	Mi	en	ar	
		vj		

POSETNICA

(France, Središče)

Šimon A. Nečak

Radgona

ZLOGOVNA KRIŽANKA

(R.)

Besede pomenijo: V o d o r a v n o : 1. del noge, 3. železo, 6. padavina, 8. čistilno sredstvo, 9. lavantinski škof, 11. drevo, 12. zemljevid (tujka), 14. narekovanje, 16. povzroči bolečine, 18. egipčansko božanstvo, 19. poljski pridelek, 21. kazalni zaimek, 22. častitka, 23. cerkv. opravilo, 24. prijava, 26. pisatelj knjige: Vzori slovenskih fantov, 28. del cerkve, 29. del telesa, 31. pokrivalo, 33. uspešno sredstvo proti trtnim škodljivcem, 36. svetopisemski kraj, 38. večji utež, 39. kraj pri Slov. Bistrici, 40. napaka.

N a v p i č n o : 1. jugoslovanski minister, 2. vrata v ograji, 4. del živali, 5. slovenski ban, 7. Župančičeva pesem, 9. breme, 10. župnik v Ločah, 11. žleb, 13. trgovski izraz, 14. šolski predmet, 15. država v Južni Ameriki, 17. ženski poklic, 19. vrsta (tujka), 20. ukaz, 25. ogenj, 27. moško ime, 28. poljski pridelek, 30. orodje, 31. gora kralja Matjaža, 32. lavantinski stolni dekan, 34. pega, 35. orožje, 37. trud, 38. moško ime.

ODBIRALNICA

(R.)

Skadar, Mrzla gora, hektogon, dvorišče, vsemir, majolčica.

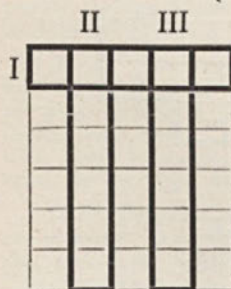
SKRIT PREGOVOR

(France, Središče)

Ainnivianlrbezep.

ČRKOVNICA

(R.)

hribovje med Pilštajnom in Sevnico, vladar, del obleke, steklenica, štev. 616, utež,

II hribovje med Vidmom in Bizeljskim,
III gorovje v Karavankah.

DOPOLNILNICA

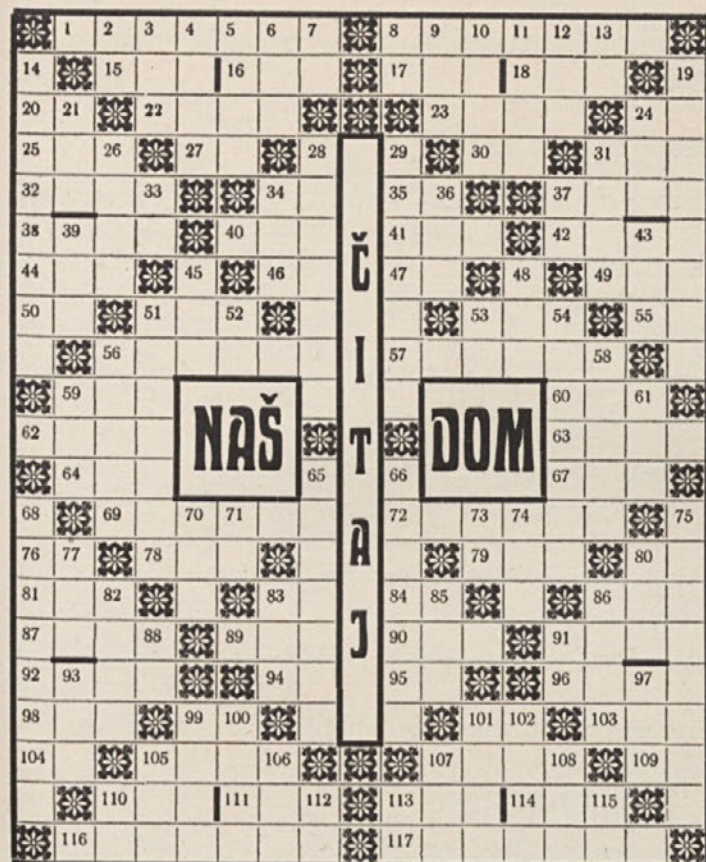
(R.)

— O L O —	grški modrijan,
— N A L —	štor,
— L A R —	klic k orožju,
— O R C —	bedaki,
— L T A —	žrtvenik,
— E V Č —	sedež papirnice,
— Z G O —	kazen,
— A N I —	čreslovina,
— M I R —	arabski knezi,
— A R E —	diktat,
— E N E —	član izumrlega naroda,
— M O N —	nekdanje ime slov. mesta,
— I H U —	roparska žival.

Kaj povedo vstavljene črke?

KRIŽANKA

(Rudolf Štegmüller)

Besede pomeni-
jo: Vodoravno: 1.
mesto v Sloveniji, 8. me-
sto v Španiji, 15. jed, 16.
uradni spis, 17. rodbina,
18. doba, 20. predlog,
22. začimba, 23. del hiše,
24. veznik, 25. drevo, 27.
predlog, 30. predlog, 31.
poslanec, 32. reka v Jugo-
slaviji, 34. oblika zaimka
(četrty sklon), 35. del vo-
za, 37. kraj pri Poljčanah,
38. del pesmi, 40. najvišje
bitje, 41. del soda, 42. tre-
ska, 44. žensko ime, 46. ni-
kalnica, 47. števniki, 49.
vprašalna členica, 50. obli-
ka zaimka (četrty sklon),
51. rimski cesar, 53. klica,
55. vzklik, 56. nedoločnik
od glagola kurim, 57. do-
mača žival, 59. tečaj, 60.
reka v Jugoslaviji, 62. član
družine, 63. krajšano mo-
ško ime, 64. del živali, 67.
tuje žensko ime, 69. plaz
snega, 72. mlada krava,
76. veznik, 78. mesto v
Dalmaciji, 79. turški na-

slov, 80. tega leta, 81. glodalec, 83. predlog, 84. členica, 86. zemlja, 87. moško
ime, 89. zdravilo, 90. močno blago, 91. svetopisemska oseba, 92. posest, 94. ka-
zalni zaimek, 95. pritrdilnica, 96. mrtvaški oder, 98. ženski glas, 99. nada, 101. pa-
met, 103. tatarski poglavar, 104. pritrdilnica, 105. del ladje, 107. svetopisemska
oseba, 109. oblika pomožnega glagola, 110. pesem, 111. šivalna potrebščina, 113.
zaimek, 114. veznik, 116. polotok v Severni Ameriki, 117. slovenski pisatelj.

Navpično: 2. igralna karta, 3. zver, 4. planota v Perziji, 5. nevestina
oprema, 6. del glave, 7. v morje segajoča zemlja, 8. utež, 9. podzemeljski hodnik,
10. angleška trdnjava v Afriki, 11. žensko ime, 12. predplačilo, 13. pritrdilnica,
14. del Rusije, 19. žensko ime, 21. del glave, 24. del sobe, 26. del telesa, 28. mesto
na Ogrskem, 29. mesto v Sloveniji, 31. nočna ptica, 33. egipčansko božanstvo,
34. glas, 36. sanje, 39. moško ime, 43. žensko ime, 45. tihota, 48. doba, 51. cvetlica,
52. zaimek, 53. utež, 54. žensko ime, 56. posoda, 58. matematični izraz, 59. dvojica,
61. turški naslov, 65. moški poklic, 66. država v Evropi, 68. gorovje v Aziji, 70. iz-
vor, 71. veznik, 73. italijanska nota, 74. jarem, 75. Jugoslovan, 77. afriška reka,
80. del sobe, 82. števniki, 83. sorodnik, 85. doba, 86. svetopisemska oseba, 88. del
števíla, 91. pripovedna pesem, 93. mesto v Italiji, 97. nebesa, 99. obrtnik, 100. vrsta
konj, 101. udarec, 102. član družine, 105. vprašalni zaimek, 106. čut, 107. član

izumrlega naroda, 108. lučaj, 110. staroslovanska pijača, 112. kazalni zaimek, 113. del voza, 115. egipčansko božanstvo.

Rešitve pošljite do 25. novembra 1938. na naslov: Uprava »Našega doma«, Maribor, Koroška cesta 5. — Trije izžrebani dobijo lepo knjižno nagrado: eden za »križanke«, dva za ostale uganke.

REŠITEV UGANK

Kdo sem?: Monsignor Ksaver Meško, župnik, pesnik in pisatelj slovenski.

Križanka: Vodoravno: 1. korak, 4. pismo, 7. aroma, 11. velika noč, 12. priča, 13. ovira, 14. ravan, 15. saje, 18. pero, 20. strah, 21. ikona, 23. Omiš, 24. šola, 27. omara, 30. opica, 33. oreh, 34. kosa, 35. Jakob, 38. idila, 40. Azori, 42. Jan. Ev. Krek, 43. Aljask, 44. klaja, 45. otava. — Navpično: 1. kolar, 2. rokav, 3. kanon, 4. popust, 5. svinja, 6. meč, 8. rov, 9. očitek, 10. Abadon, 16. arhivar, 17. eho, 18. piš, 19. rokopis, 20. slovo, 22. Avala, 25. mah, 26. sok, 28. morija, 29. revija, 31. poroka, 32. carina, 35. Janko, 36. kavka, 37. barka, 39. glas, 41. zel.

Zlogovnica: Sobota, Celjani, košara, Zaječar, korenina, tipalnica, revmatizem, špirit, krunica, pregovor, stopalo klečalnik, Atene, bokal, navpično, Kerec, kopito, kuruza. — Boljša je repa v miru, nego pečenka v prepirlu!

Ulomki: Delo pridnih rok blagoslavlja Bog. (Abecedni kvadrat.)

Posetnica: Pisarniške potrebščine.

Enačba: (Nos — os) + (ara — Ra) + (šum — um) + (dar — ar) + (oda — da) + (mir — ir) = Naš dom.

Šifrirana brzojavka: V Tiskarni sv. Cirila dobite najcenejše pisarniške potrebščine.

REŠILCI UGANK

Glavno nagradno uganke so prav rešili: Štegmüller Rudolf, Petančič Franc, Blumer Marijanka, Kat. prosvetno društvo Poljčane (Golob Pavla), Kokol Cilka, Štukl Jakob, Rožman Janez, Guzej Jurij, Držečnik Milan, Kralj Janez, Horvat Marija, Fantovski odsek Radna, Boštanj (Salez. mladinski dom), Filip Pavle, Kat. prosvetno društvo Griže (Firšt Karl), Hohnjec Franc, Benedik Valentin, Mihelič Marko, Sodja Franc, Cesar Anton, Sodja Jožef, Pušnjak Bogomir, Cuderman Nace, Krajevni šolski odbor Črni vrh-Polhovgradec (Pečenik France), Makovec Rajko, Lončar Matilda, Goropevšek Anton, Breznik Otilija, Koren Ivan, Polak Franc, Franciškanski samostan, Kamnik (p. Bernardin Mlakar), Mikunda Franc, p. Baldomir Weingerl, Novak Jože, Čakš Martin, Drobež Marija, Ledinek Franc, Škorjanc Matija, Ribič Jožko, Weingerl Stanko, Pircher Marija, Paulič Peter, Dolinar Ivan, Čakš Jože.

Križanko so prav rešili: Štegmüller Rudolf, Petančič Franc, Prosvetno društvo Stična, Blumer Marijanka, Kat. prosvetno društvo Poljčane (Golob Pavla), Štukl Jakob, Kračun Zvonko, Kračun Ignac, Kralj Janez, Horvat Marija, Kat. prosvetno društvo Griže (Firšt Karl), Stavbna zadruga »Delavski dom« v Kranju, Benedik Valentin, Mihelič Marko, Sodja Franc, Cesar Anton, Sodja Jožef, Krof Jernej, Cuderman Nace, Krajevni šolski odbor Črni vrh-Polhovgradec (Pečenik France), Goropevšek Anton, Koren Ivan, Novak Jožef, Čakš Martin, Ledinek Franc, Dolinar Ivan.

Ostale uganke so prav rešili (številka v oklepaju pove število rešenih ugank): Stegmüller Rudolf (3), Prosvetno društvo Stična (6), Blumer Marijanka (4), Kat. prosvetno društvo Poljčane (Golob Pavla — 4), Štukl Jakob (4), Kralj Janez (4), Horvat Marija (4), Benedik Valentin (4), Sodja Franc (4), Cesar Anton (4), Sodja Jožef (4), Cuderman Nace (3), Krajevni šolski odbor Črni vrh-Polhovgrдец (Pečenik France — 2), Koren Ivan (2), Novak Jožef (5), Čak Martin (1), Ledinek Franc (6).

IZZREBANI SO BILI

Za glavno nagrado: Nace Cuderman, Tupaliče, p. Predvor pri Kranju.

Za križanko: Kralj Janez, Spuhla 77, p. Ptuj.

Za ostale: Ledinek Franc, Zadobrava, p. Celje in Benedik Valentin, kaplan, Ljubljana, Vidovdanska cesta 9/II.

UGANKAR KRAMLJA

Hm! Veste, kaj so si g. Žreb zmislili?! Vsakokratnega glavnega nagrajenca vam hočejo pokazati tudi v sliki. In tako prideta na vrsto danes prva dva. Le

poglejte ju! Marijanka Blumer, naša vneta, že večletna prosvetna delavka, je tudi dolgoletna knjižničarka prosvetnega društva. Boji se, da je ne bi oblekli v indijansko nošo. Pa evo je — kakršna je! Saj jo že menda poznate. Ali niso g. Žreb prav zadeli, ko so ravno njej prisodili Karl Maya? Naj ga z veseljem prebira in tudi za »Naš dom« agitira ter še naprej misli na uganke! — Nace Cuderman je pa fant od

fare, če se g. Žreb ne motijo. Če so se pa zmotili, pa bo Nace že oprostil. Naše mamice tolikokrat v Rim potujejo in trpljenju in težavah, ki so končno le kronane z veseljem, a naš Nace hoče potovati tja v veselju in radosti. Ali mu kaj zavirate? Kako pa! Samo častitamo mu vsi. Vidite, kako so g. Žreb muhasti. Zadnjič jim je nekdo od tam »preko« očital, da so separatist, ker vse nagrade samo Štajercem dajejo. Pa jih je dobil takoj po zobeh in še po umazanem jeziku. Mislim, da bo sedaj že zadovoljen. Samo, da bi tisti tam »preko« poskrbel, da bi bilo tam tudi več naročnikov in ugankarjev »Našega doma«. — **Kapš Stanek:** Mislim, da si zakasnelo nagrado že prejel. In tako je sedaj zamera popravljena in odpuščena. — **Novak Jože:** Kaj nič več ne sestavljaš ugank, kakor si jih nekoč? — **Roth Maks:** Uganki moraš priložiti tudi rešitev. Pošlji še kaj! — **Sodja Franc:** Obljuba dela dolg. Zato tudi odgovarjam, kakor sem obljubil. Ker je letos list izšel v novi obleki in so ga prevzeli novi ljudje, zato hoče s preteklostjo popolnoma prekiniti. In tako ni bilo ugankarskega žrebanja ne za december 1937 in ne najmarljivejših ugankarjev-reševalcev iz leta 1937. Tega pa sedaj tudi ne bo, ker se je zadnje gradivo nekam zateplo. Pa bo zato v bodoče vse bolj v redu. — **Benedik Valentin:** Mislim, da se je sedaj žalost že v veselje spremenila. Sicer pa se je treba mazati s potrpljenjem. Sv. Pavel pravi: Mnogo jih teče v tekališču, a le eden dobi darilo. Treba je pač večkrat teči. — **Stavbna zadruga »Delavski dom«** v Kranju menda ne zna pisati. Prihodnjič se naj tajnik oziroma kdor koli vsaj podpiše. — **Stegmüller Rudolf:** Vesel sem tvojih prispevkov. Res jih bo treba nekoliko predelati, a nekateri bodo zagledali luč belega dne v listu. Pri sestavljanju pazi na pravilnost slovenskih besed in na ključ, ki ga mora vsaka uganke imeti! Vaja pa naredi mojstra.

Slike, slike, slike, barve, barve, barve!

Tako zahtevajo dandanes vsi, naj bodo knjige za mladino polne slik, in sicer barvanih slik. Da bi bile pa na razpolago take mladinske knjige tudi z nabožno vsebino, je Tiskarna sv. Cirila v Mariboru te dni izdala sledeče take knjige:

Bogu hvala.

To je molitvenik, katerega besedilo je sestavil monsignor Vreže. Molitvenik ima pri oddelku sv. maša na vsaki drugi strani večbarvno sliko. Poleg slike je razlaga sv. maše v rdečem tisku, nato pojasnilo oltarne slike, ki predstavlja trpljenje Kristusovo, besedilo iz sv. pisma, na sklepu pa še molitev za dotični del sv. maše. V molitveniku so tudi vse druge potrebne molitve. Križev pot je tudi prirejen z barvanimi slikami. Cene so sledeče: rdeča obreza din 22'—, zlata obreza din 24'—, usnje din 32'—, vatirano usnje din 36'—.

Oče naš.

Slikanica, za pouk in darilo primerna. Knjižica obsega barvane slike za vsak člen Očenaša, poleg pa še primerno pesmico. Slike je napravil O. Gaspari. Cena lepi vezani knjigi je din 24'—.

Zdrava Marija.

Slikanica z izredno lepimi barvanimi slikami. Za vsak člen molitve Zdrava Marija je posebna slika in poleg teh še naše najlepše Marijine pesmi. Slike so od Ars sacra München, besedilo priredil dr. Fr. Sušnik. Cena din 17'—.

Rožni venec.

Vsi trije deli rožnega venca v barvanih slikah, besedilu rožnega venca in primernem opisu iz sv. pisma. Slike od Ars sacra München, besedilo priredil dr. Fr. Sušnik. Cena knjigi din 19'—.

Gg. duhovniki! Vse te knjige bodo vam samim služile kot najboljši učni pripomoček v šoli, obenem pa vas prosimo, da delujete na to, da bodo te knjige v vsaki šolski knjižnici, da bodo v vsaki društveni knjižnici in da jih spravite posebno v roke dobrim otrokom takih hiš, kjer je morda molitev bolj malo doma.

Na zahtevo pošljemo knjige tudi na ogled.

Priporoča se

Tiskarna sv. Cirila

Maribor — Ptuj